ԳԻՐՔ ՈՐ ԿՈՉԻ
ՎԷՄ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ

Շարադրեցեալ Եղիայ Մինեատեայ Եպիսկոպոսի Կալաւրիտացւոյ մեծա նի, ի խնդրոյ ուրումն իշխանի.

Եւ Թարգմանեցեալ ի Յունաց լեզուէ ի Հայս, ի Կոստանդնուպօլիս, յուժ մեծ քանասիրէ. յամի տն 1767.

Իսկ այժմ Տպագրեցեալ ի [illegible] Հայրապետութեան [illegible] Աթոռոյն Էջմիածնի Տն ՂՈՒԿԱՍՈՒ ամենայն Կաթողիկոսի ամ Հայոց.

Հրամանաւ Իշխանազնեայ տն Յովհաննու [illegible] Տէր [illegible]

[illegible] Մանկապետեան [illegible]

Յամի Տն 1786. Իսկ ի Թուին Հայոց ռՄԼԵ.

Ի ՍԱՆԿՏՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.

Ի տպարանի Խալդարեանց տեառն Գրիգորի Արժանաւոր [illegible]

1584

ՎԱՍՆ ԱՅԹԱԳ
ԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ի Հ յոհնան Անգղէն և պարապման պատմութեան Եւրոպայ Նախիջևանայ Ի Հիւսիսայնոց և Ի Հիմնարկողաց:

ԽՆԴՐԵՑԵՐ ՅԻՆԷՆ ով Իշխան փառաւորագոյն և ամենապարկեշտ՝ առ 'ի յուսանել մանրամասնաբար, թէ զինչ է այն որ բաժանէ զերկուս եկեղեցիսն, այսինքն, զարևելեան և զարևմտականն տանս: Նա՜ որդ՝ զպատճառն այսմիկ բաժանման և պատառման և զապերբերութեան հաճատոյեայն: Եւ համագերձ ամենայն մտադիւր գոհարթութեամբ կամիմ զեկուցանել քեզ

քեզ՝ հանդուցանելով ըստ հարկի
զձմնայոց հետեւորդութեան քոյ-
լոց. եւ յերամի վասն սկզբնական
չարաբաղդ այսմիկ պատաւմանս՝
վայելէ զի գիտիցես մի ըստ միոջէ
զայնոսիկ՝ որք պատահեցան ընդ-
մէջ Իգնատիոսի եւ Փոտիոսի Կոս
տանդնուպօլսոյ Պատրիարգաց,
որք այնքան շփոթեցին յայնժամ՝
զեկեղեցին Տ՟ն, մինչ զի որ առ-
նոսա եւ առ հետեւօղսն նոցա՝ պատ
ճառեաց ոչ փոքր նեղութիւն. որ
եւ եւոււն աւելի միոյ մեծի բանա-
կռուութեան, որ մնայ մինչեւ ցայ-
սօր: Արդ այսպէս 'ի ժամանա-
կին այնմիկ բոլոր ուխտն եւ ժողո-
վուրդն էր ճեղքեալ 'ի յերկուս
բաժինս՝ մինն ընդ Իգնատիոսի եւ
միւսն ընդ Փոտիոսի. եւ երբեմն եւս
բազում կերպք, որեւ այնպէս այնո
քիկ որք զայնս գրեցին յայնժամ,
հետեւեցան ըստ մեծի մասին եռ-
րեանց կերպին. առ 'ի յանդիման

կա

կայացուցանել խրախճանի գոլ գեղեցիկ զոր կալեալ ունէին։ Իսկ դարձեալ՝ այլք հետամուտք արարին զայս· մինն հանճարաւորն միայն. և միւսն այլում պատմէին՝ որպէս կենդանագրեալն զմտաւս զայս խորաքան չորքն 'ի նոցանէ հանդերձ յառաջ եկը գունովին 'ի լոյս ածելով՝ և ոչ որպէս է աշխարհն, այլ որպէս հանէր բերէ իւրոցն զմտաց· և վասն այնորիկ դժուարէ ձանաչել աշխարհագրապէս զաշխարհութիւն որ ըստ երկրաւն ձանօթէր և երևէր 'ի յայս մեզ ուրի նոյն աշխարհութիւն. բայց եթէ չեղէ պատրեալ նոյն ազգն մեզ 'ի յախորժ՝ մաքրել անուանէ և ուղիղ դատէ· Արդեամբ ընկալ զայնորիկ զորս կարացի աշխարհագրութեան տարազանել 'ի պատմութեան նկատելոյ այսմին՝ զոր զանազանութեան շարադրեցին պատմիչքն·

2 Իսկ արդ՝ ակնարկեցաւ Իշ-

նա

նատիոսն ծննդոց յոյժ ազնուակա-
նաց և փառաւորաց 'ի յերկաքան-
չիւր կողմանց՝ հօր ասեմ և մօր՝
թագաւորական յարենէ, ծնեալ
յամի տն 813։ 'ի Միքայէլ Կու-
ռօպաղատէ՝ որ կոչէր Նիկիտաս
թագաւոր Կոստանդնուպօլսոյ, և
'ի Պռօքօբիոյ դստերէ Նիկեփո-
ռոսի քաջին, որ նոյնպէս և նա
էր թագաւոր։ բայց Լէոն առմէնի-
ան լինոյ 'ի թագաւորական աթո-
ռոյն զՄիքայէլն և զորդին նորա 'ի
յաթոռն բռնութեամբ, և առ 'ի
ջնջել զարմնդակ ժառանգութիւն՝
եա ներքինացուցանել զԻգնատի-
ոսն. որ և նա վասն այսորիկ զգե-
ցեալ զմիայնակեցութեան ձեւն գնաց
հանդարտել 'ի Սատիրոն ասացեալ
վանսն։

3 Իսկ և Փոտիոսն (որպէս
ասէ Նիկիտաս Դաւիթ Պափլա-
կոնն 'ի վարս Իգնատիոսի,) ոչ
յանազգեաց և յանանուանից, այլ և
'ի

՚ի յաղթուածականացն ըստ մարմնոյ, և յերևելի ծնողաց, որք և նոքա ևս առաւելն մանաւանդ և զմարտի-րոսութեն զպսակն, որպէս զայս խոստովանի ինքն Փոտիոս ՚ի թուղթն զոր գրէ առ առաջին Նիկողայոս պապն Հռոմայ, և անուանէ իւրեան քեռի՝ զմեծն զայն զՏարասիոն, որ եղև Պատրի-արգ Կոստանդնուպոլսոյ յաւուրս Կոստանդիանոսի և Իրինեայն, յո-րում ժամանակի որ էր թւին 789, եղև եօթներորդ տիեզերական ժողովն որ ՚ի Նիկիա ընդդէմ պատկերամարտիցն.

4 Բայց կարծեցին ոմանք ՚ի նորագունիցն՝ թէ Փոտիոսն էր նեղքինի՝ և զայս ժողովն ՚ի միոյ թղթոյն Յօհաննու ուրումն Բաղ-ալքեոսի և Սպեկլաւլիոսի՝ որ գրե-լով առ Փոտիոսն բազում նախա-տականս բանս՝ երևի որ զնա ասէ նեղքինի և կնութեն արժանի, սա-կայն

կայն զմերին թղթոյն զոր սէ_
Յովհաննէս առ Պողիկոսն, այլ մա_
նաւանդ Պողիկոս առ Յովհաննէս՝
որ էր Նազուկերիոս այսինքն Եփե_
ղեշխ, և Սարեպատոս քահանայն
և մերձակացու 'ի ժողովուրդն ազգու_
նական բնչից ։ և որպէս երեւի 'ի
քաղաքականայն 'ի յեկեղեցական
իրս ձգտեցեալ, մինչ յանդիմանե
ընդ յանդուգն (յի բնաւեն ներբե
նեայն՝ որ և 'ի թուղթ որոյ էր և
մերին Նազուկերիոսն։) Նա սյա_
քիլ են բանքն Պողիկոսի յի այլոյն
'ի խ և լինն երկրդ թուղթն ։ Եղ ո՞
ասայն պա մերձաւորակեր սակմանն ան
ցանէր ։ 'ի մեկեղեցական խորհուրդոն ոչ
խորհրդոց մասնէ՝ 'ի մեր և 'ի մայր աս_
նէր ։ թուղթս այս Պողիկոսի՝ հան_
դերձ մանկագրիմս այսու՝ (առ Յո_
հաննու Նազուկերիոսի և Սարեպաս
տիոսի։) զասանի ընդ մէջ այլոց իւր
թղթոյն զորս ապեաց Մէրու_
քուէրդ Պաւլոս Նազուկեան 'ի ձե_

ռագրոյն Մովսիսեանի Մառդրուբե-
անի. յամի Տն 1601 և 'ի յօգուտ
սի ամենեցուն. Նա՛ գրչինակի և ես
գրոց Չուխաջեան տպեալ յունարէն
և լատինէրէն 'ի Լոնդոնն 'ի ձեռն
Մեղրատասի Մօնդերուսեան
Մոհեռոս Դանիէլի յամի Տն
1650, 'ի յայլոց վարդապետաց ձե-
ռագրոյն. Նա՛ ըստ 'ի յագմանէ՝
Թէոդոսոս միայնակեցի, Նիկի
գաս Գոմէզ Րոմբակեան. Մեա-
ռօձանիս գմիւռնացին, և Սոփ-
լիանոս Նեղկեսարացին՝ որք են
սրտամիջը ժամանակին այնմիկ՝ և
որք էին սորա յայտնի թշնամիք
Փոտեայ, (որպէս գրոյս միայն
շարադրութիւն նոյա.) որք և զի
անէին գնա եպերել, ոչ էշխեն ա-
կայն առնել, թէ էր ներքին Փո-
տեանս.

5 'Ի շաճէրդ մակացութեց,
այնքան յառաջադէմ եղև. առ մեր-
ձի՝ էր մի անդուրդ. բազում ու-ս-
մանց

մանց։ և այս ոչ 'ի ժամանակի իւ-
րում՝ ոչ ունէր հաճատարող իւ-
րեան՝ այլ 'ի բազում ժամանակս
քննութիւն ոչ էր ծնեալ զմի այսպիսի
հրաշս. և ոչ առ մինն միայն. այլ և
առ բոլոր մանկութիւն էր կատա-
րեալ. այսինքն 'ի փիլիսոփայութե,
'ի բժշկականութե, յաստեղաբաշ-
խութե, և 'ի յածաբանութե էր
ծայրագոյն վարժապետ. Գերա-
ռաւոնն, և կամ Գերբագեբ անո-
ճանեալ մատեանն զոր մեզ եթող.
է քամահական նշան խորագունի այն-
միկ զիտութեան զոր ունէր առ 'ի
աստուածային գիրս, դատելով առատ-
գութ̃ և ուղղութ̃ մի շարադրո-
ղայն. և քամահական նշան առեմ
երկարագունի այնմիկ ընթերցո-
ղութե այնքանեաց շարագրութեան
զորս էանց. Պարծեալ 'ի քաղա-
քականս, առաւութ̃ և գործով
էր յոյժ երևելի. և վասն այսորիկ
էր 'ի մեծ պատուի ընդ մեջ թա-

գա

գաւորութեն, որ և էառ և զնշանաւոր արժանաւորութիւնս, որովհետև եղև առաջին զինակիր Թէոփիլոսի Թագաւորին. և ապա մինն 'ի խորհրդականացն Անկիւտոսին. մանաւանդ որպէս ասէ Յովհաննէս սարկաւագն 'ի վերս Յովսեփայ յիշատակաց դպրին 'ի գլուխն 30. թէ սա Անկիւտոսի խորհրդեան զաւագութիւնն ստացաւ. Իսկ դարձեալ հրամանաւ Անկիւտոսին և Թագաւորին Դեսպան առաքեցաւ առ Յասորիսն, որպէս ինքն Փոտիոս զայս խոստովանի 'ի միում Թղթոջն որ առ եղբայրն իւր Տարասիոս. Ահա այսպիսի էին Իգնատիոսն և Փոտիոսն նախ քան զպատրիարգութիւն միոյն և միւսոյն.

6 Ի՛ր վեցերորդ ամ Թագաւորութեն Միքայէլի, որ Թագաւորեաց հանդերձ Մարբն իւրով Թէոդորայիւ զկնի մահուան Թէոփիլոսի հօրն իւրոյ. և 'ի սմին ժամու

մեռանելի փոխանակեցաւ ամսոյն Մեթոդիոս Կոստանդնուպօլսոյ Պատրիարքն, և 'ի տեղի նորին, համարեցաւ Իգնատիոսն. բայց ոչ բոլոր Եպիսկոպոսքն և ժա-ռանգաւորքն համընթացան ա-ռաջասելի համարումն, այլ բազումք Թեկունս դարձուցին և 'ի բաց ձգեցին զհամարումն. որոց առա-ջին էր՝ Սիրակուսացւոց արք և-պիսկոպոս Գրիգորիոսն. բայց յա-ւուր Պատրիարքական ձեռնա-դրութեան իւրոյ ոչ միայն կամեցաւ Իգնատիոսն զԳրիգորիոսն չլի-նել պաշտօնակից վասն առաւել ատելութեան զոր ունէր Իգնատի-ոս զԳրիգորիոսս դէպս, այլև հրա-մայեաց զի մի՛ գոյի նա 'ի քահա-նայական սրբագործութեան այն. Որև զայս լուր բազումք մեղադրե-ցին, որով հետև 'ի սկիզբն իւրոյ Պատրիարքութեան եղեւ ընդդէմ Գրիգորիոսի այնքան բարկութե.

և

և ևս առաւել՝ յետոյ ՚ի միջասին լինել ժողովոյն՝ զնա ընկեց. առաքելով Թուղթ և Իգնատիոսն նախասէս առ չորրորդ Լևոն. և սոյա առ երրորդ Պենետիկոսս պապն Հռոմայ, որպէս զի և նորա համաձայնութիւն նոյնպէս դատեսցեն ընդդէմ Գրիգորիոսի. Իբր Թէ առ ՚ի յանդիմանն կոչուցանել զօրեայն զանձկունն զայն առաւել նշանաւոր՝ Իբր ՚ի յարևելեան և ՚ի յարևմտական եկեղեցեայն եղեալ: Սակայն ոչ Լևոն և ոչ Պենետիկոսն կամեցան ունել մասն ՚ի յայսպիսի նիւթս. այսինքն ՚ի յանկումն Գրիգորիոսի, որ և զայս մինչ նա որ զինքն սոյն քահանայապետացաւ ՚ի Հռոմ, այսինքն առաջին Նիկողայոսն, զրկեալ առ Միքայէլ Թագաւորն ՚ի յիններորդ Թուղթն. Թէպէտ և զընդդիմանն զոր Սերիանոս Սեպկեսարիայեան, որոյ հետևէ և Պարոնիոսն:

Նոյ՝

7 Որդ՝ այսպիսի կերպիւ Գրիգորիոսն զայրացեալ. վայելէր առանց այլ ինչ իրաց մտանչել ընդդէմ հալածչին ամենայն կերպ միջոցաւ. քանզի զօրավիգն ունէր զքահանայապետս. զժառանգաւորս և զընտիր ընտիրս քաղաքին ոչ սակաւս. ընդ որոց էր և Փոտիոսն. որպէս և ինքն Փոտիոս զայս խոստովանի 'ի 100 մետասաներորդ թուղթն զոր գրէ առ նա. բայց համբերեցաւ և մի պատճառ. զի որք մի անգամ ատեցին երանելին. և կամ անխրատաբար զԻգնատիոսն՝ կարացին անդր քան զչափն առաւել ծայրագոյն վնաս հասուցանել նմա, որէ այսպէս և ըստ այսմ օրինակի:

8 Մետասան ամ մինչ անցեալ էր 'ի յառաջմանէ նման Պատրիարգ լինելոյն Իգնատիոսի, Բարդաս Նաղուերոսն և Թեկնածուհն պարապմանց արձակեալ

(ասեն առանց իրիք պատճառի) զկինն իւր, և զուղաւորէր անօրէնաբար ընդ հարսին իւրոյ. և էր գայթակղութիւն այս հրատարակեալ. որև զայս ոչ տանելով նախանձն Իգնատիոսի, բազում անգամ խրատեաց և յանդիմանեաց զյանցաւորն եկեղեցական օրինացն. բայց 'ի զուր: մի որոյ մինչ ենն եհաս օրն Ընծայատուութե՛անդ. ուր Բարդաս 'ի միասին ը թագաւորին մինչ իշխեաց մերձենալ 'ի հաղորդութիւն անապական խորհրդոյն. Պատրիարգն զնա 'ի բաց վանեաց որպէս անօրէն. և որպէս անարժան աստուածայնոյ հաղորդութեն: 'Ի սկիզբն ջանայց Բարդաս ամենայն հնարիւք քանել և հաշտ առնել զՊատրիարգն, բայց երբև սա՝ ոչ կարէր ներել, և կամ հանդուրժել այսպիսի անօրէնութեանս, այնպէս և նա եցոյց ևս քան զևս զսրտմտութի իւր

իւր ընդդէմ Կոնստանտիոսի. և խոր-
հէր զնա հալածել. ընդունայնով
զնա ՚ի յաղթութենէ իւրմէ։ Այլ սուրբ՝
իշխանութիւնն Աստուածոյն ՚ի նոյն
մին ժամանակի էր մեծ. և ինքն
էր քեռի Միհրդատայ թագաւորին.
և եղբայր Թէոդորայի մօր թա-
գաւորին, որ ոչ հաճէր Աստուածոյ
գործոյն և արարմանցն եղբօրն
իւրոյ. քանզի կատարեալ որպէս
և կամէր զթագաւորն և զթագա-
ւորութիւնն։ Այլ սուրբ՝ ոչ մնալով
՚ի միջի առնել ինչ և խոչընդակին
վասն այնորիկ զորս խորհէր Աստ-
ուծոյն ՚ի գլուխ հանել արդեամբք.
հրամայէր զթագաւորն հալածել
՚ի թագաւորութենէ զմայրն Թէոդո-
րայ և զԹէոդիկեայ քոյրն, որ ունէր
մնան իշխանութե ՚ի թագաւորու-
թե, նաև հրամայեալ Վասիլիոսին՝
զի զերծցէ զմայրն և զքուերն ՚ի
կրօնաւորութիւն. և ասէր զպատ-
ճառն, թէ ոչ թագաւոր դու ՚ի

մանկական հասակի ես, ո՛չ վայելէ բնաւ քեզ լինել ստորադրել մօրդ. մանաւանդ մայրդ խորհի ամուսնանալ ընդ առն այլում. և զնա պսակել 'ի թագաւոր. և առ այս իրս ունի խորհրդակից և գործակից զՊատրիարգն Իգնատիոս։ Հաւատայ մանուկ թագաւորն բանից քեռայն իւրոյ նոյնհետայն՝ հրամայէ փաղփաղակի Պատրիարգին՝ սափրել զմայրն և զքոյրն։ Իսկ Պատրիարգն ո՛չ առնու յանձին. այլ ասէ. զի ո՞րդ հնարէ այս լինել որ է արտաքոյ ամ՟ օրինաց՝ խուզել զթագուհիսն բռնութբ. և ասայ՝ թէ ո՛չ կարեմ զնոսա բռնութբ քարշել 'ի վարս միանձնութեան մինչ կամեսցին մայրն և դուստրն կամաւ ու ընտրեսցեն զդայն։ Այլ և ես ուխտ եդեալ եմ առ նոսա երդմամբ ասաց, որպէս է սովորութի դնել ուխտ երդմամբ առ ամենայն թագաւորս. և թա-

գուհիմն. զի մի՛ առնիցի երբէք զաճաձմանութի՛ւ ինչ և խորամանկութի՛ւ հակառակ ընդդէմ այնոցիկ։ Ռ.Ժ Միքայէլն վասն այսոցիկ մանաւանդ եւս քան զեւս հաստատի 'ի կարծիսն այն՝ զոր էարկ 'ինա Վարդայն, զմօրէն և զԻգնատիոսէ. և առանց յապաղմանց արտասահմանէ զմայրն իւր Թէոդորայ. և զքոյրն իւր 'ի Թագաւորութէ. և հրամայէ զնոսա խուզել նոյն ժամայն 'ի միանձնութիւն 'ի վանս Քառխանոսի. և յետ սակաւուց աքսորէ և զՊատրիարգն։

9 Եթէ էին ճշմարիտք այնոքիկ՝ զորս պատմեն բարեկամ պատմիչքն Իգնատիոսի՝ թէ Թագաւորն Միքայէլ և Վարդայն և 'ի մէջ գործոյն եղեալ խորհրդակիցքն նորա նախատեսանէին ամենեքեան որ Իգնատիոսն կամաւ ոչ հրաժարիլոցէր 'ի յաթոռոյն, և բազում ժառանգաւորս եւս ոչ ըն

ընդունելոց էին մտերմաբար զնոր Պատրիարգն որ հանդերձեալ էր ընծայել. վասն որոյ յետ երից ամուրց առաքեն միանգամ և երկիցս զոմանս եպիսկոպոսս և զնշանաւոր Թադէոսս առ 'ի յորդորել ըզ Իգնատիոսն՝ երբեմն խոստմամբ և երբեմն սպառնալեօք՝ զի տացէ ձեռագրաւ զհրաժարումն իւր. և զայս Իգնատիոսն կերպիւ իւիք ոչ էառ յանձն. սակայն՝ 'ի Թուղթն զոր գրեաց Թագաւորն առ Նիկողայոս պապն, երևի թէ Իգնատիոսն վասն ծերութեան. և վասն մարմնոյ տկարութեն հրաժարեալ մեկնեցաւ 'ի յեկեղեցւոյն.

10 Մինչ արդ՝ 'ի լինել երկար քննութե և խորհրդոց՝ յաղագս այնորիկ որ հանդերձեալ էր ընկալնուլ զաթոռն Պատրիարգական, որովհետև Փոտիոսն յայնժամ. մեծ համբաւ ունէր, ոչ միայն վս իմաստութեն, այլև վասն երկիւղա-

զածութեանն. այսպէս երևեցաւ քան զամենեսեան արժանաւորագոյն՝ զի առ այն՝ գերարձրագոյն զայս արժանաւորութիւն: Եւ ՚ի լինել ժողովոյ եպիսկոպոսայն և ժառանգաւորայն, ՃԷ որս էր թագաւորն և քեռին իւր Աշոտայն. համօրէն և ընծայի թագաւորեալ քաղաքին ՚ի քահանայապետութիւն, և քաջումք ևս առանձին քննելով և զամենայն խորհուրդս շարժելով զՓոտոս առաջին զնախկինն և զառաջին խորհրդոյ դպիրն ՚ի քահանայապետութեան թագաւորեալ քաղաքին մատուցանեն. Իսկ Նիկողաս Պապն Հռոմայեցին թէ՝ ասկայն ոչ ընդունէր Փոտիոսն ըզ համօրութիւն, հրաժարէ և աղաչէ. լայ՝ և ոչ կամի ընկալնուլ զՊատրիարգականն իշխանութիւն՝ զոր խորհեան նուէրեցին: Այլ զայս կամէր թագաւորն առանց պատճառի: և երբև ասելին որ Փոտիոսն ոչ ընդու.

դունի կամաւ զՊատրիարգութիւն, բռնադատէ զնա ակամայ կամօք՝ գնելով զնա 'ի բանտ. մինչ զի 'ի վերջն ամենեցուն հաւանեցաւ։ Նաեւ որովհետեւ էր ժողովուրդ՝ ձեռնադրի 'ի Միրակաւսացւոց արքեպիսկոպոս Գրիգորիոսէն յաւուր միում՝ Միայնակեաց, 'ի միւսն Ընթերցող, 'ի յերրորդն Կիսարկաւագ, 'ի չորրորդն Սարկաւագ, 'ի հինգերորդն Երէց, և 'ի վեցերորդն որ էր քսան և հինգն Դեկտեմբերի, և օր ծննդեանն Քրի ձեռնադրի Պատրիարգ։ Նաեւ ոչ որպէս գրէ Նեոյկեսարիոյ Սախլիանոսն առ վեցերորդ Սանփաննոսն՝ որ 'ի նոյն օրն զՖոգլիալ համարողութիւն ընկալաւ սա. այլ նոյն եպիսկոպոսքն՝ որք թէպէտ բարեկամք էին Իգնատիոսի, բայց և 'ի սկիզբն երևեցան իւրեն հակառակք. մինչ զի հասարակ կամօք և համաձայնութեամբ բոլոր ուխ-

տին

տէն եղեւ ձեռնադրութեն Փոտիոսի, բայց 'ի հնգից միայն՝ որք հեռացին, եւ ոչ կամեցան: Սակայն՝ առ այս դժուարէ հաւատալ ումեք զայնոսիկ զորս պատմեն զմիւռնացւոյն Մետրոփանէսն. Նէոկեսարիոյն Ստիլիանոսն. Նիկիղոսն. եւ Թէոգնոստոսն՝ որք էին յայտնի թշնամիք Փոտիոսի, որք եղաւէի խօսէն բազում կրեւք, կռուելով զբազում նախատէին 'ի վերայ Փոտիոսի. առնելով զնա յանցաւոր երաց: որոց նա ոչ միայն ունէր եւ ոչ զուր: Որ օրինակ մինչ ասէն՝ թէ արտասահմանութեն Իգնատիոսի. եւ չարեացն զորս կրէր նա, էր պատճառ Փոտիոսն. վասն ծոյ բազմոյն յանկութեն՝ զոր ունէր առ 'ի լինել Պատրիարք: Նոյնպէս զԻգնատիոսն թագաւորն եւ Վարդասն աքսորեցին մի պատճառին զոր 'ի վերայ յիշեցաք: Նոյնպէս՝ Փոտիոսն ջանայ որչափ կարէր՝

հա

հրաժարիլ 'ի Պատրիարգարանէն , որ զայն ընկալած ակամայ կամօք: Իծ առ այս է արժանահաւատ վը-կայ ինքն՝ որ ոչ միայն գրէ առ Նի-կողայոս պապն 'ի թղթին հինգ-երորդ և 'ի յերրորդ . այլև առ-նոյն ինքն Սատայն՝ որ 'ի պատ-ճառսն կայր և ունէր զկատարեալ տեղեկութիւն իրացն անցելոց . և ոչ ևթէ փոյթ էր նմա զայլ ինչ փոխանակ այլ ինչ իրի գրել առ-նա: Այլ թշնամիքն Փոդիոսի ոչ են արժանի հաւատալոյ վկայք որ թշնամիք . մանաւանդ՝ 'ի յամանս իւրս մինն ներհակի միւսոյն:

11 Տակաւին ոչ էին անցեալ երկու ամիսք Պատրիարգութեան Փոդիոսի , յորժամ բարեկամքն հալածեալ Իգնատիոսին հաշտե-ցան յետոյ ընդ Փոդիոսի և ընկա լան զնա որպէս սեփհական Պատ-րիարգ : դարձեալ դառնան յետս և անարգեն որչափ ընկալան և ըն-

դունեցին. Մեկուսանալով 'ի հա-
ղորդութենէ Փոտիոսի. և ժողովին
'ի տաճարին Սրբուհւոյն Իրինեայ՝
և անդ զնա ընկենուն և նզովին
հաստատութե՛՝ և հանձնեցին բար-
բառով և մեծաւ ձայնիւ խնդրեն.
զի դարձցի վերստին 'ի Պատրիար-
քական աթոռն Իգնատիոսն, որև.
զնա միայն ճանաչեցին ըստ սահմա-
կան քահանայապետ և հօրն Կո
ստանդնուպօլսոյ Եկեղեցւոյն. Իսկ
այս՝ որ արար յերրորդի զմեծ խռո-
վութեն. և որ քարշեալ զաւազանն
'ի կողմանէ Փոտիոսին 'ի կողմն
Իգնատիոսի՝ լինէր մեծ անօթ Մի-
քայէլ Թագաւորին և Կեսար Վա-
րդային՝ որ էր ջերմեռանդ ապաւէն
Փոտիոսի, վն որոյ միայն և միայն
սրամտութիւն բազմաց նոյն հե-
տայն 'ի ծայրն։ Եւ որովհետև էր
'ի կարծիս Իգնատիոսն. իբր թէ
նա շարժէ զպապն խռովութիւն
ցանկալով զի եկեսցէ վերստին 'ի յա
թոռն

թուն, կրեայ արդարև յոյժ բա֊
զումս ոչ ասեմ զնեղութիւս միայն
և զտառապանս. այլև զնախատինս
և զանէծս՝ (ո՛ր գրէ Սեբերիդան.)
և զապտակս 'ի դէմս. զկապս և
զբանտս. և 'ի վերջն ամենեցուն
արտաքսման լինի 'ի Թեսերեմլին֊
թօն կղզւոյն 'ի Միտիլին: նոյնպէս
և 'ի համախոհ եպիսկոպոսացն նո
րին ժառանգաւորացն, ոմանք աք֊
սորին, և ոմանք բանտարգել լի֊
նին: և մանաւանդ՝ միոյ ուրումն
Մշախոս անուն Թղթապահի՝ մե
տաստարերանութեանն՝ հատանի լե
զուն Թագաւորական հրամանաւ.
և լինի ժողով եպիսկոպոսաց և
ժառանգաւորաց 'ի տաճարի սրբ
առաքելոցն. ուրանօր եկն Թագա
ւորն և Մառտոյն, և 'ի բաց մեր
ժի Իգնատիոսն՝ որպէս անարժան
քահանայապետութեան. վասն որոյ
որոշեալ լինի ենզամի:

12 Ոչ էր յիրաւի Իգնատիոսն

ար

արժանի այնքան վշտաց. թէրեւս անիրաւաբար աքսորեցաւ և անիրաւաբար խոշտանկեցաւ, այլ մանաւանդ արժանի էր երկիւղածութեն որպէս քահանայապետ. և նեղութեն որպէս ծեր: Նա որպէս տեսաք 'ի յայլ օրինակս՝ որ ոչ ունի օրէնք և ոչ չափ՝ բռնացելոց և հզօրաց սրտմտութե. Քանզի՝ բարեկամացն այսմիկ բարւոյ ծերոյս՝ վայելէր այլեւս անօրէնութե ունել 'ի յայսմիկ կացութեն իւրայս. բայց նոքա ներհակաբար ունէին սաստիկ ատելութե ընդդէմ Գրիգորի, որովհետև այնոքիկ որք էին 'ի դասակարգէ սրբազան ուխտին՝ ոչ յօժարէին տեսանել զԳրիգորիոսն եղեալ 'ի Պատրիարգական աթոռն՝ վասն լինելոյ նորին 'ի կարգէ ժողովրդոյն. յաղագս որոյ և ներընդունելի. թէ վասն նախանձայուզութեն ջանային նոքա. բայց նախանձայուզութեն և հողն

նո

նոցա՝ էր առանց դատողութեան. և կիրքն նոցա էր անչափ ընդդէմ Փոդիոսի։ Ո՛չ երբէք յայսմանէ՝ որ չարեացն առեալ զօրս կրեցին Իգնատիոսն և Իգնատիոսեանքն. սպառնա ընկեն զՓոդիոսն. առ 'ի կայուցանել զնա ըստ ամենայնի առելի. այլ ոչ միայն Փոդիոսն ոչ ջանայ. այլ մանաւանդ (որ իմքն գրէ առ Նեստորոս Սառտայն) վշտակից լինել. ցանէր, նեղանայր, վասն այսպիսի չարեացս, և վասն 'ի վերայ տարյնել լեզուն հատանել Սլասիոսի միջնորդ լինել՝ և մեղադրէր զՍառտայն որպէս սպառնաեղելոյն. և զայրանայր՝ որ ակամայ զինքն համարեցին Պատրիարգ։ և ասէր թէ՝ վասն այսորիկ ոչ կամեցայ յիկզեանէ անտի զիշխանութիւն զայս որովհետև նախատեսանէի զհանդերձեալ վտանգսն. և պատճառաւ բանսեմ՝ վասն այսորիկ հրաժարիլ։ Ո՛չ զայսոսիկ գրեաց ոչ առ օտար

մարդ

մարդ. և կամ առ հեռաւոր բա-
ցակաց որ ոչ ունէր լուր ինչ 'ի
ձեռին իւր հասեալ վասն երայն
անցելոց, այլ որպ ասացի 'ի վերն,
Թէ առ նոյն ինքն Մառտայն գր-
րեալ՝ որ զամենայն գիտէր և գոր-
ծէր. մինչ զի Պօղոսն զայսոսիկ
ոչ ասէր կեղծաւորութն. այլ ըղ
ճշմարիտն ողջմտութեամբ խոս-
տովանէր:

13 Սակայն՝ այսու ձևով ոչ
դադարէր, այլ մանաւանդ ածէր
ևս քան զևս երկուց կողմանց պա-
տերազմն. և եկեղեցեաց շփոթն.
որ և զայն պատերազմն և զ շփոթն
մեծացոյց տակաւին վերջաւոր
աղանդն պատերազմութիւն. և մի
այսուիկ դիտաց Թադէոսին խոր-
հրդակցիլ ընդ քեռայն իւրոյ
Մառտայի, և գրել առ Նիկողայ
ոս պապն Հռոմայ՝ զի առաքեսցէ
Պետրոս 'ի Կոստանդնուպօլիս.
և կոչել ժողով՝ մինչև որ դատեսցի

եւ ինչ և ճար՝ առ 'ի դադարեցուցանել զգայթագղութիւնն եկեղեցւոյ։ Նոյն արդ՝ առաքէ թղթածորն 'ի Դեսպանութիւն զՄետրոփանէս, զՍամուէլ, զՕսքարիս, և զԹէոփիլոս եպիսկոպոսըն, և զմի առաջին զինակիր. մեծագին պարգևօք. զանօթս սրբազանս և զթագաւորական նափորտս. որ զայսոսիկ պարագրէ Անաստասիոս Բիբլիոթէքարիոն 'ի վարս Նիկողայոսի։ Նոյն գիտումն ունէր թագաւորն առ 'ի խաղաղացուցանել զկողմունս Փոտիոսի և Իգնատիոսի. բայց ոչ եղեն բաւականք համարմունքն արևելեան քահանայապետին։ Որովհետև տարաձայնեցան ընդ մէջ իւրեանց առ այս նիւթս՝ վասն որոյ խորհեցաւ, թէ պարտն Նիկողայոս եթէ հաձեսցի զանկումն Իգնատիոսի և զընտրութիւն Փոտիոսի 'ի մէջ ժողովոյն որ հանդերձեալ էր լինել.

գիւ

դիւրաւ կարեմ քարշել և զմնա-ցեալսն 'ի մի կողմն. և վերջապէս այսպիսի կերպիւ խաղաղացուցանել զիրս արեւելեան եկեղեցւոյն :

Բայց վասն այս նիւթոյս՝ ոչ առաքեաց դեսպան Ֆոտիոս Պատրիարգն առ Նիկողայոսն. իսկ թէ ըստ միքն Ֆոտիոսի Ալեքիդասն. Անդ-ռօֆանիսն. և Սոփրոնիոսն՝ առ այս իրս յայտնապէս զրպարտեն զնա գրելով, թէ Ֆոտիոսն խնդրեաց 'ի Նիկողայոսէն Պապական վասն հաստատութեան և օրինաւորութեան իւր Պատրիարգութեանն : Սակայն՝ ներհակն երևի թուղթն Ֆոտիոսի որ առ պապն Նիկողայոս. և է թուղթս այս յաւելուածս Պրդասան Հարցն 'ի ձեռն Ֆռանցիսքոս Թուրիէնսիոսի տպագրեցեալ 'ի Փարիզ, 'ի թուին 1672 : որ և որոյ սկիզբն է՝ [illegible] Նիկողայ-ոս [illegible] ոմայ. Եւ 'ի թուղ-թին

թըն Նիկողայոս պապին որ առ
Փոդիոսն 'ի պատասխանի՝ յորում՝
զոր ինչ գրեց վասն Դեսպանաց
ըստ մերին պատմչայն խնդրէր
Փոդիոսն 'ի Նիկողայոսէ առ 'ի
պահպանել զկարգն որ 'ի քէն սի-
րոյ։ Նաև վասն փոխարինական հա-
զորդութեան՝ զոր կալան 'ի սկզբա-
նէ անտի միութե եկեղեցեացն՝
ասեմ, թէ առաքէին յերկաքան-
չիւր կողմանց փոխարինական
թուղթս, մանաւանդ յորժամ լի-
նէին մեծամեծ նիւթք եկեղեցա-
կանք. և թուղթքն այնուբիկ անո-
ճանեալ լինէին շրջաբերական
թուղթք։ որ և 'ի մէջ այն թղթոյն
մանաւանդ նորոգ ձեռնադրեցինլ.
եպիսկոպոսքն այդ առնէին և յուր
առաքէին այլոց եղբարցն։ Նաև
առ յորս առաքէին ես զմի սրտա-
դրուի հաւատոյ. իբր թէ՝ երևին
համախոհք ըստ ամենայն հաւա-
տալեաց մասանց։ Զայս վաղնջա-
կան

կա՛ն սովորութեամբ պահելով զՊօղէ
տա՛ն. ահա այսպէս և ես այսմ՝ օրինա_
կի գրեաց առ Նիկողայոսն՝ ազդ
առնելով նմա, թէ ընկալայ զաթո
ռն Պատրիարգական ակամայ կա
մօք. և առաքեաց նմա և զդաւա_
նութիւն հաւատոյ. որ ամենեցուն
հաճելի է սաէր հաւատոյ հաղոր_
դակցութեան. և ամենեցուն մեծա_
գոյն պատճառ ճշմարիտ սիրոյն, և
այլք նմանք.

14 Ե՛ս զայս խորհուրդս զոր
խորհեցաւ Թագաւորն, այսինքն՝
առաքել այսու կերպիւ Դեսպանն
առ պապն Նիկողայոս, ոչ էր բարի
խորհուրդ. վասն զի եղև նիւթ՝ որ
ելոյց և բորբոքեաց զայն սատանակէ_
հուրն՝ որ պատճառ եղաւ զբազում՝
ապականութեան ՚ի յեկեղեցւոջ.
որ հեռացաւ այսու ձեւով. Քա՛ն
զի պապն Նիկողայոս՝ ունէր հօղէ
քչխողական. և զմի անհուն ցանկու
թիւն առաւելուլ քան զամենայն նա_

խորհրդոյն էր՝ առ 'ի յընդարձակել
զիշխանութիւն իւր 'ի յարեւմտից՝
(որ զայն արեւմուտն ունէր մինչ
զի ծառայեցուցեալ,) մինչեւ 'ի յա
րեւելս. զի առնիցէ զայն իշխանութիւն
զմի համաշխարհային եկեղեցական
միապետութիւն առ յոր բացահայտ
արեւմտեան անբարտաւանութիւն։
Որպէս ասէ Մեծն Բարսեղ 'ի յետ
կարն առաջին։ Նա՛ զօրէն Նիկո-
ղայոսի դիտաւորութիւնն հետա
դայից ատենագրենց է այլոց հան
դերձ Ուղտերիքոս եպիսկոպոսն,
'ի Թուղթսն որ առ Լիքն Նիկողայ
ոս վասն ժառանգաւորացն ժուժ-
կալութեան։ եւ Գռանկական ժամա-
նակագրութիւն 'ի թուին .քն 865,
եւ 868, որ երեւի թէ՝ որով բռնա-
ւորական իշխանութիւն կամեցաւ
տիրել։ Նա՛ արդ՝ հանդերձ բա-
զում ուրախութեամբ ընկալաւ 'ի
Միքայէլ թագաւորէն զԻսպա-
նութիւն, զպարգեւսն. եւ զթուղթ-

ուրն. և փութանակի հրամայեաց
զի լցցի խնդիրն. յուսալով թէ
ա՛յսէ պատշաճ եղանակաւ 'ի յուղ-
ղիղ զխորհեցեալն իւր. այսինքն՝
ստորագրել արեւմտականին զարե-
ւելեան եկեղեցին. Նա ա՛րդ՝ առա-
քեաց Դեսպան զՌոտոալոսն և
զԶաքարիաս եպիսկոպոսն. և պա-
տուիրեաց նոցա, թէ 'ի նիւթս
սրբազան պատկերացն սահմանե-
ցէք և վճռեցէք, մինչ երեւի ձեզ
բարեպաշտ և իրաւացի. իսկ ընդ-
դէմ Փոտիոսի և Իգնատիոսի մի
սահմանէք, այլ քննեցէք զգուշու-
թբ. և դարձջիք առ 'ի Հռոմ, և
բերէք զամենայնն ինձ՝ որ ես 'ի
բարձրագոյն դատարանէ արարից
զդատն և զվճիռն. Հասին Դես-
պանքն պապին 'ի Կոստանդնուպօ-
լիս. և սկսան ժողովն 'ի տաճարի
սրբոյ առաքելոցն. և ժողովեցան
բովանդակն միահամուռ՝ երեք հար
իւր տասնեւութ՝ ըստ թուոյ առա

ջին

չին Նիկիոյ սրբազան ժողովոյն ։ Կոչեցաւ և Իգնատիոսն 'ի յաքսորանայն․ և իբրև վկայեցաւ, որ տարաձայնուիւ եպիսկոպոսացն ըզ համարումն Պատրիարքութեանն ընկալաւ, 'ի բաց մերժի որպէս անվաւէր և անօրէն ձեռնադրութի՛ նորա․ վասն որոյ դատապարտի․ և վերստին ցուցանի օրինաւոր և սեպհական Պատրիարք Փոդիոսն․ ըստ որում զայն կամէին և ընդունէին ։ Իսկ Դեսպանքն Նիկողայոսի փոխեցին և զայն առնէին առանց այլ ինչ պատճառի զպատուէրսն նորա․ վասն զի թագաւորն և Պատրիարքն որք ցանկային զայս և հաւանել Դեսպանացն պայացիկ ոչ որպէս քննիչք և պատուէրք յառաջակաց նուէթոյն լինել, այլ որ զօրավիգն և գործակիցք հաստակաց խաղաղութեն․ և ոչ հաճէին, թէ լինիցի երբէք կամքն Նիկողայոս պապին, այսինքն՝ զի վերա

տես

տեսանիցի և դատեսցի 'ի Հռոմ, այսինքն՝ 'ի յատարօտի դատարանն միակ նիւթն Կոստանդնուպօլսոյ եկեղեցւոյն։ Եւ ուրեմն 'ի յորձակելն ժողովոյս այսմիկ՝ (որ առաջին և երկրորդ գումարումն հարցն այնոցիկ,) առաքէ թղթածորն 'ի ձեռըն Լեոն Զանկեղլասոսին ըղ գործսն առ Նիկողայոսն, գրելով զոյգ 'ի միասին և աղաչելով առ նա՝ զի ընկալցի զամենայն և հաճեսցի։ Նոյնպէս գրէ և Պատրիարքն Փոտիոս պատասխանի թըղթոցն Նիկողայոսի՝ զորս ընկալեալ էր նախ քան զժողովն, մեկնելով քարեխառնութիւն և զթուլթեանն որպէս զինչ սիրոյ և նախանձախռութեն զայն թուղթ մն՝ զորս ինքն Նիկողայոս գրեալ էր առաքել խստութեամբ և դառնութեամբ։ Այլև խոստովանի թէ բռնաքարեցայ ակամայ կամօք առնուլ ըզ Պատրիարքականն արժանաւորու-
թիւ

թիւնս զայս. և բաղդատելով զա-
ռաջակայ կայութիւնս Պատրի-
արգութեան ընդ առաջին լուսու-
թե՛ն, ճանաչի այժմիս յոյժ տարա-
բաղդ. և վասն այնորիկ ասէ. թէ
եմ՛ առաւել արժանի տրամու-
թեան, քան թէ մեղադրանաց և
յանդիմանութեան. Ո՞չ յաւելու
ընդ այսոսիկ. և ասէ. զի եթէ որ
ընկալայ զՊատրիարգական իշխա-
նութիւն՝ ժողովուրդ գոլով, սա-
կայն զայս ոչ արարի կոխելով ըզ
կանոնս. քանզի կանոնքն որք ար-
գելուն զայսպիսի իրս՝ են կանոնք
արևմտեան եկեղեցւոյն և ոչ ա-
րևելեան. և ոչ կոխէ զկանոնսն
նա. որ զայսպիսի կանոնս մինչ ոչ
ընդունի. Դարձեալ՝ զտիեզերա-
կան կանոնսն զորս ամենեքեան ըն
դունին. նոյնպէս ընոսա ամենե-
ցուն հարկէ պահել, բայց մասնա
ւոր և տեղական կանոնք գոն, որև
վասն նոցին ոմանց՝ հակառակին

լատինացիքն արևելականացն. Ո՛ր օրինակ՝ 'ի յարևելականացն թո-ղեալ լինի ամուսնութիւն քահա-նայից. սակայն առ լատինացիս արգելեալ լինի. և 'ի յարևելեան եկեղեցին Սերբստանեան, Ռօ-մանեան. և Մեքեդոնեան ժողո-վուրդ գոլով. Եւս 'ի յաթոռն Պատրիարքական, իսկ լատինական եկեղեցին նոյնպէս Միլանաց-ւոյ Ամբրոսեան համանգամայն գոյք 'ի մասին ընկալեալ զմկրտու-թիւն և զքահանայապետութիւն. Սէ՛ ընդ այսոսիկ զոր ես քան զես տուածել. առ 'ի հաստատել զհա-մաձայնութիւն և զմիաբանութիւն երկուց եկեղեցեացն. այսինքն ար-ևելեան և արևմտեան. Սէ՛ վասն բառնալոյ զամենայն ինչ զայթակ-ղութեան՝ արար 'ի մէջ ժողովոյն զոյգ ընդ այլոցն և զկանոնս զայսո-սիկ՝ թէ յետ այսորիկ 'ի ժողովրդա-կանաց մի՛ ոք ելցէ 'ի յեկեղեցւոյ-

սու

սութիւն. Նաեւ հետեւապէս յորդորէ
զՍիլկոզայոն՝ զի մի՛ անցանիցէ եւ
կոխեսցէ զսահմանս հարցն. ըն-
կալնլով զփախստականսն ՚ի Կոստան
դնուպօլսոյ ՚ի Հռոմ՝ առանց վկայա-
կան եւ ընծայական գրոյ, եւ զի մի՛
տայցէ հաւատ նոցա եւ հաւատալ
վաղվաղակի այնպէս, որովհետեւ ի
մեծի մասին այնպիսի մարդիկքն
են զայթագղիչք եւ պարտապանք
միում՝ վնասուց, եւ առ ՚ի փախնուլ
՚ի յարժանաւոր պատժոյն, ՚ի Հ-
ռոմ երթան եւ անդ սերմանեն
զպատրութիս ընդդէմ իւրեանց
եպիսկոպոսայն. եւ աղմկեն եւ շփո-
թեն զխաղաղութի մեծաւորաց եւ
զմիաբանութիւն տերանց: Նաեւ ՚ի
վերջն ամենեցուն, խոստովանի,
թէ որպէս ակամայ ընկալայ զա-
թոռն Պատրիարքական, այսպէս
ակամայ նստիմ՝ ՚ի յաթոռն. ցան-
կալով ՚ի սկզբանէ հեռի առնել
զհրաժարումն.

Նաեւ

15 Նաեւ ամենայն որք կարէն խոր
հել. թէ զիարդ՝ կերպիւ երևեցան
ահ.համանեցեալքն ՚ի Եկեղեցւոյ
՚ի յայս ժողովս, և կարէ տեսանել
որ կատարումն և վախճանն Կոս
տանդնուպօլսոյ էրայն ը յատուկ
իւր ակնկալութե և ցանկութեան
ոչ վճարեցաւ. վասն որոյ լցեալ
սրտմտութեամբ և սպառնալեօք և
հանդիսական եւխանութի, յայտնե
թ չնամի Փողիոսի, և սպառէն Աղ
նասիոսի եղղյ զանձն իւր. և դե
րամիմարտ եկեղեցականի ըռնաւո
րութե ախայեան. Վասն որոյ դրէ
նախ առ Սերայել թագաւորն՝ ըն
դունելով զպարծեցեալն ընդդէմ
սրտակերամանտիյն, և աղաղանելով
զպարծեցեալն ընդդէմ Ադնասե
ոսի և Փողիոսի. ՚ի բաց ձգելով
զմիայն ընտրութիւն և զմիւսայն ան
կումն. և խրատէ եւս զթագաւո
րըն կամենալ զի դայթակղութիւն և
երկպառակութիւն մարանչողացն
եալս

եպիսկոպոսացն և ժառանգաւորացն՝
խաղաղասցին միանգամ Հռոմայ
կամ եկեղեցւոյ խորհրդեամբքն և
դատաստանաւն: Նա զայսոսիկ առ
Թադէոսն՝ կշռով իմն և չափով.
իսկ առ Փոդիոս Պատրիարգն ըս-
տամբակօրէն գրէ, թէ Հռոմայ
կամ եկեղեցին վասն աւագութեն
զոր ընկալաւ Պետրոս 'ի Քսէ, է
գլուխ ամենայն եկեղեցեացն. և
վասն այսորիկ զոր ինչ վճռեսցէ
նոյն եկեղեցին, արժանի է զի ամե-
նայն որ անսասանելի պահեսցէ. և
որք սովորութեն հետևելով ներ-
հակին, զոր օրինակ նա՝ որ եղև 'ի
ժողովրդենէ քահանայապետ՝ է
անպատճառ յանցաւոր. որովհե-
տև զայս արգելուն կանոնքն արև-
մտեան եկեղեցւոյն. որ և զնոյն ե-
կեղեցւոյ պատուիրանսն արժանէ
գիտել և պահել: Նա յիրաւի Նեք-
տարիոսն 'ի ժողովրդականութե-
ել 'ի քահանայապետութի. սակայն
այլ

այլ որ 'ի մէջ ուխտի ժառանգաւո
րացն արժանաւորացն քան զնա ոչ
գտանիւր: Նոյնպէս և Պառաւսիոն
որ էր քաջամարտիկ ախոյեան ընդ
դէմ թշնամեացն երկրպագութե
պատկերացն. և Սերգիոսեան վան
հրաշիցն: այլ դու ոչ միայն ժողո
վուրդ՝ այլև 'ի կենդանութեան
և յախտանդութե Իգնատիոսի և
լեր 'ի յաթոռն Պատրիարգականն,
վասն որոյ ես ոչ ձանաչեմ անձնե
քեն զքեզ Պատրիարգ. մինչև որ
խրաւամբ՝ ձանաչիցի զատապար
տեալ և անկեալ Իգնատիոսն, զի
և զնա մինչ զի այնքան որ 'ի յաւա
ջին Պատրիարգականն պատուի ու
նիմ: Այս ահա այսպէս էր պարբե
րութիւն թղթոյն Նիկողայոսի որ
առ Փոտիոսն 'ի պատասխանի: Ամ
կայն՝ առ երկուս զլուխսն ոչ պա
տասխանէ Նիկողայոսն. այսինքն,
Նախ՝ վասն Ասբեստոսի որ 'ի ժո
ղովեցեալ 'ի Պատրիարգութեն

ըն

ընտրեցաւ, և ընկալաւ Կոստան-
դնուպօլսոյ եկեղեցին զայս գործս.
որ և ոչ հարկ, և ոչ քանութիւն
կայր 'ի մերում. Իբր երկրորդ՝ վասն
գայթակղութեան առնող յանցաւո-
րացն այնոցիկ որք փախնուին 'ի
Կոստանդնուպօլսոյ 'ի Հռոմ, որև
նոյ ասպնջական լինէր Նիկողայոս:
Նայև գրէ Նիկողայոս նոյն օրի-
նակ զայլ թուղթս արևելեան Պատ
րիարգացն և քահանայապետացն.
յայտնելով նոցա, թէ Հռովմայ-
եան եկեղեցին ոչ հաճի զանկումն
Իգնատիոսի և զընտրութիւն Փոտի
ոսի. որպէս զի՝ և զնոյնն արասցեն
և նոքա. և այլոց մնացելոյն զնոյնն
յայտնեսցեն. և հրամայէ արևե-
լեան Պատրիարգացն և քահանայա
պետացն մեծաւորական կերպիւ.
և առաքելական (որպէս ասէ ինքն,)
վարելով իշխանութեամբ.

16 Զայսոսիկ գրեաց Նիկո-
ղայոսն առ յարևելս. սակայն 'ի

յարեւմուտս զի՞նչ արար։ Նախ
կոչեաց զամենայն եպիսկոպոսս
արեւմտեան 'ի Հռոմ. եւ արար ժո-
ղով. եւ անդ հրամայեաց՝ զի ըն-
թերցին գործքն որք ընդդէմ
Իգնատիոսի գործեցան 'ի ժողովն
Կոստանդինուպօլսոյ. քարոզեաց
զյանցանսն Փոտիոսի գոլ. այսին-
քն՝ նա գոլով ժողովուրդ՝ ել 'ի
յաթոռն Պատրիարգական որպէս
չնացող. եւ որպէս յայլ ուստեք
մտանող աւազակ եւ գող։ եւ թէ՝ ե-
ղեւ երդմնակոխ, որովհետեւ ուխ-
տեաց յատուկ ձեռագրաւ, զի մի՛
չար ինչ հասուսցէ արատաւորման
եղելոյն Իգնատիոսի եւ բարեկա-
մայն նորին. բայց նա Իգնատիոսի
եւ բարեկամայն նորին բազում չա-
րիս հասոյց. մինչ զի 'ի վերջն ան-
նեցուն զԻգնատիոսն նզովեցին
ժողովիւք։ եւ թէ՝ արար անօրէն
ժողով Փոտիոսն 'ի յամօթ Հռո-
մէականի եկեղեցւոյն եւ մոլորե-

ցուց զԱնտպատոն․ և քարշեաց
զնոսա 'ի կործիս իւր հակառակ
խմ 'Նիկողայոսի հրամանաց․ և
թէ՝ անխրաճարար ընկէց զեպիս-
կոպոսն որք էին ներհակք․ և 'ի
յաթոռանոցս կոյսցս զհամախոհս
իւրեանս․ Իսկ վասն այսոցիկ ամենե
ցուն ընկէց 'ի Պատրիարգութէն
և 'ի քահանայութէն զՖոտիոսն․ և
'ի միասին զամենեսեան որք 'ի Ֆո
տիոսէ զձեռնադրութիւն առեալ
էին, զայնոսիկ քարոզեաց որպէս
զաշխարհականս․ և մնաց՝ որ
Իգնատիոսն ձռնաչքցի ոգ սեպհա
կան ճշմարիտ Պատրիարգ․ և ե-
պիսկոպոսքն այնոքիկ որք մն այս
պատճառիս աքսորեալք էն՝ դար-
ձեալ եղիցին ունօղք իւրեանց ա-
թոռոյն․ և ահայոց նզովեք․ անէ
ծիւք․ անլոյծ կապիւք և յաւիտե-
նական տանջանօք զժողովուրդս և
զժառանգաւորս որք միանգամ
կոխեն և անցանեն զայսպիսի սահ

մանս՝ զորս ինքն կարդեաց 'ի յայսպիսի ժողովս։ Նաև զայս ամենայն յայտնեաց ինքն Նիկողայոս արևելականացն. և նոյնսն գրեաց առ Փոդիոսն. առ Քեսառոս Բառդայն՝ և առ Իգնատիոսն։ Յորոց երևի՝ որ Նիկողայոսն առաջին համատայ թշնամեացն Փոդիոսի, որք էին փախստականք 'ի Հռոմ. ողոմհետև կուտէ և բարդէ 'ի մի Փոդիոսի զբովանդակ զայնոսիկ՝ զորս արարին ընդդէմ Իգնատիոսի և հետևողաց նորին, թէ թագաւորն և թէ Բառդայն զորս և նախանձանուելով Փոդիոսն, գրել է զի մի ընդունիցի զայնպիսի մարդիկն. և մի՛ բնաւ հաճոյասցէ նոցա։ Նաև յիրաւի վայելէ. զի էին այնպիսի մարդիկք 'ի Հռոմ, որք վասն ծանրագոյն յանցանացն (զորս նշանակէ Փոդիոսն գրելով առ Նիկողայոսն,) փախուցեալք 'ի Կոստանդնուպօլսոյ առ 'ի զերծանել

նիլ 'ի յարժանաւոր պատուհասէ. և որպէս սովոր են նոյնպիսի յանցաւորքն չարախօսել զդատաւորացն՝ այնոցիկ՝ որոց 'ի յարդարացի վճռոցն զերկիւղ կրեն. նոյնպէս և նք՝ վայելէր որ զբապուամ զրպարտութիւն նիւթէին ընդդէմ Վիգէոսի Պատրիարգին: Որոց և հաւատայր ՙՆիկողայոսն. որև առանց այլ ինչ խրայ առ այս՝ կոչէր ըզկանոնս եկեղեցւոյն՝ մանաւանդ արևմտեան Կարթագենոյ ժողովոյն՝ որ 'ի յերրորդ գումարման՝ քան և երեք երրորդ կանոնն արգելու՝ զի մի ոք ընկալցի զայնպիսին առանց ընծայական և վկայական գրոց: Նաև այնպիսեայն զի մի հաւատասցէ առ այնպիսի նիւթսըն՝ որովք չարախօսեն, ասէ կանոնն ութերորդ և իններորդ՝ 'ի յերրորդ գումարման Կարթագենոյ ժողովոյն. 'Ի բաց մերժեալն հայց և եպիսկոպոսաց, ոչ է բամբասօղն՝ մի՛ ըն-

դու

տուանէցէ· յանուն որ ներգործէ ձեռամն, անոք ծառանաւն պէտրոսն անտէր լինին։

17 Օ՜հ այսպէսիկ բանադրանս և զնզովս զորս ընկենոյր և ձգէր Նիկողայոսն 'ի յարևմտից ընդ յարևելս՝ համարեալ լինէին որպէս անզօր նետք տղայոց, որպէս 'ի յօտարոտի դատարանի արկեալք։ Եւ Թագաւորն պատասխանեաց առ Նիկողայոսն 'ի ձեռն Միքայէլ առաջին զինակրին, աճերելով ըղծայրագոյն իշխանութեն զայն՝ զոր կամէր ունել և վարել 'ի վերայ ամենայն եկեղեցեաց պապն Նիկողայոս։ Եւ յայտնեաց նմա զխտաճոռութն իւր Թագաւորն, թէ ես կամեցայ կոչել զԴեսպանս 'ի Հռոմայ, առ 'ի լինել նշան պատւոյ. Թէպէտ և զայս ես 'ի Թագաւորացն այնոցիկ որք քան զիս յառաջ եկին ոչ ոք արար, ուրեմն և ես ոչ թէ կամիմ՝ հնազանդեցուցանել արևմտեան եկեղեցւոյն զար-

և երեան եկեղեցին, և ոչ թէ բերցի նիւթն Փողիոսի և Իգնատիոսի միայն 'ի դատարանն պապին Հռոմայ, այլ որպէս զի 'ի ներկայութե̃ պապի Դեսպանացն ընդունելի լիցի մանաւանդ Իգնատիոսի անկումն և Փողիոսի ընտրութիւնն. և այսպիսի կերպիւ բարձցի կատարելապէս միջնորմն՝ որ բաժանէ զերկուս կողմունս։ Ա՛ թէպէտ զայսոսիկ ոչ ընկալաւ ինքն 'Նիկողայոս. սակայն արևելեան Պատրիարգքըն ընկալան։

18 Ա.յլ 'Նիկողայոսն եկաց հաստատուն 'ի կամս իւր. և դիմէ և ապաւինի առաւելապէս 'ի ձեռնարկութիւնս. և զինուորի բոլոր սպառազինութե̃ Ածային տառիցն. և ջանայ պատերազմել ը̅ արևելեցւոյն հակառակ կամօք։ Արդ՝ գրէ առ Միքայէլ թագաւորն բռնացեալ մտօք թէ՝ որովհետև ոչ 'ի մարդկանէ, այլ 'ի յԱյ. ոչ 'ի ժո֊

ղովոց՝ այլ 'ի յինքենէ փրկչէն է-
առ Պետրոս գլխաւորէն իշխանութն՝
ունիլ 'ի վերայ ամենայն եկեղե-
ցեաց. վասն որոյ՝ և քահանայա-
պետքն Հռոմայ որք են յաջորդք
նորին՝ են գերամբարձ դատաւորք
ամենայն եկեղեցական իրաց. Եւ
վասն այսորիկ յորդորէ զԹադա-
էոսն զի առաքեսցէ զԻգնատիոսն
և զՓոտիոսն՝ որ զնոսա ինքն դատ-
եսցէ Նիկողայոս. Եւ կամ՝ այլ
կերպիւ. զի եթէ նոքա ոչ կարեն
գալ 'ի Հռօմ, նախ զինքն զՆիկո-
ղայոս իրազգած և խելամուտ ա-
րասցեն վկայական գրովք, և առա-
քեսցեն վերակացուս՝ որ վերա-
տեսանիցի 'ի սկզբանէ անախնիւ-
թըն. Եւ խնդրէ Նիկողայոսն 'ի
կողմանէ Փոտիոսի Պատրիարգին
զայնոսիկ՝ որք էին 'ի միասին ընդ
Սիրակուսացւոց Գրիգորիոսին՝
համախոհք Փոտիոսի. և 'ի կողմա-
նէ Իգնատիոսի՝ յականէ յանուանէ

կո

կոչելով զԲերզերոսի Նատոնեան· Թեսաղոնիկեցւոյ Մակեդոնի· Բուլղայի Կոստանդեանոսի· ԲԴ Միւռոնացւոյ Մեղոօփանիոսի· Պօնտացւոյն Իւպրսիայի Փաւլոսի· և ԺԵ այսոցիկ՝ զառաջնորդսն Խորսոփոլսոյ Նէփելեանն, և Բողուտեան Նիկողայոսն, և զայլս. և 'ի կողմանէ Թագաւորին զայր ոմն 'ի պալատէն՝ զի եղիցի ներկայ եղելոյն. Սակայն այսու արարմամբ առ ի Թադր Նիկողայոսն արեւելեցւոց, ապարտել և աւերել միանաձանդ զայն իշխանութիւնն և զաճագութիւնն՝ զորս ինքն Նիկողայոս հաչակէր 'ի յիւրայսին տառիսն. Քանզի արեւելեցին ուրանային, թէ զնա՞րդ կերպիւ եկեղեցին Հռոմայ ընկալաւ 'ի Քէ զամենայն եկեղեցեաց իշխանութիւն և գլխաւորութիւն և ասէին թէ՝ Հռոմն յաղագս այնորիկ պատուեր միայն առաւելապէս, որովհե-

տեւ

տե էր աթոռ Թագաւորացն· այլ մինչ Թագաւորութիւնն բերաւ ՚ի Կոստանդնուպօլիսն, ՚ի միասին ընդ Թագաւորական իշխանութեանն մատէանց և քահանայական պատիւն· ուստի՝ սորա եպիսկոպոսն ոչ ինչ նուաստագոյն համարի քան զեպիսկոպոսն Հռօմայ· և վասն այսորիկ եպիսկոպոսն սորա հարկաւորապէս համբաւի տիեզերական Պատրիարգ։

19 Եւ ՚ի սմին ժամանակի առաւ Արիտէն ՚ի Մարակինացւոյ· և Թագաւորն Միքայէլ զնուաճերցաւ ընդդէմ՝ նոցա ՚ի միասին ընդ Սաւատայի քեռւոյն իւրոյ՝ որոյ իշխանութիւն էր հասեալ ՚ի ծայրն, և բարձրացեալ յայն ժամանակին. և վասն այնորիկ տայր Թագաւորին զմեծամեծ խորհուրդս և զխործխու- յաղագս որոյ և ՚ի լինել Թագաւորական հրամանաւ յանկարծակի զերասխագութեան և որշաւանաց՝

ապա

աղանանի Թշուառական Սա-
տայն առաջի ոտից Թագաւորին.
և դառնայ վաղվաղակի Թագաւորն
՚ի Կոստանդնուպօլիսն. Իբր ճանա-
չելով զինքն որ ոչ է բաւական
միայնակ կառավարել զԹագաւո-
րութիւնն, երկուցեալ ևս ՚ի յայ-
լոց դաւաճանութեանց. առնէ ա-
Թոռակից և ընկեր Թագաւորու-
Թեանն զՄակեդոն Սախլիօսն՝
այր առաւել հռչակաւոր խոհեմու-
Թեամբ և քաջութեամբ որ զնա
յառաջագոյն որդեգիր արարեալ
էր իւրեան. հրամայէ՝ զի պսակիցէ
Թագաւորական Թագիւ. մեծաւ
հանդիսիւ ՚ի տաճարի սրբոյն Սո-
փիայի ՚ի յաւուրն պէնտէկոստէի՝
ձեռամբ Փոգիոսի Պատրիարգին.
Որ և նա յերաւէի ՚ի մեռանելն Սա-
տայի՝ զրկեցաւ ՚ի միոյ բարձր և
մեծ պատասպարանէ.

20 Պարձեալ պապն Նիկո-
ղայոս ետես որ գրով ոչ ինչ

ուղղել կարէ․ ՚ի վախճանի տարւոյն այնորիկ սահմանեաց՝ զի առաքեսցէ ՚ի Կոստանդնուպօլիս առ Միքայէլ թագաւորն Դեսպանս զԴօնատօն եպիսկոպոսն․ զԼեօն Երէցն և զՍտեփանոս սարկաւագն և միջնորդութեամբ նոցա յորդորել զԹագաւորն, զի դարձուսցէ զԻգնատիոս ՚ի Պատրիարգութեան աթոռն և հալածեսցէ զՓոտիոսն. և դարձեալ գիրս առաքեաց Թագաւորին ՚ի Հռոմ առ ինքն, և ընդ կիզցէ ՚ի հուր զԹուղթն զայն՝ զոր առաքեալ էր իւրեան Թագաւորին. յորում պատասխանեալ էր անե֊րեալ զՀռոմայական եկեղեցւոյ իշխանութիւնն և զաւագութիւնն։ Նաև այլ կերպիւ ևս եկեղեցւոյ Նիկողայոս. իբր թէ կամի առնել ժողով ՚ի Հռոմ և կոչել զԹագաւորն զայն զերան, և առնել յետոյ հրոյ ձորակ ՚ի Մեծագոյն ամօթ արևելեան եկեղեցւոյն։ Այլ արևելեանքն

լեանքն դարձեալ ոչ քանիւք և գրովք, այլ և նոյն գործովք կամեցան առնել առ Նիկողայոս պապն զի ճանաչեսցէ՝ որ ինքեանք արևելեանքն ոչ բնաւ ընդունելին որչափ ինքն Նիկողայոս խորհէր և առնէր, ջանալով առ ի հնազանդեցուցանել զԿոստանդնուպօլսոյ եկեղեցին. քանզի թէ թագաւորն Միքայէլ և թէ Վասիլոս կեսարն հրամայեցին՝ զի Դեսպանքն Նիկողայոսի մի միայն 'ի սահմանս թագաւորութեան, եթէ ոչ տայցեն յառաջ թուղթ հաւատոյ. անարգելով և նզովելով որ չափ զլատինական հաւատալին 'ի բաց ձգէ Կոստանդնուպօլսոյ եկեղեցին: Իսկ մինչև 'ի Բուլկարիստան հասեալ էին Դեսպանքն պապին. անդ գեայ առին և յամեցան մինչև ցըն օր. և գնացեալ զթագաւորական հրամանն դարձան 'ի Հռոմ և պատմեցին Նիկողայոսի

զոր

զոր ինչ լուեալն։

21 Պառակտութիւնս այս երկուց եկեղեցեաց՝ եւս տակաւին եւ եւս մեծացաւ պատճառաւ նոր լուսաւորելոյ Պուլկարացն՝ որք եկին ՚ի լոյս ածգիտութեան ՚ի թուին 869 երորդի։ Բայց ազգս այս էր յոյժ ահացուցիչ եւ ահարկու թագաւորութեն Հռոմայեցւոց՝ յաճախակի արշաւանօքն եւ վերակացութեամբն զոր առնէր. եւ վասն այսորիկ բազում անգամ ժամանակ առ ժամանակ միոյն հաւատայնէր բարեաց երկոցին՝ զեկեղեցին ՚ի պողոց եւ ՚ի սերմանեաց. մինչ զի նեղանայր ՚ի տուժէ եւ ՚ի քաղցու բուռն երկիրն Պուլկարաստանի. Իսկ ուրեմն թագաւորն Միքայէլ եւ քեռին իւր կեսար Վարդայն սպարապետ ժամանակ գտեալ, շարժեցին զօրս բազումս ՚ի վերայ Պուլկարացն՝ որ եւ զազգս զայս այնպէս նեղեցին եւ ճնշեցին ծովիւք եւ ցա-

մա

մաքօք, մինչ զի բերին և 'ի վերջին
վտանգն հասուցին։ Որոյ աղագաւ
խորհեցան Պուլկարքն ընդ Թագա
ւորին իւրեանց որոյ անունն (Բօ
կորոս) ձանաչիւր, զի յանձն եղի-
ցին կամաւ և լինիցին Քրիստո-
նեայք, և հնազանդ արասցեն զմե
ծութիւնս և զփառս իւրեանց Կոս
տանդնուպօլսոյ Թագաւորին. և
զեկեղեցին իւրեանց Կոստանդնու
պօլսոյ Պատրիարգին։ Եւ արդ' է
լինել դաշնակութեանն՝ եկն Բօ
կորոս 'ի Թագաւորեալ քաղաքն
ամենայն իշխանօքն, և էառ զսուրբ
մկրտութիւնն. որև ընկալաւ զնա
'ի յա͞ծային աւազանէն ինքն Թա-
գաւորն. և անուանեաց զնա իւ-
րեան անուամբն Միքայէլ. Եւ
սկսաւ յայնմ հետէ Պատրիարգն
հոգալ և փոյթ յանձին կալնուլ
ազգինքն՝ առաքել վարդապետս և
զուսուցիչս 'ի Պուլկարիստան, առ
'ի յերախայացուցանել զնոր ընծայ
ւո

ժողովուրդն. և առ 'ի մեկնել առ նոսա զուղղափառ հաւատոյ զհաւատալիսն. Եւ դարձեալ 'ի ձեռն թղթոյ ոչ դանդաղէր 'ի հաստատելոյ զՍերգէյ թագաւորին 'ի հաւատն զոր ընկալաւ. որև 'ի մէջ թղթոյն այնմիկ անուանէ զնա՝ Ո՛վ գերընտիր պատուէր իմոյ վստահութեան, և հոգևորականաց իմոյ եղբայր սիրելի և հարազատ ծնունդ: Այսպէս՝ ամպարշտին չև էր անցեալ երկրորդ ամն. և ահա սպայն Նիկողայոս առաքեաց 'ի Պուլկարիստան զիւր եպիսկոպոսն՝ առ 'ի յուսուցանել ժողովրդեանն այնմիկ զհաւատալիսն արևմտեան եկեղեցւոյն, և հնազանդեցուցանել զմիաձինն զայն ընդ իշխանութեամբ իւրով. Եւ յերա ծի այնքան յառաջադէմ եղև վարդապետութիւնն եպիսկոպոսացն այնոցիկ, մինչ զի հաւանեալ թագաւորին Սերգեյ՝ եթող զՊատրիարքն Փողոս, և առաքեաց Պես

պանն

դանս հանդերձ պարգևօք առ պապն Նիկողայոս. և խնդրեաց ըզ խորհուրդս վասն հաւատարմութե̃ եկեղեցւոյն Պուլկարիստանի. և թէ զի՞նչ պարտ է առնել վն Յա-ցորդ Պուլկարացն՝ որք են տակա-ւին անմկրտեալք: Եւ ա՛րդ՝ ճշմար-տանիս ոչ էր այնքան դժուար Պուլ-կարաց դառնալ ՚ի յարևելեան եկե-ղեցւոյն ՚ի յարևմտեան եկեղե-ցին, որովհետև էին նոր մկրտեալք. համբակք և նորակիրթք. որք ա-մենեքին ոչ փափկացոյն բողբոջք որոց կարելի էր դիւրաւ ձկել յոր կողմն մինչ քաղցրէին: Եւ մանա-ւանդ այն եպիսկոպոսքն Նիկողայ ոսի յայտնապէս քարոզէին, թէ Կոստանդնուպօլսոյ Փոտիոս Պատ-րիարքն ոչ է ճշմարիտ և սեպհա-կան քահանայապետ. և վասն այնո րիկ զոր ինչ գործեալ է, այն ամե-նայն է սուտ և անվաւեր. և այ-սոր աղագաւ վերստին օծանէին

որք.

սուրբ մեռոնիւն զայնս՝ որք մկրտե_ ցեալք էին ’ի յայնոցիկ՝ որք առա_ ջնոցն անդ ’ի յարեւելեան եկե_ ղեցեացն։

22 Այնքան ծանր թուեցաւ իրս այս ’ի Կոստանդնուպօլիս , մինչ զի՝ համարէին թէ յափշտա_ կեալ ’ի ծոցոյ իւրեանց զայն հո_ գեւոր որդիսն. զորս ինքեանք ծնան յաւազանացն ’ի ձեռն աւետարա_ նին , եւ որոց ինքեանք նախապէս ջամբեցին զկաթն բարեպաշտութեն։ Վասն որոյ՝ ստուգիւ բարկացեալ Պատրիարքն Գրիգոր. գրէ արեւ լեան Պատրիարքացն եւ եպիսկոպո սացն , եւ զպատճառս մեծապէս ’ի յանիրաւութիւն Անտիոքացւոց պա պէն , որ ջանայր ամենայն կերպիւ սա ’ի յընդդիմանալ գլխաւորութե իւր մինչեւ ’ի յարեւելեան եկեղե_ ցին , յայտնելով զհաճառակն զորս եպիսկոպոսքն որք էին ’ի Հռոմայ՝ սերմանեցին ’ի Պօլիս_ լիս

ըխստուն։ Եւ ընդ այլոցն և գրեաց մանաւանդալէս, թէ՝ հակառակ առաքելականաց և ժողովոյն կանոնաց արգելեցին զամուսնութիւն քահանայից. որոյ աղագաւ զնոսա անուանեաց առաջնորդս ապստամբութեան և պաշտօնեայս նեռին։ Եւ ևս առաքէ Փոտիոս արևելեան Պատրիարգացն և եպիսկոպոսացն զհաւաստոյն թղթոյ՝ զորս առեալ էր 'ի յԻտալիայէ. 'ի մէջ որոց ոմանք 'ի յայն կողմանցն, այս ինքն՝ Աւելլերեայի արք եպիսկոպոսն Թէուկաւիստոս. Քոլոնիայի Աւթիէոխոսն. և Կապուանիայի Յոհաննէսն՝ ցաւէին յոյժ 'ի բռնութիւն Նիկողայոսի. և խնդրէին զօգնութիւն 'ի յաթոռոյն Կոստանդինուպօլսոյ։ Եւ 'ի վերջն ամենեցուն՝ կոչէ Փոտիոս զնոսա 'ի ժողովն, 'ի հաստատութիւն և 'ի յապահովութիւն հայրենական օրինացն և աւանդութեանցն, և ևս

'ի

'ի հաստատութիւն հասարակաց խաղաղութեան, և 'ի կործանումն այնոցիկ՝ զորս խորհէր պապն Նիկողայոս 'ի գլուխ հանել արդեամբք։ Եւ արդ՝ ոչ յամեայ և ոչ յապաղեաց լինել ժողովլ 'ի ներկայութեան տեղապահին Աղեքսանդրիայի. Անտիոքայ. և Երուսաղէմայւոց եպիսկոպոսացն և ժառանգաւորացն։ Եւ 'ի պատրաստել զօրն նոյն Թագաւորին Ալեքսեյէի, Վասլոսի Կեսառոսին. և համանդամայն իշխանաց խորհրդարանին. Նադրիքիսաց և այլոց բազմաց ժողովրդոց. որև 'ի գահերեց բազմին Փոքիոսի Պատրիարքին՝ ընթեռնանին 'ի լուր ամենեցուն որ չափ Նիկողայոսն արար, և զդուռութեամբ քննին։ Այս ընկեննանի և քարոզի անարժան եկեղեցականի հաղորդակցութեան, և հուսկ ամենեցուն նզովի ինքն Նիկողայոս և համանգամայն ամենայն խորհր-

դակիցքն իւր. և գործքն ժողովյս
այսմիկ առաքեն առ Սիլիկողայոսն
՚ի Հռոմ, ՚ի ձեռն Օւքարիոսի
Մետրոպօլիտին Քաղկեդոնի. և
Թէոդորոսի Մետրոպօլիտին Օւ
քարիայի ՚ի յազգ արարութիւն:
23 Եւ ահա նորագոյն իրաց՝
նորագոյն վրան. ահա մի մեծագոյն
կործանումն և տապալումն ՚ի թա
գաւորութեանն և ՚ի Պատրիարգա
րանոջն, վասն զի Միքայէլ թագա
ւորն իբրև թագաւորեաց ՚ի միա_
սին ընդ մօրն իւրոյ Թէոդորայ և
տասն և հինգ տարի. և ինն տարի
ես միայնակ. և մեկ տարի և չորս
ամիս ևս՝ մինչ պսակեաց զՄակե_
դոն Վասիլիոսն ՚ի կեսարութիւն.
եհաս ՚ի վերջին ժամն կենաց, և
սպանանեցաւ ՚ի պալատան սորայ մե
կայէն Մամասայ ՚ի նոյն Վասիլիո
սէ: Որ այս եղև մի զարմանալի
նշան ապաշնորհութեան, թերևս
և ոչ էր բան վասն նորա. այսինքն՝
իբր

իբր թէ երկուցեալ, մի՛ գուցէ
նախանձու և 'ի ձեռն թշնամեայն
իւրոց՝ Միքայէլի որ էր դիւրահա
ճան ամ՟ իրաց՝ թելադրեալ 'ի չար
խորհրդոց բարձյէ զկեանս իւր.
վն՟ որոյ՝ ինքն Վասիլիոս կանուխ
ժամանեաց. մանաւանդ՝ որ շատ
անգամ ընդդէմ իւրեան եղեալ
զգարշանս և զդաւաճանութիւնս
գիտէր: Այլ ա՛րդ՝ նստաւ միայն 'ի
յաթոռն Մակեդոն Վասիլիոսն.
և քարոզեցաւ ինքնակալ Հռօմայ
եցւոց: Այլ յետ սակաւուց՝ աքսո_
րէ 'ի Պատրիարգական աթոռոյն
զՓոտիոսն. և փակէ զնա 'ի Հասա_
րակաց վանս Աէնէրի կոչեցեալն.
և առաքէ զԻղլիոս Տուկարիոսն՝
որ է վերակացուն նաւուց թափօ
րին և տօնախմբութեան, և վերա
կոչէ 'ի յաքսորանաց զԻգնատի_
ոսն, և հանէ և բարձրացուցանէ 'ի
Պատրիարգարանն: Այլ յիրաւի՛
էր իր մի այս արժանի տարակուսա

նոցա. այսինքն՝ որ այս քան յանկար
ծակի բարկութիւն եցոյց թագա-
ւորն ընդդէմ Փաղխոսի՝ որ նա ու-
ինքն յամենայն ժամ՝ ցուցանէր
ծայրայն սէր եւ պատիւ եւ հաւա-
տարմութիւն. մինչ զի՝ նաեւ ինքն
թագաւորն արարեալ էր զՓող-
ոսն որդւոյ իւրոյ հայրակալ։ Բայց
ոմանք առեն թէ՝ վասն արար թա-
գաւորն որպէս նախանձավոր եւ կե-
զեցական խորագրութեան ընդ մէջ
երկուց մարմնոց կորմանցն, եւ
թերեւս ձայնաչեալ՝ զի Իդնատիոսն
արգարեցեալ կայր ՚ի յանթատոյն.
վասն որոյ հրամայեալ՝ զի Փիղի-
ոսն յանեալ մինչեւ ՚ի փոխումն Իղ-
նատիոսի ՚ի միւս կեանս։ Եւ դար
ձեալ՝ այլք ասենք առեն, թէ վասն
յառաջ ընտանի իւր անտարմակին
արար զայս՝ որպէս ամփոփեն թա-
գաւորքը՝ որ ՚ի յամենայն իրս կա-
մին հնազանդութիւն եւ լսողութի
առնել իւրեանց։ Եւ այլ կերպիւ եւ

եւ՝ մինչ սաստիկ զայրանան, սաստիկ լուցանեն զսրտմտութիւնս իւրեանց ընդդէմ հակառակորդաց։ Ն՛ ո՞յք են այս ընտանի ախորժակքըն, ահա ինքն Փոտիոս ակնարկէ ծածուկ 'ի միում թղթոյն՝ զոր գրեաց առ Թէոտոսիոս միայնակեացն։ Ն՛ զայս եւ ասէ Զօնարաս պատմիչն 'ի ժամանակագրութեան իւրում 'ի թուին Քի 867 երորդի 'ի հարիւր եւ մի երորդի հատուածոյն. թէ զկնի մահուանն Միքայէլի՝ գնաց նորապսակ Վասիլիան 'ի մեծ եկեղեցին. եւ 'ի մերձենալն 'ի հաղորդութիւն անապական խորհրդոյն՝ արգելաւ 'ի Պատրիարքէն Փոտիոսէ՝ յանդիմանեցեալ որպէս սպանանող Միքայէլի. եւ վասն այսորիկ ոչ տանելով թագաւորն զայսպիսի յանդիմանութի, վաղվաղակի փոխեաց 'ի ծայրագոյն աներութի զառաջին աթոռն։ Զնոյն ասէ եւ Լէօն Կրամմադիկոսն. եւ

Յովսեփ 'ի մէջ իւր պատմութեանց ժողովածուէն։

24 Ընդհանուր եղև Փողոսն և գոհացոյց, որ էջ միայն 'ի Պատրիարքական աթոռոյն և Լուիկ նստէր 'ի Հասարակաց փոխան այն որ տուաւ իւրեան ոսկս բանն։ Այլ կայն և բաց 'ի յայսցանէ՝ յարուցանէն ընդդէմ նր մեծ պատերազմ՝։ 'Ի միւս կողմանէ Իգնատիոս Պատրիարքն. քանզի վաղվաղակի իբրև նստաւ 'ի յաթոռն և իբրև էառ զարձեալ զՊատրիարքական իշխանութիւնն, նզովէ զՓողոսն և զձեռնադրեալսն 'ի նմանէ, և զայնոսիկ ես որք հաղորդեցան ընդնմա։ Իսկ 'ի միւս կողմանէ զլաէր թագաւորն ստուգապէս՝ որ պայծ Նիկողոսս այս զմձեան իւր 'ի յանկումն Փողոսի՝ առաքէ առ Նաորպէս առ դատաւոր Դեսպանս՝ զի դատեսցէ զայս նիւթս։ Իսկ Դեսպանք էին, 'ի կողմանէ Իգնա-

տի

սիասն՝ Յօհաննէս Մետրոպօլիտն Սելէսուի. և 'ի կողմանէ Փօղոսի Պետրոս Մետրոպօլիտն Սարդեացւոց. և 'ի կողմանէ Թագաւորին՝ Մանկլլոս Պռոտոսպաթառին (այսինքն՝ առաջին զինակիր.) զի եղիցի միջ նորայն եղելոց։ Եւ զոր Թագաւորն Թէ՝ կրկին սեանեցի Նիւթս այս 'ի Հռոմ, այլ առաքեսցէ պապն 'ի միասին ընդ Դեսպանայն և զկէր տեղապահն 'ի Կոստանդնուպօլիս. զի կնքեսցեն և շինեսցեն երքն ժողովք։ Եւ չուեցին Դեսպանքն 'ի Կոստանդնուպօլսոյ՝ բերելով ընդ իւրեանս և զգործսն միւսոյն ժողովոյն՝ յորում էր նզովեցեալ պապն Նիկողայոս. և եղեալ ծովուք նաւեցին 'ի Հռոմ։ Իսկ չարաբարոյ Սարդեացւոյ Պետրոսի Մետրոպօլիտին՝ որ համբերձեալ էր պատասխանի առնել փոխանակ Փօղոսի, նաւաբեկեալ նաւուքն յորում մի-

անալ

տեալ էր, և խեղդեցաւ. իսկ այլքն հասին յաջողակ հողմով: Եւ առ այս դիւրին է իմանալ ամենայն ումեք զղեկտուին Մակեդոնաց Թագաւորին, որ մտանէ ընկերն Փիլիպոսի 'ի ձեռս Նիկողայոս պապին. այսինքն՝ մեծի Թշնամւոյն. և կամի Թագաւորս այս ամենայն կերպիւ, զի Փիլիպոսն խրթնացեալ. 'ի բաց մերժեալ. դատապարտեալ և անկեալ եղելի վճռովն երկուց եկեղեցեացն: Բայց զմիջոցս զայս և զկերպս որով ձեռնարկէ՝ ոչ տեսանէ ինքն Թագաւորն, որ պապն Նիկողայոս դաւանեցաւ օրատեւո, առ 'ի խնդրել նախաւ մանաւանդ 'ի վերայ աթոռոյն Կոստանդնուպոլսոյ զիշխանութիւն իւր վարել՝ որ երևեցեալ, որև այս իշխանութեան ախոյեանն որ շարժեաց զինքն Նիկողայոս՝ էր մանաւանդ Գեւողոն ապաքէն Միքայէլ Թագաւորին որ յառաջագոյն մեռաւ:

Եւ

Եւ՛ մերումն ամենայն որ կային խոր
հել, թէ որքան ուրախանալոց էր
սրտին Նիկողայոս ՚ի յաջողակ
Քահանայապետութեան՝ եթէ տեսա-
նելով կայսեր առաջի իւր դառա
րձին եկեղեցւոյ կոչեցեալ Պատրիար
քացն, Իգնատիոսի ասեմ եւ Փոտի
ոսի, սատարողն ընդդէմ դատաստա-
նի իւրում: Ընդդէմ էր՝ որոյ այն-
քան ցանկայր եւ փափագէր յառա-
ջագոյն. որպէս յառաջու որոյ շար-
ժեալ էր զամենայն քարինս: Այ-
նոյն՝ ոչ փոխեցելոց զդատակնիք ուրա
խութեան. վասն զի նախ քան ըղ-
ձեռնին իւր դատաւոր եղեւ զա-
տել Պատրիարքայն Կոստանդնու-
պօլսոյ՝ կոչեցաւ ՚ի մերձ դատա-
ւորէ եկեղեցւոյ եւ մեռեալ՝ մե-
ռանելով ՚ի նմին ամի որ էր թուին
867 եւ Նոյեմբերի 13, եւ եթող
յաջորդ աթոռոյն զԱդրիանոս Երկ-
րորդն:

25 Այս ՚ի ձեռս սորա եղաւն

զթա

զթագաւորական թուղթն դես-
պանքն Կոստանդնուպօլսոյ. և զը-
րուցեցին զպատուէրակալսն ՚ի նմա-
նէ. Իսկ Սանդրիանոսն առնէ զմի-
աբանական ժողով. և հանէ ամենե-
ցուն և ընդունի զամենայնն որչափ
արար Մակեդոն ընդդէմ Փոտի-
ոսի, դատէ արժանի հրոյ զայնո-
սիկ՝ զորս արար Փոտիոսն ընդդէմ
Նիկողայոսի. նզովէ զՓոտիոսն
և զձեռնադրեալսն ՚ի նմանէ. և
հրամայէ՝ զի ձեռնադրեալսն նորա ոչ
ժողովուրդք, Թէպէտ և իցէ էր
խնկարկութիւն, վասն զի տես-
ցուք թէ ձեռնարկեն լինէին յանցան-
քն որք աստյան զՓոտիոսէ. սա-
կայն այնու ազդակ՝ ոչ լինի ա-
ղախտ և անկանելը ձեռնադրութեան
Անաստասս և զբոլոր համախոհս
նորին որ ՚ի վերջին ժողովն Կոս-
տանդնուպօլսոյ. Իսկ Ներսէս և Թո-
ղութիւն չնորհէ այնոցիկ՝ որք ան-
սրտելով և արհամարհելոյն ընդ
գործ

գործոն այս ժողովոյս։ Եւ մանա֊
ճանդամբս՝ Թագաւորութեան ազգ Վա֊
սիլիոս Թագաւորին. նաև զնա ա֊
նուանէ ամենայօժար որդի, և ամե֊
նաուղղափառ Թագաւոր. և զնա
խրատէ՝ զի ժողով քարոզեսցէ 'ի
Թագաւորեալ քաղաքն։ Եւ նոյն
ժողովոյն պատրաստեաց Պետրա֊
նոս զՏոնադոն և զՍախարին եպիս֊
կոպոսն և զՄախինոս աբեղա֊
ճայն, որպէս զի հաստատեսցեն
նոքա որչափ ինչ կարգեաց Ընդ֊
բիանոսն 'ի Հռոմ՝ ընդդէմ Փոտի֊
ոսի. և զխափին՝ զի արարեն զհա֊
ճատքն ժողովոյն այնմիկ՝ յորում
նզովեցին զԻգնատիոսն. և ընկես֊
ցեն 'ի հուր 'ի անարգութիւն ամե֊
նեցուն. զի մի մնասցէ մինչև ըդ
նշանակեալ ինչ 'ի նոցանէ։ Նաև
այլ ինն օրինակաւ, զի ով ոք որ
դարձուցէ յետս և տասցէ զօրի֊
նակն գործոց ժողովոյն, նզովեսցի
յաւիտեան. և հանիրեսցէ անար֊
ժան

ժամ Բիւզանդեայ կոչման. Եւ
այսորիկ ամենեքեան եղեն բաց կա
մայն Անդրիանոսի. վասն զի՝ երբե
հասին թղթքն եւ Դեսպանքն
իւր 'ի Կոստանդնուպոլսոյ, թա-
գաւորն Վասիլիոս գումարեաց
զժողովն 'ի վերայ Փոտիոսեանցն, 'ի
թուին Քրի 869, յամի երրորդի՝
թագաւորութեանն իւրոյ. Որ 'ի
մէջ ժողովոյն՝ բաց 'ի մեծէն
թագաւորէն եւ 'ի յԻրիկու որդւոյն
իւր Կոստանդինոսէ եւ 'ի Լեւոնէ,
եւ 'ի յերից Դեսպանացն Անդրիա
նոսի. այլ եւ բաց 'ի Պատրիարգէն
Իգնատիոսէ, եւ 'ի տեղապահացն
արեւելեան աթոռոց Պատրիարգա
ցն, (որ եւ յայսպէս որոց անուանքն
կոյ զոյգ եւ բանք՝ քանզի էին 'ի Է
Դեսպանք Խալիֆայականացն՝ որք
տարեցեալք էին յառաջագոյն 'ի
յարեւելեան Եգիպտէն 'ի Կոստան
դնուպոլիս,) բովանդակ եպիսկո
պոսքն որք ժողովեցան 'ի յարեւե-
լեան

կեան միջնակայն՝ էին հարիւր և երկու։ Ահա այսպէս կերպիւ ըստ կանոնաց՝ ըստ ախորժակաց և ըստ կրից թագաւորացն շատ անգամ բազում՝ փոխանակ կատարելոյն եր- ըքն եկեղեցւոյ, և քահանայա- պետացն եւ ոչ շարժին ՚ի բարե- պաշտութեն նախանձուէ և ՚ի հա- ճոյից. այլ մանաւանդ ըստ հրամա- նի և ըստ հաճութե թագաւորացն.

26 ՚Ի քսան և երեք երրորդ Հոկտեմբերի ամսոյն, եղև հինգ- երորդ գործն ժողովոյս այսմիկ որ ՚ի Լատենոյ համարի ութերորդ- տիեզերական. և յայնժամ՝ ամենայ- եղև Փողկան. Պետպանն Անդ- րէանոս պապին հրամայեցին՝ զի մի աւարտեսցեն կաղդամանօքն. այլ ժողո- վուրդք երթիցեն ընդէր գնա. Որոյ ասաց Փողկան՝ առաջնեան ոչ եկն կամաւ. այլ բռնութեամբ. և վասն այնորիկ մանաւանդ առա- ման եղե՝ զի մի բարեկ զկեղան կի ա-

տալ ինչ. յաւելլով և զբանսն զաւէթի՝ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: բայց սակայն՝ 'ի Աեկկեսոս Եղիայէ խնսա յանդ խնն նութիւն մի 'ի պատասխանիլ. թէ զի ո՞րդ կերպիւ է այն՝ որ վասն մեա սապարանից զրի նոյնպէս 'ի սաղմո սին, [illegible] 'ի [illegible] և 'ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: Իսկ կայեալ սասմի ժողովյն, և հարցեալ եղև թէ՝ ընդունելս զահձանս եպիսկոպոսայն Հռոմայ. այսինքն՝ զսասմին սրբազրութեան Նիկողայոս պապին և զվերջին եղեալ ժողովն Կոստանդնուպ. նա ոչ ինչ պատասխանեաց: Յայսմ յայնժամ Պետրոսիբն, թէ յառութեան Փողիսսի նախատէ զժողովն. և կայուցանէ զանձն իւր անպատասխանի մեառջորսո Լոյն ժամանն պատասխանեաց

նուաց Պօղոսին՝ յորժամ էր ՚ի բանտին
[illegible] [illegible] [illegible]. Եւ դարձեալ ասացին
նորա, յաւութեանն քան զինս եւ-
ստուգաւ: Պատասխանեաց Պօղոս
ասն, թէ [illegible] [illegible]: Եւ
ասա ինձ այսքան մէջդ էանց՝ որ
ամենայն թուղթք զորս գրեալ էր
Եկեղեցեաց պայծառն ընթերցեալ
եղեն: Եւ յետոյ Սենեկէս Իմաստա-
սիրաւն ասաց առ Պօղոսն. Թէ
՚ի նոյն ժողովն կային ՚ի պատերա-
ազմ ՚ի յարեւմտից եւ յարեւելից, մի
որոց ոմանց է զի պատասխանեցե-
մի զի եթէ մեկնեցի դատն ոչ լի-
նելոյ է որ, որ յետոյ բանդցէ:
Եւ ժողովն ասաց հարցելով զնա,
ասա՛ ոչ [illegible] [illegible], զի [illegible] [illegible]
Պատասխանեաց Պօղոսն, պատա-
[illegible] [illegible] ոչ [illegible] ՚ի [illegible] [illegible], զի
[illegible] ՚ի [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]: Պատասխանեաց ասաց Սա-
ամենայն, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] որոց ոչ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

խանել. և ձեռն այսուհետ ու ծովին այս՝ ժամանակ շրջել՝ զի խորհեցի բարձրա-դէր. և այժմ առաջէ դէրդ առ չայեան, և հրամայէ զի մերձ տարցի։ Պատասխանեաց Փողիոս, եւ ժամանակ ոչ խորելեմ. և զի ելանել և գնալ եմ 'ի յեր եշխանութեան իւր։ Իսկ սապատուիկ կրկնաբանէ նմա Բաղալիքոսն. Թէ ժողովն ոչ է 'ի միջ կողմանէ. այլ 'ի ծագաց երկրի. և Թէ՝ կարէ առնել դատաստան սնաչառ և անաչառենչ. և վասն այսորիկ արժանէ զի խնդրեսցի Թողութիւն յանցանաց՝ և արձակեսցի 'ի Թզլանաց։ և եԹէ զոր ինչ ասիցէ և գործիցէ զինի գնալոյ և չուելոյ Գեսպանայն պալին՝ բովանդակքըն են անխաճելը և տարադեպք։ Իսկ Փողիոսն կայր լռիկ, մի որդ հրամանաւ ժողովյն եւ արտաքս։

27 Իսկ 'ի լինել եօԹնեկին զոր ծայն 'ի բառն և խնելոյ. Հոկանմենրի, դրծլ կոչեցաւ Փողիոսն 'ի ժո

ղո

դուռն. ուրանօր եմուտ ցայրն. որ
և այս ցուցակ՝ երևեցաւ նշան ան
բարտաւանութե. վն որոյ բարձաւ
'ի ձեռաց նորին. և հատուց նմա
նամակ 'ի յետին տեղին։ Եմուտ և
ընդ նմա Սիրակուսացւոյ Գրի-
գորիոսն. նաև Իսաւքրայ Յօհան-
նէսն։ Եւ հարցեալ եղև առ Գրի-
գորիոսն յորժամ ձեռնադրեցեալ էր
Փողիոսն, եթէ ընթեռնիս զթուղթն
պապին, 'ի մէջ որոյ նզովեալ լինի
Փոտիոսն։ Պատասխանեաց Գրիգո-
րիոսն. ոչ [illegible] էր՝
[illegible] եղեւ։ Նոյնպէս և այլոց ե-
պիսկոպոսացն որք մտին 'ի միասին
ընդ Փողիոսի՝ մինչ հարցումն ե-
ղև, պատասխանեցին թէ՝ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]։ Եւ դարձեալ առ այս բանս
հարցին զնոսա ասելով, և ոչ է-
ձեզ օգնական։ Պատասխանեցին
թէ՝ [illegible]։ 'Ի վերջն ա-
մե

մնեցուն երբեւ տեսլն այնորիկ որք 'ի ժողովսն կային. և զմնացե-ցեալսն, որ Պօղոսեան տէ մանդամայն և ամենեքին ոչ ընդունէին զգործսն Նիկողայոսի և Անդրիանոսի, նախ և յառաջ ընթերցման զսահմանն զորս արարեալ էին ընդդէմ լու-րեան Պօղոսի վերլին պատ.քն. ապա կայեալ Սամփսոնոս սորկս ճարն և Նեքառիոսն, մեծաւ ձայ-նիւ քարոզեցին ընդդէմ Պօղո-սի վնգոյն. և մանաւանդ զի եր-կար պարագայիւք կարգաւորութեան և հետեւումն բազմաց, որէ այնոր, և ըստ այսմ կերպիւ։ Պօղոսեան՝ որ 'ի Քաղէ 'ի ջեկեղեցին արքունեաց, անուանե-ցայ։ Պօղոսի նորատնկին և Քահանայիցն անուանեցայ։ Պօղոսի հերձուածողին նշա-տապարտեցոյն անուանեցայ, Պօղոսի՝ որ 'ի պալատէն և 'ի ժողովրդականութենէ, անուա-նեցայ։ Պօղոսի շնացողին և հայրապա-տին անուանեցայ։ Նոր քրիստոնէին անուանե-ցայ։ Նոր Յովհաննէն անուանեցայ։ և այլ-

նորա

նոյն Հիւպատոսաց և Գործակալաց նոցին տեա-
ռութեանց։ Արդ ահա զայս ամենայն լսէր
Ֆոտիոսն և լուռ կայր համբերե-
լով այնուցիկ ահարկու որոտմանցն
և յաճախակի անաթեմայիցն, որ
և յաղագս որոյ յիշէն պարծի մա-
նաւանդ 'ի 115 երրորդ թղթոյն
զոր գրէ առ Իղնատիոս Քրիստոնա-
ւորոյ Սեբաստոպօլսոյ. որոյ սկիզ-
բն է, Եր բարբերն փախչել և զարհուրե-
լն անաթեմայից, յորժամ ընդդէմ պարտապա-
նաց անձառողութեանց ըմբռնել՝ և 'ի յօժա-
նութեան ճշմարտապաշտութեան շարադրեալ։

28 Իսկ 'ի միւս կարծիքն, որ
եղև 'ի ժողովն Նիկողայոսի. Թէ-
օփիլակտոս սարկաւագն և Թէ-
ֆինտանոսն ըն ըՆն գզորման ժո-
ղովոյն, 'ի մէջ որոյ կայր նորանեաւ
Իւմիրայոս պապն. և այլք ձեռա-
գիրք Ֆոտիոսի և եպիսկոպոսացն
նորին։ և 'ի ձեռն Պետրոյ Ար-
քեպիսկոպոսին առեալ առ սպառ-
նալիս Կեսարունը, որ և նորա

 Հրա

հրամայեցին զի արկցին 'ի հուր՝ որ պէս և եղև իսկ. 'ի Թուին Քի 870, վասն զի անդ կայր անօթ մի պղնձեայ լուցեալ հրով. ուր ար-կան և այրեցան. և 'ի վերջին օրն Յունվարի կատարեցաւ ժողովս այս: Արդարև՝ զի որպէս կամեցաւ Անդրիանոս պապն՝ այնպէս եղև. քանզի իշխանութիւն իւր պապի սի կերպիւ հաստատեալ լինէր. մանաւանդ միով կանոնաւ, որ այս պէս ունի: և յետ սակաւուց, (և եթէ 'ի գումարին տիեզերական ժողովոյ՝ եթէ պատահեսցի որ մինչ ան երկրպագութիւն կրէ վասն Հռ-ոմայեցւոց եկեղեցւոյն, արժանէ երկրպագութեամբ և հանդերձ վայելուչ պատկառանօք հարցա-նել սակս առաջակայ խնդրոյն. և ոչ յանդգնութեամբ ընդդիմակայել հին Հռոմայ քահանայապետին:) Իսկ ահա ըստ ամենայնի զոր ինչ կամեցան և որպէս խորհեցին

Պեսպանքն՝ այնպէս արար ժո-
ղովն. զամենայն ընդունելով Թա-
գաւորին և Իղնատիոս Պատրիար-
գին. և վն այնորիկ արևմտականքն
կամին որ այս ժողովս զկնի եօթնե-
րորդին համարեսցի ութներորդ-
տիեզերական.

29 Երեք էրք եղեն 'ի ժողովս
յայս. որք են արժանիք յիշատա-
կութեան առաւել՝ որովհետև և ի
որում 'ի յայլս ժողովս ոչ եղեն
երբեք. Առաջինն է՝ որ եղև ամե-
նայնն 'ի հաստատութե անկմանն
և դատապարտութեն Փոտիոսի,
և 'ի յուրախութիւն և ըստ կամաց
Թագաւորին և Անդրիանոսին.
Նա յև գիտացէր, զի ոչ ոք կարէր
մտանել 'ի ժողովս յայս. եթէ ոչ
նախապէս գրեսցէր յատուկ ձեռա-
գրած և 'ի ձեռն մկալից 'ի Թուղթն
յայն՝ զոր բերէին 'ի Հռոմայ Պես-
պանքն պապին. որ ունէր ստորա-
գրողն օրինակ այս. (յետ սակա-
ւուց

ճուց.) „ Եւ՛ հետևինք սորա ժո_
,,ղովյս՝ զոր արժանի յիշման երա
,,նեալ Նիկիոդացոն կատարեաց,
,,յորում՝ և ինքն Նիկիոդացոս. որ_
,,պէս և Տեւոլօդայ զուգահ, եշատկ
,,քահանայապետ Անդրիանէ զը
,,րեայ: ընդունիմք զորս նա ըն_
,,դունի. և դատապարտեմք զ՚ի նը
,,մին դատապարտեալսն. և զլեւմլին
,,զՓողխոսն. և զՄերուկուսացոց
,,Գոլիգորիոսն. և զհնայօզսն 'ի
,,պատառմամն որք են հետևօղք
,,նոցին, և որք միայնին կցորդք հա
,,ղորդակցութեան նոցին: Իսկ
,,զԱնտիոկոյն չարայելոց և ըզ
,,զլեաս թիւր վարդապետութեց
,,որ 'ի Միքայէլ Թագաւորէն եր_
,,կու անգամ ընդդէմ ամենեցա_
,,նեալ Պատրիարդին Իգնատիոսի,
,,և միանգամ ընդդէմ գաղաթա
,,դունի առ ագերսնկանի աթոռոյն՝
,,անլուծանելի նզովից կապեսքն
,,կապեմք: Եւ զվէժ ժխոդիրսն նոյ՝
և_

„և ես ամբարշտութեան նոյին
„զժողովս գործոյն Թաղուցա-
„նողին՝ նզովեմք և բանադրեմք։
„Բայց յաղագս ամենապատուելոյ
„Իգնատիոսի Պատրիարքին և խոր
„հրդակցացն նորին՝ զոր մեծութի
„առաքելականի աթոռոյն արտա-
„դրեաց, այնմ բոլոր մտօք հետե-
„ւիմք։ Զայս իմ՝ դաւանութիւնս՝
„ես որս անուն եպիսկոպոս իմով
„ձեռամբ ստորագրեցի, և քեզ
„ամենայն տեառն և մեծի քահա-
„նայապետի և տիեզերականի պա-
„պի Ադրիանոսի՝ միջնորդութե
„Դեսպանաց քոյ Տօնատոսի և
„Ստեփանոսի ամենասրբոց եպիս-
„կոպոսացն և Մարինոսի սրբոյ և
„կաթուղիկէի եկեղեցւոյն Հռո-
„մայականի սարկաւագին մատու-
„ցի. և վկայիցն իմոց առ այս իրս
„աղաչեցի զի ստորագրեսցեն։
Որև ինքն Թագաւորն և Պատրի-
արգն ասացին թէ՝ այս ստորագրու-

թիւն

թիւն թղթոյն է իր նոր, որ երբեք ոչ եղեւ լսելի, սակայն եղեւ. Թէօտուլոս Նիկիայինն. և Նիկիփոռոս Նիկիայինն՝ որք ոչ կարեյան ստորագրել զթուղթն. մի՛ որոյ և ոչ ընկալան հրաման մտանել 'ի ժողովն: Բայց ասէս զբան զոյս բարձրացոյնն՝ և լո՛ւր: զի Թէօտորոս Բարիւցի Մետրոպօլիտն, թէպէտ ստորագրեալ էր. այլ ուղղեաւ ինքն մնեալ էր 'ի ժողովն Փոտիոսի, և անդ դատեցեալ էր՝ ուրանօր մինչ նզովեցել էր Նիկողայոսն, վասն այնորիկ հալածեցաւ 'ի յայս ժողովս. քանզի այնքան էր բարկութիւն ընդդէմ հետեւողացն Փոտիոսի՝ մինչ զի՝ զղջացողաց ոչ լինէր թողութիւն: Իսկ երկրորդ բանն է. որ արեւելեան Պատրիարգական աթոռոյ տեղապահքն ոչ էին ճշմարիտ տեղապահք Պատրիարգացն այլ Իւս ոմանք առաքեցեալք յառաջագոյն 'ի

'ի Կոստանդնուպօլիս 'ի յԱմբրոսեան Մատենատանի. այսինքն՝ 'ի յիշխանէն Իսմայէլականացն։ Եւ զայս ոչ ասէ միայն Փոտիոսն՝ գրելով զզարմանալին առ Թէոտոսիոս միայնակեացն 'ի 118 երորդ թուղթն այլև գրէ զայս և Եղիայ Պատրիարգն Երուսաղէմացւոց, 'ի միում թղթոյն որ 'ի ձեռն Մարտիրոսայ քաղաքի Մետրօբիդոյն՝ որ առաքեցաւ 'ի յԱնտիոքայ Պատրիարգէն. առաքէ առ վերջին ժողովն, որ եղև յետոյ։ Որև այն թղթոյն պարբերութիւն նշանակէ կեսար Պարոնիոսն՝ գոլ 'ի թուին Քրի 879, և թէպէտ ասէ Պարոնիոսն՝ թէ այս գրեցաւ ստութեամբ և նենգութեամբ. Իսկ երրորդն՝ է ճշմարիտ՝ լուր սոսկալի. Քանզի հարքն այնորիկ որք գրեցին (այսոքիկ են բանք Նիկիտաս Պափլակոնին որ 'ի վարս Իգնատիոսի) 'ի թուղթն անկման Փոտիոսի, ոչ

լոկ

էրկ սեւակաճ զձեռագիրս արարէն, այլ այս է սարսափելին՝ (որպէս 'ի տեսողացն լուծայ ոչք հաստատեցին,) թէ և 'ի նոյն արիւն Փրկչին թաթախելով զերգեան՝ ստորագրեցին։ Արև զայս ոչ արարին օրինակիր հնագոյն հարքն. յորժամ նզովեցին զնեստորին, զՄակեդոնն. և զնոյն ինքն Արիոսն. և զանծագոյն զանծամարտն։ այլ թերևս զայս արարին ըստ օրինակի Թէոդորոսի պապին Հռոմայ՝ որ այսպիսի կերպիւ ստորագրեաց 'ի թուին Քրի 648, ընդդէմ միակամ Պիւրոսս Պատրիարգին Կոստանդնուպօլսոյ։ Այսպէս հարցանեմ, ո՞ր երկիւղած անձն ոչ սարսափի վասն այսպիսի սեղանակապտութեանս։

30 Նաև արդ արդապէս զղջացան բարի եպիսկոպոսքն այնոքիկ վասն եղելոյն. յաղագս որոյ՝ արդապէս ընթացան առ թագաւորն զայրացմամբ, թէ վասն է՞ր այսպէս թշու-

ծա

ճառապէս տարադրեցեր արեւմ֊
տեան եկեղեցւոյն զարեւելեան ե֊
կեղեցին. եւ խնդրեցին հեծեծանօք
եւ հոգոց հանելով՝ զի բարձցին 'ի
յետուստ կուսէ թուղթքն այնո֊
քիկ զորս գրեցին. եւ նոյն ժամայն
թագաւորն արար զկամն աղաչօղ
եպիսկոպոսացն, եւ հրամայեաց զի
բարձցին ծածկապէս 'ի ձեռն սպա
սաւորաց՝ տարադրեցեալ թուղթ֊
քըն 'ի յշտեմարանաց Դեսպանացն:
Սակայն՝ յորժամ զդիպուածսն ի֊
մացան Դեսպանքըն, այնքան ասա֊
ցին, եւ այնքան ինչ արարին առա֊
ջի թագաւորին, մինչ զի մերսակին
դարձուցին զայն թուղթսն 'ի ձե֊
ռըս նց: Եւ զայսոսիկ բովանդակ
պատմէ Անաստասիոս Սինի խօթի
քաղաքան՝ որ է շարադրօղ կենացն
Սեկոնդայոսի, որ էր 'ի նմին ժամա
նակի 'ի միասին ընդ Դեսպանացն
'ի Կոստանդնուպօլիս: Եւ ասէ թէ
ես բերի զվերոյ ասացեալ թուղթ֊
սըն

որն 'ի Հռոմ։ Էջ յետ Անաստա-
սիոսի. անձն այն որ սկսաւ շարա-
դրել զկենսս պապիցն՝ յաւելու
'ի մէջ վարուցն Անդրիանոսի և
զայս թէ՝ 'ի վերջն ամենեցուն
Պահապանքն յայտնեցին թղթաւո-
րին և զնիւթն Պուլկարաց։ Բայց
սակ շարագրողն թէ՝ 'ի յայսմիկ
ծանուցանելս (այսինքն արգուհա-
լս) և 'ի յայտարարութեան՝ ազմկե
ցաւ սկսան թղթաւորքն և շփոթե
ցաւ, թէպէտ ոչ ցուցանէր 'ի
դէմն իւր ինչ։ Նաև զկնի պատո-
ճառելոյ զնոսա հանդերձ պար-
գևօք, եւ զնոսա Թէօդորոսի Ռու
թօրալթառխանին, (այսինքն առա
ջին զինակրին,) զի անօրինեալէ
նոցա զգլխոյն ճանապարհի։ Որև
այս եղև յայժ անհողարար. քանզի
ոչ ուղևորեցին զնոսա վայելչու-
մեծարանօք և արժան պատուով.
որ և 'ինաւենն խուրեանց 'ի Հռոմ,
անկան 'ի ձեռս Սթլաւաց, որք
մեր

մերկացուցին զնոսա, և առին ըզ-
քովանդակ մառանսն և զբոլոր
գործն և զատրուագրութիւն ժողո-
վոյն: Ո՜հ ահա այս, կամ հրամա-
նաւ, և կամ դիտաւորեամբ Թա-
գաւորին եթէ եղև՞, է անյայտ. սա-
կայն՝ յայտնի է որ կամօք արևելց-
ւոյն եղև:

31 Իսկ Փոտիոսն կայր աքսո-
րեալ 'ի Պատրիարգարանէն և 'ի
Թագաւորութենէ 'ի յայնքան մեծէ
բարկութենէ Թագաւորին. որ 'ի
ծայրագոյն պատուոյն իջոյց զնա 'ի
մի խորագոյն յանդունդ ամենայնի
տառապանաց. և 'ի յայնքան մեծա-
գոյն ատելութիւն Թշնամեաց նո-
րին՝ որք զնա խայտառակէին 'ի
տարաբաղդութիւն իւրեան Փո-
տիոսի՝ որովհետև գտին զնա ա-
ռանց օգնականի ուրուք 'ի պալատն
եղելոց. քանզի ամենեքեան հե-
տևեցան կամաց Թագաւորին՝ որք
ոչ օգնէին և ոչ ներէին բարեկա-
մայն

մոյն Նորին։ Այլ և բարեկամքն
Նորին որք ամենեքեան կային հաս-
տատունք 'ի բարեկամութեան իւ-
րեանց, և որք ո՛չ ընդունէին զե-
ղեալն 'ի Պեսպանոյն 'ի մէջ ժո-
ղովոյն, վասն այնորիկ աքսորեցան,
ցրուեցան 'ի հեռաւոր տեղիս․
զրկեցան 'ի յապաստանորութէ ծա-
ռայից․ և 'ի խօսակցութէ ընդ
ամենայն մարդոյ․ 'ի բոլոր հարկա-
ւորացն թողեալք և լքեալք 'ի յա-
մենայն կողմանց․ այլ միայն 'ի միայ-
նութեան և 'ի թշուառութեան
մնաց բանտի․ որ և յայն բանին հայ-
էին յամենայն ուստեքէ անքուն
պահապանքն։ Ո՛չ ունէին զայլ ըն-
կեր՝ բայց 'ի խորհրդոց իւրեանց․
ո՛չ ունէին զայլ մխիթարութիւն,
բայց 'ի համբերութէ իւրեանց 'ի
մէջ այնքան անհուն չարեաց։ Որ
և զայսոսիկ բովանդակեալ պատմէ
'ի միում թղթոջն առ Եպիսկո-
պոսն․ որ է 174 երորդ թուղթ․
Աս

Այնկոյն՝ էր մի տառնէլ նշղէր գիրքն քան զամենայն. այսինքն՝ ո֊բովշևակ էր զեկեցեալ ՚ի յամե֊նայն կերպ գրեանց՝ որք էր նմա ար֊գելեալ թարգմանական հրամանաւ: Իսկ յիշումն՝ ընթերցողութիւն գրեանց էր քաղցրացուցիչ կերակուր բազմաստուածական և երկրաւորի այնմիկ մարդ, որ և յաղագս որոյ վկայէ ինքն Կիւրեղա Աղեքսանդրացին (որ էր թշնամի նորին,) ՚ի վերս Յուլիանոսի. և ասէ թէ՝ Գէչէտո֊[illegible] [illegible], և մինչ զի մնմաւանդ գրեանց պակասութիւն սրտամտաէր անմ մեծ աղամութի: Որև ինքն յաւէր և զայրանայր վասն դերազանց ատելութեն թշնա֊մեայն իւր, որք ատելութեամբն այնու ատեցին զինքն և պատերազմ մեյան ընդդէմ մարմնոյ և հոգւոյ իւրեանց: Որպէս ասէ ինքն Յուլի֊ոս ՚ի 117 երորդ թուղթն, ՌԷ ՚ի

Փրկչաց ևս ընկալցուք, որ է այս և աստուածք
են. և որ է ընդդէմ մեր մաքառողական
պատճէն. Վասն որոյ գրեաց առ նոյն
ինքն Թագաւորն, պարունակելով
զամենայն կիրս խիր և զհոգս, որք
ամենեքեանք էին արժանի ներո-
ղութեան. և խնդրէր զնոյն 'ի շնորհ:
32 Նայլ առ ողորմելի ազգե-
ատնս արտաքսեցելոյ և բանտարկեցե-
լոյ Փոխանին ոչ եղև անողորմ
թագաւորն. այլ շարժեցաւ 'ի մեր-
ձին ամենեցուն 'ի գթողութիւն. և
եցոյց այնք ողորմութեան. խորհեցաւ
զխղճալի կացութիւն. զանչափ տա-
ռապանսն, յորում դանեցաւ այն
քաղաքայնաբանէն. յիշելով զհին բա-
րեկամութիւն. զխոստովանեցին. զեր-
կերութիւն. չափեալ զծայրագոյն
խնամութիւն զայն և զուսումն
և զհնար` որ մի այսպիսի մարդ` և
զլեալին բարեկամ. և բարձրագոյն
խնամութեան, ոչ էր արժանի այսքան
խրատու և պատժոյ. Վասն որոյ
մի

վախեաց անդրէն զատելութիւնն ՚ի մէր, զբարկութիւնն ՚ի հեզութիւն. հանէ զնա ՚ի բանտէն, և կոչէ ՚ի թագաւորութիւնն. և յանձն առնէ վարդապետութեան նորին զերկու որդիսն, հատուցանէ զխոխարէնն առաջին տարաբաղդութեանցն և ճոխացոյց զնա անդր առաւել բարերարութեամբ։ Սակայն՝ զայս նոր դիպուածս պատմէս գրէ Նիկեփորոս Կալիստոսն. այսինքն՝ Գոդիոսն ժողովեալ զառաջին տասան, անուանեաց թագաւորին Մաքսիմոսին, (Մ.) թագուհւոյն Եւդոքսիային, (Ե.) և չորից որդւոցն, Կոստանդինոսին, (Կ.) Յէանին, (Յ.) Աղեքսանդրոսին, (Ա.) և Սեփաննոսին (Ս.) և բադադրեալ ՚ի սոցանէ շինուածոյ անուն մի. այսինքն՝ (Մէկլաս,) և արարեալ սուտ ազգաբանութիւն մի՝ արտահանէ ՚ի Տրդատայ թագաւորէն Արմենաց. և զայս գրել
ա-

աղեքսանդրական տառիւք 'ի հնա
գոյն թուղթս, որպէս զի երևիցի
թէ՝ է գիրք բազմաց ամաց. և չի-
նուածոյ անուանի իջուցանէ առ
ծնօղն Սախլոսի, որ իբր թէ՝
մարգարէաբար ծնանելոց է ոմն
Մէկլաս անուն՝ փառաւորագոյն
և քաջագոյն թագաւոր՝ որ նստցի
'ի յաթոռն Հռոմայեցւոց: Եւ իբր
թէ՝ Փոլիոսն 'ի ձեռն Պաղեստի-
նոյ Թէոփանոսին (որ էր բարեկամ՝
Փոլիոսին և 'ի մեծ պատուի առա
ջի թագաւորին,) արար և զայս
գիրքս. որ արկաւ 'ի թագաւորա-
կան գրքատուն, և Թէոփանոսն
յայտնապէս զայս ցոյց ետ թագա-
ւորին, իբր թէ՝ է գիրք լի զարմանիք
լի մարգարէութեամբ. և կեղծա-
ւորէր լինել չգիտել ընթեռնուլ.
նաև ոչ այլ ոք՝ բայց միայն Փոլի
ոսն: Սա նորա յորդորեաց զթա
գաւորն՝ զի զնա կոչեսցէ. և այս-
պէս հնարիւք եկեալ Փոլիոսն.
և

և մեկնելով զխորհրդական զայն Մէկլաս անունն, այնքան զուարճացոյց զԹագաւորն, մինչ զի՛ ստացաւ կատարեալ զսէրն նորին։ Բայց նախապէս՝ որ Ալէքսիդան է յայտնի Թշնամին Փողխոսին. վասն որոյ ոչ է արժան հաւատալ նմա առ այնոսիկ զորս գրէ նա զնմանէ. Կարծեալ՝ զայսպիսի բաջաղանս զի՞ արդ կերպիւ հնարէ խորհել ամենայն բանական մարդոյ. որ միտս ունի. քանզի ոչ արժանէ խոհեմութեան, ոչ Փողխոսի, ոչ Թագաւորին։ Այլ Թէ ոչ. ուրեմն շատ առաւել պարզամիտ պարտէր լինել Մակեդոն Մաւկլոսն՝ որ Թերևս միայն 'ի յայսմանէ նշանէ ճանաչէր զՓողխոսի բազում գիտութիւնն և զիմաստութիւն։ Նաև քանզի Մաւկլոսն նախքան զլինիլն Թագաւոր՝ քաջ գիտէր զնա, և սիրէր և պատուէր՝ որպէս ասացաք 'ի վերոյ. քանզի արարեալ էր

զնա

ընա միոյ որդւոյն գրկառու։ Լ՛ուր
[illegible] · այսպէս
գրէ Փողոս 'ի յաքսորանայն, ոչ
[illegible], ոչ
[illegible],
[illegible]
[illegible], ոչ [illegible]
[illegible] 'ի
[illegible]
[illegible] ։ և այնն։
Լասն ո՛րոյ՝ զայսոսիկ մանաւանդ-
յիշելով Մասիլեան՝ տրամեցաւ·
և 'ի վերջն ամենեցուն՝ վասն որոյ
մելի կայութեանն վաղնջական
բարեկամին. խնամոյն և քահա-
նայապետին, ղթացաւ, և դարձոյց
զնա և կոչեաց 'ի սիրելութիւն
իւրեան։

33 Ի՛ւ լերբէ 'ի միւս կեանս
փոխեցան երկու մեծամեծ հակա-
ռակորդքն Փողոսի, այսինքն՝ երկ
րորդ Ներոնիանոսն 'ի Հռոմ, և
Իգնատիոս Պատրիարգն 'ի Կոս-

տանդնուպօլիս ։ 'Ի թուին Քի
878, որդէն դալով Իգնատիոսն
ծեր 80 ամաց. և Ադրիանոսն ե-
թող յաջորդ զութներորդ. և կամ
զիններորդ Յօհաննէսն. որև նմա
նեալ նախորդացն իւր պապից՝
Ադրիանոսի և Նիկողայոսի, փա-
փաղէր և աշխատէր մեծաւ ջա-
նիւք հնազանդ առնել ընդ իշխանու-
թեամբ իւրով զեկեղեցին Բուլղարիս-
տանի. որ էր հնազանդ ընդ աթո-
ռոյն Կոստանդնուպօլսոյ։ Այն որոյ
դրեալ էր միանգամ՝ և երկիցս տա-
Իգնատիոսն փասն այս նիւթոյ՝
այլ 'ի զուր և փարիսպարացն ։ Որև
սակս որոյ՝ սահմանեալ առաքել
և երրորդ անգամ՝ 'ի Կենապանու-
թիւն զՎաւլոս և զՄեծենիոս ե-
պիսկոպոսն պապականն դրովք,
որ է թուղթ 70 և ութերորդ՝
այսինքն թէ՝ եթէ Իգնատիոս
Պատրիարքն 'ի միջոյի 30 աւուրցն
ոչ կոչիցէ յետս 'ի Բուլղարիստա-
նէ

նէ, զբոլոր եպիսկոպոսն և զժա-
ռանգաւորսն արևելեայս, որք
անդ գտանէին առ 'ի յուսուցանել
զմոլորութիւն դոյն. և եթէ ոչ կա-
միցի հրաժարել 'ի սպառասպուռ 'ի
Պուլիկարիանէ՝ և թողուլ ընդ
իշխանութեամբ Հռոմայ եկեղեց-
ւոյն, դատեցի զնոքն անարժան
ամենայն հաղորդութեան, և ան-
կեալ 'ի Պատրիարգութեն։ Եւ
տակաւին մինչ ոչ էին հասեալք
Գեսպանքն 'ի Կոստանդնուպօլիս,
Յովհաննէս հանգեաւ 'ի թուին
Քրի 878, և 'ի Դեկտեմբերի 28։
Որև 'ի տեղի սորա՝ առանց երկբայ-
ութեան Մարինոս թագաւորն
մնացոյց զՖոտիոսն փոփոխակի։
Եւ զի այս թագաւորս նաև յան-
կայր՝ զի լինիցի կատարեալ միութի
արևելեան և արևմտեան եկեղե-
ցեացն, և դադարեսցին ամենայն
գայթակղութիւնքն. վասն որոյ՝
առաքեաց Գեսպան առ սոյն

Յոհ

Յօհաննէս, և խնդրեաց՝ որպէս
զի՝ ընկալցի 'ի հաղորդութիւն զԱփո-
դէոսն։ Եւ 'ի յայսմ միջոցի՝ հա-
սին Գերապանքն պապին 'ի Կոստան-
դնուպօլիս. և ոչ կամէին հաղոր-
դիլ ընդ Փոդիոսի. նաև մնացեալ
ժամանակաւորքն։ Եւ այս եղև 'ի
թուղթսն Յօհաննու Լատինական
տառիւ. այսինքն, 'ի 169 երորդ
թուղթն՝ զոր գրէ առ Միխայէլ-
բեան. այսինքն՝ առ Գաւառապանա-
կին. 'ի 12 երորդ Լիտքերտանին, և
'ի յերորդն Ժողովի. և 'ի 199 երր-
թուղթն՝ որ առ ժամանակաւորսն
Կոստանդնուպօլսոյ. և 'ի 12 ե-
րորդն Լիտքերտինն, և 'ի յՕդա-
տոսի առաջին. 'ի թուէին Քրի 879։
Արդ յաղագս այս թղթոյն Յօհան-
նու, պարտ է գիտել, զի Լատինա-
կանքն տարբերին 'ի Հելլենակա-
նացն, և առեն Լատինքն թէ՝ Հել-
լենականքն խոստացան 'ի Յունա-
ցըն. և Յոյնքն ևս առեն թէ՝ Հել-
լէ

ընծայականքն խորհրդացն 'ի Հայե-
նոյն, որ և այս ծնանի բանակռու-
ծութիւն և շփոթ.

34 Եւ արդ ահա մի մեծագոյն
փոփոխումն իրացն, ահա մերումն
եւ 'ի Պատրիարգարանն Փոլիսոյ
գլխի մատուցան ամեն՝ մինչ Պատ-
րիարք եղև առաջին անգամն, որև
հարկաւոր համարեցաւ զմի նոր
ժողով. զի դադարեսցի խռովութին
եկեղեցւոյ։ Որև առ այս յոյժ ջան
կայր և թագաւորն. ընթացակից
եղև և սպայն Յօհաննէս, որև
Դեսպանութեն Թագաւորին վաղվա
ղակի պատասխանի արար. Եւ որով
հետև զխնդր թե զինչ պատահե-
ցան նախորդայն իւր Սիկողայոսի
և Անդրիանոսի, մի որոյ խորհեցաւ
ըմբռնել զմի այլ ձանապարհ և
զմի այլ հեղադոյն կերպ։ Վասն
որոյ՝ կարգէ և սահմանէ Դես-
պանս 'ի մերին ժողովն զմերին ե-
պիսկոպոսն զՊաւղոս և զՅոհանէ-
նի

նիոս, որք տակաւին էին 'ի Կոս-
տանդնուպօլիս. և յաւել զերին
այլ ը նոսա զՊետրոս քահանայն
և Կարաճնայն, որոց և ետ զԲամ
մննիշխանութիւն. այսինքն՝ զպատուի
բանադրանն, ուրանօր պատուիրէր
թէ զի՞նչ պարտին առնել Գեւ-
ոսինքն 'ի մէջ ժողովոյն. Եւ
թուղթքն Յօհաննու զորս գրեաց
առ ամենեսեան՝ էին լցեալք ներ-
բողենիւք. և շահեցողութեամբք.
խաղաղութիւք. և լի հեզութիւք.
Սակայն՝ 'ի յամենեցուն ծածկէր
զերագոյն իշխանութի Պետրոսի
և առաջնութեան Հռօմայ. 'ի բոլոր
թուղթսն սիրով և յօժարութը
էր խառնեալ զմեծութիւն և զՀր-
ամանն: 'Ի մէջ այն թղթոյն, ըն-
դունէր և զմնորութիւնն Փոտի-
ոսի, և զնա ճանաչէր սեպհական
և Ճշմարիտ Պատրիարգ, և եղբայր
և պաշտօնակից. աղաչէր զնա յա-
մենայն նզովից՝ և զայնոսիկ որք ը-
նդմ

նմա էին, և նզովէ զոչ ընդդու-
նօղսն զնա. նաև յորդորէ զթագա-
ւորն՝ զի սիրով և երկիւղածութբ
և պատուով ունիցի զնա. և դատա-
պարտէ որպէս անմաքէր պղործս
ամենայն ժողովոյ՝ որք եղեն ընդ-
դէմ նմա. աղարտելով և աղախա-
ւանելով և զժողովն երկրորդ Ընդ-
րիմնոսի: Եւ այս եղեւ ՚ի Լատի-
նական թուղթն՝ որ առ Թագա-
ւորն. բայց ոչ ՚ի Հելլենականն:
Սակայն այսու միայն, որ Փոտիան
առաջի ժողովոյն խնդրեսցէ ներ-
գութիւն և ողորմութիւն, որով-
հետև ընծայեցաւ և համարեցաւ
՚ի Պատրիարգութի. առանց աղէ-
ւանելոյ յառաջագոյն ՚ի Հռոմ. և
այս նմանապէս ՚ի Հելլենական օ-
րինակն որ առ Թագաւորն ոչ ե-
րեւի: Իսկ ՚ի թուղթն որ առ ժա-
ռանգաւորսն Կոստանդնուպօլսոյ՝
այլապէս ընթերցեալ լինի. այսինքն
Փոտիան ժողովքն քարոզեցէ
զնծայ

զինծային ողորմութիւնն Հռօմայա
կանի եկեղեցւոյն. նաև զիշխանու-
թիւնն և զփոյթն 'ի վերայ անձին
իւրոյ: և խնդրէ ջերմապէս և մա-
նաւանդ հրամայէ՝ զի Պատրիարգն
մի ունիցի գործել ինչ ամենևին
'ի վիճակին Պուլկարիատանի, որ է
ամենայն կերպիւ ստորադրեալ
Հռօմայ եկեղեցւոյն. և երկուցա-
նէ անլուծանելի նզովիւք 'ի ձեռն
Քոմմանիդաւորանին, այսինքն պա-
տուիրանարանին. որոյ պարբերու-
թիւնն է այսպէս և բառս այսմ՝ օրի-
նակի: Քանզի հրամայէ Պետապա-
նոյն իւրոյ՝ զի հաղորդեսցին ընդ
Պատրիարգին Ֆոդիոսի. և յոր-
ժամ յանդիման լինին 'ի ժողովն,
հարցէք առէ ամենեցուն որք 'ի
ժողովն կան. եթէ ընդունի՞ք զոր
ինչ գրեցան առ Թագաւորն. և
եթէ ամենքեան պատասխանիցեն
թէ ընդունիմք, յայնժամ ասացէք
թէ՝ սրբազան պապն առաքեաց
զմեզ

զմիտ ժողովել զարուեստսն. յարմարանել
զմնջմունս. պատմառէր զհնագանդութիւն.
և ճառանի զծայրաչափութիւն. և այս
յաւելցուք և զայսոսիկ թէ՝ ինչն
սրբազան պապին կամի՝ զի ըստ որք
բազում կանոնաց հարցն՝ զինի վաղ
ձանի Փովտայ՝ մի որ 'ի ժողովը-
դականացն ընծայեցաւ 'ի Պատրի-
արգութեան Կոստանդնուպօլսոյ,
և կամի՝ զի Պատրիարգն մի ձեռ-
նադրեսցէ ըստ զօր եպիսկոպոս
և կամ՝ երէց Պօղկարիստանի. և
'ի միւսն ամենեցուն քարոզեսցէ
'ի ժողովն թէ՝ ընդդէմ Փոտեայ
եղեալ երկրորդ ժողովն յաւուրս
Նիկողայոսի 'ի Հռոմ և 'ի Կոս-
տանդնուպօլիս՝ է խոտեալ և ան-
վաւեր. և մի համարեսցի 'ի թիւս
այլոց ժողովոց. Ահա զայսոսիկ հը-
րամայեաց գրել Յովհաննէս պա-
պըն. Իսկ ժողովն զի՞նչ արար.
35 Բանիւն՝ սկսաւ 'ի թուին
Քն 879. և 'ի 13 երրորդի ամի թա

գ...

գաւառութեանն Սասիկեան։ Որ և 'ի յաջակողմն երախայից սորոյն Սոփիայի՝ կային 583 եպիսկոպոսք. և Պետրոսեանքն Յոհաննէս պապին՝ Պաւլոս, Լուճէնիոս և Պետրոս քահանայ Կարտինալն, և միահամաւռ տեղապահքն մեծ Պատրիարգային, գահերէց բազմեալ գոլով և ընդ սոսա Փաւլոսի։ Որ և գլխաւորութիւն այսմիկ ժողովոյս 'ի յեօթն գործս բաժանելով՝ աւանդեաց հետագայից Յոհաննէս Մէքքոս Պատրիարքն Կոստանդնուպօլսոյ, 'ի բանն որ վասն եկեղեցականի խաղաղութե . որ և Յոյն և Լատին բարբառով զամենին 'ի յերկիրորդ հատորն (Կոնքեննակք գան) կոչեցեալ գրքոյն, 'ի 273 թերթն։ Նոյնպէս գործքն զամենին գրեցեալք յայլմէ ումեմնէ անանունէ ստուգագոյն և լայնագոյն ոճով իմն, բայց ըստ թուոց միայն տարբերին 'ի Մէքքոսէ շարագրեցեալ

ցեալ զօրհնայն. զոր օրինակ. զբէ Գուլիէլմոս Գավէ կոչեցեալն 'ի յերկրորդ հատորն եկեղեցական շարագրութեանց, 'ի 303 թերթն. 'ի յորոց ևս միմեանս համեմատու_ թէ ժողովքն այսուիկ.

Գործ առաջին 'ի նախաքաղելին Փաղիոսի Պատրիարքին, մատնեն Պետրոսեանցն պապին՝ մատուցանե_ լով զառաքեցեալսն 'ի Յոհաննու 'ի պարզեն՝ քահանայապետական նախորդաց, զորս մեծաւ պատուով (այսինքն՝ զՊետրոսեանն,) և շահե_ ցողութի ընդունի Պատրիարքն. Այս խօսք սկսեալ 'ի յառնենն հրապարակաւորելով Խոստովանի Յոհաննէսին. և ասաց թէ՝ բոլոր ամենայն անցելոց զայլթականութիւն եկեղեցւոյ պատճառ՝ էր պոյն Նիկողայոս. և նորին յաջորդ. Սու_ բեանոսն. և զայն հետևողս և զպապին Յոհաննէս. և մխիթարանէ. թէ որքան չարչարեցան անիրա_

ւա

ճարար Փողիոսն։

’Ի նոյեմբերի եօթներորդն՝ գործ երկրորդ. Ընթեռնանին թուղթքն Յօհաննու որ առ Թագաւորն. և առ Փողիոսն. և նմանապէս թուղթքըն երից Պատրիարգայն, այսինքն Անտիոքայէլն Աղէքսանդրւոյ, Թէօդորիոսին Երուսաղէմացւոյն. և Թէոտոսիոսին Անտիոքայ. որք դատապարտեն և նզովեն զժողովն զայն՝ որ ընդդէմ Փողիոսի եղև յաւուրս Ադրիանոսի Հռոմայ և Թամիմա Մետրոպոլտան որ էր մինն ’ի անդամակցից ’ի ժողովն այն որ եղև ընդդէմ Փողիոսի, և խնդրեաց զթողութիւն։

’Ի 17 երորդ Նոյեմբերի գործ երրորդ։ Ընթեռնանի թուղթն Յօհաննու որ առ Եպիսկոպոսսն արևելեան. որև այս թղթոյս խնացումն և մեան ոչ եղև հաճելի։ Ասան զի երևի որ՝ Յօհաննէսն առ այն միայն հայի, որպէս զի զմի

ձա

ձայն Պուլքերիայի հնազան-
դեցուսցէ Հռովմայ եկեղեցւոյն, և
ընդ արձակեսցէ զիշխանութիւն իւր
մինչև 'ի յարևելեան եկեղեցիսն.
և մանաւանդ զԿոստանդնուպօլսոյ
եկեղեցին ընդ իշխանութեամբ իւր
առնել: Այն որ' առէին յայտ-
նապէս թէ' զայսպիսի թուղթսն,
մանաւանդ ուր որ գրեալ պապն
Յօհաննէս և առաքեալ և զՎես-
պանս իւր առ 'ի պաշտպանել նոցա
զիրաւասութիւն արևելեան եկե-
ղեցեացն' էին աւելորդք, որովհե-
տև արևելեանքն ամենեքեան խա-
ղաղանան ընդունելով զՖոտիան
որպէս սեպհական Պատրիարգ իւ-
րեանց: Նոյն ընդ համարձակն և
ընդ ընծայութեան Ֆոտիոսի 'ի
Պատրիարգութիւն' ցանկային և
հաղորդակցութեան Հռովմայ եկե-
ղեցւոյն. և ոչ դատապարտանէին. և զի
զայս արարին 'ի նշան սիրոյ. և ոչ
վասն հնազանդութեան: Իսկ վասն
Պուլ

Պուլքերիայն մեծանձին պատաս-
խանեն թէ՝ այս նիւթս վայելէ-
առ թագաւորին, և ոչ առ ժողովն։
Նոյն սկսան ատենախօսութիւն առ-
նել Քաղկեդոնի Ժողովոյն.
պատասխանելով 'ի յօգնութիւն
Փոտիոսի, թէ որ 'ի ժողովելենէ-
եղև Պատրիարքդ. սակայն եղև
բազմաց այլոց օրինակօքն. և զի
սովորութիւնն և հարկն լուծանէ-
բազմիցս զկանոնսն։ և զայս ցուցանէ-
վկայութեամբ մեծին Բարսղի որ
գրեաց զկանոնս ինչ առ Իկոնիոյ
Ամփիլոքիոս։ Անթեանոսին և
Թուղթքն Ատտիկոսի և Երուսա-
ղէմացւոց Պատրիարքացն՝ որ առ
Թագաւորն, և 'ի համահաճելն նոյ
ևս զհամարումն Փոտիոսի, այս
ընթեռնանի Քաղկեդոնականին՝
որ էր ստորագրեցեալ 'ի տանն և
վեց եպիսկոպոսաց և 'ի եօթն քա-
հանայից և 'ի երկուց սարկաւագաց,
որ և 'ի մէջ որոց աւերի ժողովն
այն

այն՝ որ եղև ընդդէմ Փօտիոսի յաւուրս Ադրիանոսի:

'Ի դեկտեմբերի 24 գործ հրէիւ-դայ Սահլեա Մարտիրոսայ քա-ղաքին՝ որ էր տեղապահ Անտիո-քայ Պատրիարքին. և 'ի միասին եբեր և զգիրն Երուսաղէմացւոց Պատրիարքին Եղիայի, որև նոր էր ձեռնադրեցեալ: Եւ 'ի մէջ թղթոյն էր գրեալ. թէ 'ի վերջին ժողովն որ եղև ընդդէմ Փօտիո-սի՝ կարծեցեալ տեղապահքն Պատ-րիարքականացն աթոռոց՝ էին ձեռ-նադրեալք 'ի Պետրոսէ Սարակինո-ցւոյն: Վասն որոյ սահմանեաց ժողովն այսպէս:

,,Օրինեալ ժողովն ընդդէմ Փօ-
,,տիոսի ամենասրբոյ Պատրիարքին
,,'ի Հռօմ յաւուրս Ադրիանոսի
,,ամեներանել պապին. և ջնջեալ
,,ժողովն 'ի Կոստանդնուպօլիս ընդ-
,,դէմ ամենսրբոյն Փօտիոսի, սահ-
,,մանեմք ամենեքին խառնեալ և մեր-
ժեալ.

,,ժեալ. և ոչ ընդ սուրբ ժողովն
,,համագասիլ. և ոչ ես ժողովա-
,,նոճանիլ, մի եղիցի։ Այլ ժողովս՝
,,զչարաքօղան զոր եկեղեցին Քրի և
,,Փօղիոս ամենայն Պատրիարգն,
,,Մարմնոյ և արեանն Քրի որոց հա-
,,ճասացելոց հաճոյքմանն իւր և
,,ընդակակցութե անհաղորդութե
,,պատժոյն՝ սորբարկանէ, որպէս զի
,,մնասցեն 'ի յապստամբութե։

Գործ հինգերորդ։ Այժմ 'ի ժո-
ղովն և Օ մեանայցուց Անդրօփա-
նիան. զի համար տայցէ իւր պա-
տառմանն. որով հետև ոչ ընկալաւ
զհամարումն Փօղիոսի. և պատճա-
ռեաց թէ՝ հիւանդեմ. և առաքեն
առ նա երեք Եպիսկոպոսունք. և ըղ-
նոյն պատասխանէ. վասն որոյ բա
նադրի որպէս պատառեալ. Ի նոյ-
նում աւուրն լինին երեք կանոնքս
այսոքիկ։ Նախ թէ՝ ոմք ընկենա-
նիցի և նզովեսցի 'ի Հօշանանէս պա-
պէն, անկեալ և նզովել համարեսցի

 և

և 'ի Փողոս Պատրիարգէն։ Այնպէս կայցէ և Յոհաննէս պապն դայնուսիկ՝ որք 'ի Փողոսէն ընկենանին և նզովին։ Այլև՝ մի ինչ 'ի կայսերց (պապէս մերձացուցանէ կանոնն) առաջադրելեացն ամենայնից ամենայն Հռովմայեցւոց եկեղեցւոյն, և ոչ որքէն զանէրեցուն ամենեցուն չէր ոչ այժմ, և ոչ յապագայն։ Երկրորդ՝ ով որ 'ի քահանայապետաց Հռոմայեց 'ի միձանէն և լինի միայնակեաց, մի եղիցի եկեղեցոյ անդամ եպիսկոպոս։ Երրորդ՝ իշխանութիւն ժողովոյ մի արկցէ ձեռն առ 'ի պատժել զքահանայսն։ Դ՛ դարձեալ՝ նզովին պատկերամարտսն, և հաստատեն զործքն եօթներորդ ժողովոյն որ 'ի Նիկիա. զնոյն սահմանեն հարքն ժողովոյս այսմիկ՝ որ կցոլ և չափի ընդ այլոց ժողովոց՝ եօթներորդ ամե. զերակն։ Ե՛ այս վասն այնորիկ եղև, որովհետև արեւմտականքն ամենեքեան ոչ ըն-

դուռնին զսահմանս եօթներորդ ժողովոյն որ յաղագս սրբոց պատկերացն երկրպագութեան.

Նաև ՚ի լինելն այսորիկ այսպէս՝ Դեսպանքն պապին, և տեղապահքըն այլոց Պատրիարգացն և բոլոր Մնացեալ եպիսկոպոսքն՝ հաստատեցին ստորագրելով և ամենեքեան համաձայնութեամբ ընդունէին ըզ Փոտիոսն. և նզովեն զերան և ըզ գործսն՝ որ հակառակ և ընդդէմ Փոտիոսի եղեն.

՚Ի յառաջին օրն մարտի գործ ձեցերորդ: Ժողովեցան հարքն ժողովոյն ՚ի Խուխօզուլիքլինն Թագաւորական պալատին, որև անդ կայր և Թագաւորն Վասիլիոս և որդիքն իւր. Որև յորդորեաց Թագաւորն՝ զի ընթերցցի սրբազան հանդանակըն համաձայն է առաջին Նիկիոյ ժողովոյն և ընդ այլոց տիեզերական ժողովոցն. և ընթերցաւ սրբազան հանդանակըն որպէս եղև ՚ի

յերկ

յերկրորդ տիեզերական ժողովն։ Նա՛ զկնի ընթերցմանն, սահմանեցին հարքն, զնոյն հաւատան կալցէ տեանց պայպուլթն ամ՝ Քրիստոնեայց։ և ով որ իշխեսցէ յաւելուլ՝ և կամ՝ փոփոխել. և կամ՝ խորգացուցանել ինչ. եղիցի անկեալ և նզովեալ. Նա՛ այսու կամեցաւ ժողովն դատապարտել զաւելորդն զայն՝ որ եմուտ 'ի հանգանակն. այսինքն՝ 'ի որդւոյ. որև յայժմ տաճել պայթակղեցոյց զարևելեան եկեղեցին։ Նա՛ ստորագրեաց Թագաւորն, և օգոստոսք որդիքն իւր Լեոն, Աղեքսանդրոս և Սանձաննոս յայտնանդ առ 'ի հաստատութիւն եօթներորդ սուրբ ժողովոյն. և Փոդիոսի Պատրիարգին. և 'ի կործանումն և 'ի վանումն սասցելոյ և գրեցելոցն՝ որ ընդդէմ Փոդիոսի։

'Ի մարտի 13 եղն՝ գործ եօթներորդ։ Ընթերցեալ եղև վերա-

տին սահմանն համառօտ՝ որպէս յանցելումն հասարակ կամօք հաս տատեցաւ այն. և ամենեքեան ա- ղաղակեցին թէ՝ մնասցէ խաղաղութիւն և մնասցէ համաձայնութիւն: Խօսիլ սկսաւ 'ի յատենին Կեսարիոյ Պռօքօբիոսն 'ի գովութիւն Փոտիոսի Պատրի- արգին: Եւ զկնի բանիցն՝ Պետա- պանքն պապին ասացին. Եթէ ոք ոչ համարի ուղղափառ Պատրիարգ զտիեզերա- կանն Փոտիոսն, և եթէ ոչ հաղորդէ ընդ նմա. եղիցի մասն նորա ընդ յուդայի: Եւ պատասխանեաց համաձայն բարբա- ռով բոլոր ժողովն. Եթէ ոք զնա քա- հանայապետ Տն ոչ համարեսցէ. Մի՛ տեսցէ զփառսն Տն: Եւ 'ի լինել սովորական համբաւոյն, արձակեցաւ ժողովն: Որև ընդդէմ ժողովոյս այսմիկ զբաղում բանս ասեն և գրեն ա- րևմտականքն. մանաւանդ Կեսար Պարոնիոսն, Սէվէրինոս Բինիո- սն, և Լէոն Ալլատիոսն, որ շարա գրեաց զմի առանձին գիրք՝ (որոյ սկիզբն

սկիզբն մակադրոյն,) ծողոյն Փոփոխմա
ջան. և տպագրեցաւ 'ի Հռոմ յամի
տեառն 1662. և կամի ցուցանել
և հաստատել. և ասէ երբեմն թէ՝
այս ժողովս ոչ եղև ամենևին. Նա
մինչև առ այս քարշեաց զինքն
ախտն մոլաց խորոց. քանզի մանա-
ճանգալէս ընդ այլոյն ոչ միայն
որ և երկանաց, այլ և որ և մտակա-
նայն ինքն Յոհաննէս պապն յայտ
նալէս վկայէ, թէ եղև այսպիսի
ժողով 'ի թուղթն որ առ ինքն
Փոխոս. և 'ի թուղթն որ առ թա
գաւորն և առ որդիս նորա 'ի 13
Նոյեմբերի, և 'ի 13 Օգոստոսի.
'ի 880 թուին Քնի. Բայց թող
եկեսցուք 'ի յառաջիկայ բանն մեր.
36 Իսկ արդ՝ երբև իմացաւ
պապն Յոհաննէս զերս ժողովոյն.
և երբև եռես որ ոչ համդիպեցաւ
միոյն 'ի նոցանէ՝ որոց յանկայր.
մանաւանդ Պուլկարաց մինակին.
Որև յաղագս որոյ՝ երկու անգամ
գրեաց

գրեաց, նաև առ նոյն Միքայէլ Թագաւորն Պուլկարաց, նախ դատապարտեաց զնոյն ժողովն. և ըզ Պատրիարգն Փոտիոս. և առաքեաց Պրեսպան զնոյն Մարինոսն՝ որ էր առաքեցեալ 'ի յԱնդրիանոսէ, որ և ներկայ էր 'ի ժողովն այն՝ որ եղև ընդդէմ Փոտիոսի, որպէս զի փոխեսցէ զկամսն արևելցւոց։ Նոյն Մարինոսն հասեալ 'ի Կոստանդնուպօլիս, և ջանաց ամենայն կերպիւ առնել զկամս և զհրամանս Յօհաննու. սակայն ոչ ինչ շահեցաւ, բայց զարհամարհանս։ Զանզի՝ զկնի մնալոյ 30 օր 'ի բանտի, դարձաւ անգործ. և եղև յետոյ յաջորդ Յօհաննու 'ի յաթոռն Հռոմայ. և յիշելով զնախատինս զոր ընկալաւ 'ի Կոստանդնուպօլիսն, նզովեաց և սա զՓոտիոսն և զժողովն նորա։ Նոյն զնոյնն արար յաջորդն Մարինոսի երրորդ Անդրիանոսն, 'ի 889 Թուին։ և յետ սորա

վեց

վեցերորդ Ստեփաննոսն. մինչ զի՝
այնքան որ յաճախակի և խիտ առ
խիտ ձգմամբ նզովից նետից 'ի Հռո-
մայ 'ի Կոստանդնուպօլիս, եթէ
թէ լուցանէին առաճեալպէս և
լորբորբէին զհուրն պատերազմի
ընդ մէջ եկեղեցեացն արևելեան
և արևմտեան: Որև առ այս առա-
ճել սաստիկ բարկացաւ Վասիլոս
թագաւորն, և գրեաց 'ի Հռոմ
յոյժ խստութեամբ. 'ի վանսումն
հրատարակեալ իշխանութեն Հռո-
մայական եկեղեցւոյն. նաև յոյժ
առաճել եղոյց 'ի պաշտպանումն
Փոտիոսի և աթոռոյ նորին: Նոյն
Փոտիոսն յետ սակաւ ամաց զրկե-
ցաւ 'ի յայսպիսւոյ ջերմանդոյն և
յօժարական ախոյանէ և ապաճէ-
նէ. որովհետև և թագաւորն Վա-
սիլիոս էհաս 'ի վերջին օրն կենաց
իւրոյ. և դարձեալ մնաց 'ի յատե-
լութեան հին թշնամեացն, որք ե-
գին կործելը դարանագործութե

'ի

'ի միտս Նոր Թագաւորին Լեւոնի՝ վասն պատմառին Սանտալենին-ոի Թէոտորոսի եպիսկոպոսի Տէր-խայիդայն․ յաղագս որոյ՝ աքսորեցաւ 'ի վանս Ռոմենեանցն։ Որև ծանրացեալ 'ի բեռանցն և 'ի ժամանակացն․ և 'ի նեղութեանցն, փոխեցաւ 'ի միւս կեանս Տէր Պատրիարքն 'ի յառաջին անդամին՝ ամսեան․ և 'ի յերկրորդին՝ ամս ութն․ 'ի Թուին ՇԼԵ 886, 'ի յառաջին ամի Թագաւորութեան Լեւոնի։

37 Եւ որովհետեւ բազում էր Թուով կողմն այնոցիկ եպիսկոպոսացն՝ որք ժուժկալէին ընդ Փոդիսսի, և որք ծանրապէս տանէին զանիրաւ արտաքսմանն նորին՝ սադրութիւ միւս կողմանն․ մանաւանդ՝ Սեբաստացւոյն Ադրիանոսին, լի որոյ՝ գրեցան Թուղթքն առ պապն Հռոմայ՝ որպէս զի՝ և նա ընթացակից լիցի 'ի յանկումն Փոդիսսի, և 'ի յընտրութիւն Նոր

Պատ

Պատրիարգին Ստեփաննոսի. այսինքն՝ եղբօրն Լեւոնի Թագաւորի. Ի ՅԼ պապն Հռոմայ զհետ երթալով օրինակաց նախորդացն իւր՝ կամեցաւ լինել դատաւոր նիւթոյն որք պատահեցան 'ի Կոստանդնուպօլսոյ եկեղեցին, և խնդրէր՝ զի առաքեսցեն դեսպանս առ ինքն յերկուց կողմանցն՝ զի ալասցէ 'ի ձեռն քննութեանն և դատաստանն. Ի ՅԼ առ այս իսկ՝ զօրացաւ և յաղթեաց կողմն Փոտիոսի. և ոչ կամեցան արեւելեանքն՝ պահելով զարժանաւորութիւնն և զազատութիւնն Պատրիարգական աթոռոյն Կոստանդնուպօլսոյ. Յետ մինչ երեք ամք անցին, և փախճանեցաւ Պատրիարգն Ստեփաննոս յամի տեառն 889, թողով յաջորդ զԱնտոնիոսն՝ որ կոչիւր (Քաւլէան,) և տեւեաց և մնաց գայթակղութիւն բաժանման ժամանակս զկնի երկրորդ աքսորմանայն և մահուանն Փոտիո-

սի

սի. և ահա դարձեալ Փոռմոսո պապն՝ որ էր յաջորդ Ստեփաննոսի, առաքեաց 'ի Կոստանդնուպօլիս զԱնաստաս. Սակայն ամենևին ոչ ընդունեցին արևելեայքն. և ոչ ետուն զվիճակն Բուլկարիստանի, և ոչ տանել կարացին եւ զիշխանութիւնն զայն՝ որ կամէր պապն Հռոմայ ունել՝ և վարել 'ի վերայ Կոստանդնուպօլսոյ եկեղեցւոյն. Այսպիսի կերպիւ մնալով անշարժք մի և միւս կողմանքն 'ի կամս իւրեանց՝ լուծաւ 'ի վերջն ամենեցուն՝ կապն հաղորդակցութեան և եղբայրական սիրոյ՝ որ ըմբռնէր 'ի յայնքան յառաջագոյն ամաց հետէ միացեալ զարևմուտն ընդ արևելեան եկեղեցւոյն.

38 Այս ամենևին մեծ չարս պատահեաց 'ի սկիզբն դարու, որ կամեցաւ մի կողմն կոխել զմիւս կողմն. վասն որոյ՝ հրաժարեցին 'ի գործակցութենէ զարևմտեան ե-

կե

կեղեցին․ որ և նոյն արևմտեան եկեղեցին 'ի յայսմանէ պատճառ-գտեալ՝ ջանայ լայնացուցանել ը̃դ արևելս զիշխանութիւնն զայն՝ որ մինչև ցայս օր զօրացի․ Զարս այս ածեցաւ Պուլկարաց նիւթովք․ և որպէս լուցանի և բորբոքի գայ-թագղութիւնն յերկուց կողմանց՝ մինն յանդիմանէ զմիւսոյն վիոքբ յանցանսն․ այսպէս հետևեցաւ և վասն հաճատալեաց բանակռուու-թ̃ից․ որ արար զմեծ պատառումն ընդ մէջ արևելականացն․ հեռա-ցուցանելով ըստ ամենայնի զմինն 'ի միւսոյ եկեղեցւոյն․

39 Շատ անգամ 'ի զանազան ժամանակս յառաջարկեցաւ յեր-կուս բաժանեցեալ եկեղեցեացն միութիւն, այլ որպէս նոքա որք յառաջ արկէին զայս՝ ոչ շարժէին 'ի յազգային նախանձուէ վասն խա-ղաղութեան Քրիստոնէիցն․ այլ 'ի յատուկ կամաց, և պարզապէս՝ 'ի

՚ի մանուածոր և ՚ի յաշխարհային
զփախձանէ. և վասն այնորիկ բնաւ
ոչ հետևեցաւ փափագելի կատա-
րած. և ամենայն գումարութիւնք
և ժողովք որք եղեն վասն այսորիկ՝
ոչ կարացին ունել զմի բարի վախ-
ճան. այլ մնացածոց ատածել չա-
րեաց պատճառեցին, որպէս տեսա-
նելոց եմք ։

40 Զկնի մահուան Թէոդո-
րոսի Լասքարիս կայսեր՝ որ
մերձեալն նորոգեաց զԹագաւորու-
թիւնն Յունաց ՚ի Նիկիա
քաղաքն Միւթանացւոց՝ զկնի
առման Կոստանդնուպօլսոյ ՚ի Լա-
տինացւոց՝ Թագաւորեաց յաջորդ
նորա և փեսայն Յօհաննէս Տու-
կաս Վատաքիս ՚ի թուին ՈՀԱ
1222 որ և աճեցոյց զյաղթութեան
զօրս արարեալ էր Մնեղն իւր ՚ի
յԱսիայ, ՚ի յՄակեդոնիա և ՚ի Թե-
սաղոնիկոն ։ Քանզի յաղթեցին
զօրս անեն և փեսայ զօրէր թշնա
մեան

մեան որք հակառակէին իւրեանց․
և մինչ զի՝ վերստին առնն զամե-
նայն անգլիս Թագաւորութեան. և
մնայ միայն Կոստանդնուպօլսոյ
ընդ իշխանութեամբ Յունացւոցն։
Որև 'ի Կոստանդնուպօլսոյ հարկե-
ցաւ ելանել և փախչել Թագաւորին
Յունացւոց Մանուէլոս փոքրն
և գնալ 'ի յԻտալիայ՝ և խնդրել
օգնութիւն 'ի պապէն, և 'ի այլոց
քրիստոնեայ Թագաւորացն, վասն
որոյ և եղև ժողով 'ի Յուղառուն
քաղաքն։ Նէ այսպէս կալաւ իւրայն՝
յառաջարկեցաւ 'ի նմին ժամանա-
կի և բան միութեանն եկեղեցեաց․
Որև զայս ցանկայր Յօհաննէս
Մաթաքիս Թագաւորն՝ առ 'ի շա-
հել զօրականութիւնն պապին
որպէս հարկաւորագոյն միջոց վա-
զերծուցանելոյ և հանգուցանելոյ
զերկիրն մնացեալ մեծամեծացն Յու-
նացւոց․ այսինքն պարոնայ և
Թագաւորայ՝ զորս բարկայոց 'ի
մե

վերայ իւր նախանձն ուղղութեանն և քաջութեանցն իւր՝ և մանաւանդ հրապայրն Աստուլինոսի. Այս ցանկայր և պայծն, որ է իններորդ Գրիգորիոսն. Նախ վասն հնացեալ յուսոյն՝ առ 'ի յատանալ իւրոյ 'ի վերայ արևելեան եկեղեցւոյն. և երկրորդ՝ որովհետև էր յայնժամ՝ յոյժ փոքր ատելութի Հռովմայեցւոց ընդ Լատինացիան քան առմանն Կոստանդնուպօլսոյ. կամեցաւ, զի խաղաղութեամբ եկեղեցեացն Թէ՛րեւս խաղաղասցին և երկու կողմունքն. և մանաւանդ քան զի գիտէր՝ որ առանց բարեկամութեանն Հռովմայեցւոց՝ յոյժ դժուարէր վերստին առնուլ Լատինացւոց զտեղիսն՝ զորս կորուսին Լատինքն 'ի յԱսորեստան և 'ի Պաղեստին. զորս կալեալ ունէին Սարակինացիքն.

41 Իսկ արդ՝ երկու անգամ եղև իրակութիւն վասն միութեն,

միթն

մինն 'ի Սիմֆեայ քաղաքն Բրիւ-
թանայւոց՝ ուրանօր 'ի միում տե
քըր ժողովոց 'ի ներկայութեն թա-
գաւորին ամենայն տարբերութիւք
բարձեալ եղեն բաց 'ի յերկուց մի-
այն, այսինքն՝ ձեռն ճղխման հոգւոյն
ոբէից. եւ ձեռն ճաղարջէյն։ Որք յաղա-
գըս որոց՝ կենդանի ձայնիւ եւ գը-
րով եղեւ տրամախօսութիւն. օգ-
նելով 'ի կողմանէ Լատինացւոց
երկուց Պատերացից Տօմինիքակա-
նաց. եւ երկուց Ֆրանչիսքակա-
նաց. որք էին աստուածաբան վարդա-
պետք։ Իսկ 'ի կողմանէ Արեւելց-
ւոյն՝ էր Գերմանոս Պատրիարգն.
եւ քահանայապետքն որք ընդ նմա
էին։ Այլ եթէ տրամախօսու-
թիւնն տեղի գտաւ. եւ յառաջ ըն-
թացաւ միայն 'ի բանակռուութի.
թագաւորն արժան դատեաց՝ (որ
պէս քաղաքավար եւ ոչ որպէս աստուածա
բան,) զի հաշտեցուսցէ զերկուս
կողմն այսպիսի կերպիւ. թէ Լա-
տինքն

տինքն զբաղարքն կայցեն և ունի-
ցին. իսկ պաճեռողն պայն. այսին-
քըն. 'ի որդւոյն՝ որպէս զմեծ գայ-
թակղութեան 'ի բաց ձգեսցեն.
Եւ զայս յառաջարկելոյ մեր խառ-
նուած և միջին սահման խաղաղու-
թեան. քանզի վասն այսորիկ եր-
կուց տէրութեանցն՝ միոյն քաղ-
տի 'ի կողմանց Լատինացւոց. և մի-
նըն 'ի կողմանց Եւրոպացւոցն. Եւ
Լատին Պատրիարքն ասացին թէ՛
ոչ թողումք 'ի վարդապետութեանց
Լատինական եկեղեցւոյն մինչև
զնշանակեալ մի. այլ մանաւանդ՝
խնդրեմք ես քանզի և՛ զի և Եւրո-
պեցիքն զնոյնսն հաստատեսցեն և
կալցեն. և այրեսցեն որչափ գը-
րեանք շարագրեցան ընդդէմ Լատի-
նացւոց. Եւ նոյն ժամայն բարկա-
ցուցին 'ի մեծ բարկութիւն զԹագա-
ւորն և զՊատրիարգն՝ և զՄեծայրե-
արն. մինչ զի՛ լուեան զբաղում նա-
խատինս. Որ և Պատրիարգն Կ.Եր

մնաս դրշմէն, և թագաւորն որ-
բոյն՝ պատերազմեցան ընդդէմ
Լատինացւոցն օժանդակութեամբ
Պուլկարացն՝ որք հասուցին զնո-
սա 'ի մերձին կէսն: և յայնժամ
տաճկացն Սարուխանն շար-
ժեաց 'ի մարտակցութի ընդդէմ
արշաւանացն Հռոմայեցւոց:

42 Յայնժամ երկրորդ անգամ
յառաջորդէ միութին. և պապն
էր չորրորդ Կղեմէնտոսն. և զոր
ծակցութեամբ հօրն Լաւռենտի-
ոսի Փրանչիսկեանսի տեղապահին
որ 'ի Մորեկես, և գործակցութի
հօրն Յօհաննու Տերատեայ Պոլ-
խաւորին (այսինքն Մինորային)
Փրանչիսկեանցն, 'ի միասին և Սա-
բինայ դատերն երբեմն Թէոդո-
րոսի Լասքարիս թագաւորին, որ
էր կին Միքայէլ չորրորդ թագա-
ւորին Անդրոնիկոսի. զկնի բանա-
կան ժամանակաց որ միջարկեցան
'ի յերկուութեանն այսմիկ. առա-

քեզան 'ի Թագաւորէն 'ի Հռոմ
'ի միասին Սարահայւոց Անդրանի
կեան և Բիզիքոսի Գէորգեան,
որք 'ի կողմանէ Արևելեան եկե-
ղեցւոյն տային պատւին Հռոմայ՝
զոր ինչ կարէր ցանկալ վասն առա
ջնուԹեն իւր՝ բոլորն սակայն հա-
մաձայն ամենայն գրոյն: Իսկ 'ի միջոյ
ժողովոյն սահմանեաց՝ խնդրեցան
և երեք ամենք: Առաջինն զԿոս-
տանդնուպոլսան՝ որ աԹոռ Հռո-
մայականի ԹագաւորուԹեան: Երկ
րորդ՝ զի Պատրիարքն արևելից՝ ե-
ղիցի նստող ընդ որպէս սեպհա
կան քահանայապետ աԹոռոյն՝
հանդերձ ամենայն առաւելուԹեն
իւրով. Միկուսանալով Լատինա
ւոց Պատրիարքին անտի: Եր-
րորդ զի մի տացի օրհնուԹիւն ինչ
Աղուաննոսի: Չորրորդ այս խըն-
դիրս պատասխանեաց պապն ան-
տահման բանիւք Թէ՝ 'ի մէջ միոյ
տիեզերական ժողովոյ պարտ է՝ զի
մե

մերատեսանելի նիւթն երկուց
թագաւորացն. այսինքն Սաղաբիա
Յօհաննիսին , և Սպառելինային.
և պարտէ զի տաճանեկի թէ ում
արդեօք երկուցն խրատաբար ար-
ժանէ Կոստանդնուպօլսոյն։ Զոր
օրինակ՝ յորժամ զայգէ Կոստանդ-
նուպօլսոյ ՚ի ձեռս Հռոմայեցւոց՝
կարելի է որ երկու Պատրիարգք
նստեին. այսինքն՝ Հռոմ, և Յու-
նին. և երկու ևս ունեին զե-
րեանց հօտն։ Զայսոսիկ ասէր
պապն և ուխտէր այլ միաբանութիւն
և զայլ բարեկամութիւն Գեր-
մանաց և քահանայապետին, որև
գնաս առաքեաց յետ կոյս հան-
գերձ ընծայիւք։ Նա ալ ու այն մե-
ռաւ ՚ի փոխձանի այսմիկ ամիս. նը-
մանապէս մեռաւ մինչ զի ՚ի նոյն
ամի և Սաղոքի Յօհաննէս թա-
գաւորն. և այսպէս մնացին երքն
անկատարք յամի տն 1255։

43 Նհա և այլ խրատութիւն
վասն

վասն միութեան և խաղաղութե
եկեղեցեայն։ Քանզի ՚ի մեռանելն
Տուղայ Սարգսի Յօհաննէս թա
գաւորին. թագաւորեաց որդի նր
Թէոդորոս երկրորդ Լասքարիսն.
որ կացեալ միայն չորս ամ՝ ի թա֊
գաւորութեն, և մեռեալ՝ եթող
զթագաւորութիւնն որդւոյ իւրոյ
Յօհաննու, որ էր տակաւին մա֊
նուկ վեց ամեայ՝ ՚ի ներքոյ հոգա֊
նածորութեան և պաշտպանութե
Գէորգայ Մուզալօն Բուօղօմէրս
դիտաւորսին. և Արսենիոս Պատրի
արգին։ Նա զԳէորգն սպանին
իշխանքն, ոչ հաճելով կառավա֊
րութեան նորին. ապա՝ բարի
Պատրիարգն յանձն էառ զթագա
ւորն վերակացութեան Միքայէլ
Պալէօլօգոսին։ Նա Միքայէլ
Պալէօլօգոսն՝ վասն ազգի՛ վասն
քնութեանն և վասն առաքինու֊
թեանն, էր արժանի թա
գաւորութեան, մանաւանդ ՚ի ժա

մու

ժամանակին այնմիկ՝ Հռոմայեցւոց թագաւորութեանն պետութիւն ունէր միայն արժանաւոր անձին՝ առ 'ի բարձրացուցանել զթագաւորութիւնն 'ի յառաջին մեծութիւնն։ Այսմ որոյ՝ քաղաքեցաւ թագաւոր 'ի թուին ՉԹի, 1260, և յետ միոյ ամի էառ զԿոստանդնուպոլիս 'ի ձեռաց Լատինացւոց՝ գործակցութեամբ Ալեքսիոսի Ստրատեկոս Կեսարոսին, 'ի 1261 թուին։

44 Եւ արդ՝ Միքայէլն վասն հաստատելոյ զանձն իւր և զանձինս թոռանցն իւր 'ի թագաւորական աթոռն՝ զոր առանց երկիւղութեան էառ հեծելաբար. ձեռնարկեաց զբոլոր մարդկային միջոցն զայնոսիկ զորս ուսուցանէ քաղաքական խոհեմութիւնն։ Որբամ՝ զմանուկ թագաւորն աքսորեաց 'ի Մաղնեսիոյ. փակելով 'ի բանտի. ուր և յետոյ կուրացոյց զնա։ Նոյն աքսորեաց և զՊատրիարքն Արսենիոս, որով

որովհետև զինքն բանադրեաց վն
մեծի անօրէնութեան, որ և ոչ կա_
մեցաւ ընաւ արձակել 'ի կապանա
ցըն։ Բայց Միքայէլն արար Պատ
րիարգ զՅովսէփ խոստովանահայ
րըն իւր. յորմէ եառ և զարձակու
մըն։ Իսկ նա առաւել՝ զերիս քոր_
սըն աղքատ Յօհաննու ոչ կամե_
ցաւ տալ արանց Հռոմայականի
Թագաւորութեն. երկուցեալ՝ մի
դուցէ արքըն. և կամ մանկունքն
նոցին խնդրեսցեն զաթոռն Թա_
գաւորական. այլ զնոսա ամուսնա
ցոյց ընդ օտար իշխանաց. որք էին
ճշմարտապէս հարուստք և ազնո_
ւականք. զի զնոսա հանցեն 'ի սահ
մանայ Թագաւորութեան։ Վան
որոյ՝ եա զառաջինն Մաթէոսի
Վիսքոնդ իշխանին որ 'ի Միլ
լայէ. զերկրորդն այլում Պուլիար
իշխանի։ և զերրորդն Պուլքէրմանի
Բոմիզայ Մոնդիֆիլդրեին։ Բայց
մի իր արդելեաց զկատարեալ հա

տասութիւնն, և խռովէր զխաղա-
ղութիւնն Միքայէլ Թագաւորին.
Քանզի 'ի 1266 թուին, Կառօլոս
թագաւորն Նէապօլսի և Սիկէլի-
այի, որ էր 'ի նմին ժամանակի ա-
ռաւել բարեբաղդ և արժանաւո-
րագոյն զօրավար. խոհեմ, և արի.
յաղթող թշնամեաց իւրոց և յաղ-
թանակակիր. ակնկալով բազում
քաղաքաց՝ և առնելով ընդ իշխա-
նութեամբ իւրով զքաղաքս զա-
նազան թագաւորութեանց. և ա-
մենեքին պատրաստ միով զօրօք առ
'ի յաղթանել ցամաքաւ. և անհուն
թափօրիւք ծովուն՝ գնալ և պա-
տերազմ տալ 'ի վերայ այլոց ընդ
դէմ Հռոմայեցւոյն. և մինչև ան-
ցանել 'ի Կոստանդնուպօլիս: Իսկ
Պալտուինիոսն որ էր արտասահման
եղեալ 'ի Կոստանդնուպօլսոյ, խնդ-
րէր զօգնութիւն 'ի Կառօլոսէ,
ու խնդրելով նմա, զի փոխեսցէ զինքն
'ի թագաւորութիւնն, և իւրեան
տայ

տայցէ փառս աշխատութեան զու-
ւոյ Սեբեայն և զՆերսեսեանն.
և զորդին իւր զՓիլիպպոս 'ի յաջ-
ողութեան դասերն իւր. այնու զա-
շակք. զի Աշխատութեամբ և որդին
իւր մինչ մեռանելին տանց ժա-
ռանգութե, Հռոմայն և յեռանեաց
քրն իւր ունելին զորոր Թագաւո-
րութե զիրաւունս. Եւ 'ի մեռ
կողմանէ Սուրխաս Թագաւորն
Աղէոյի՝ որ էր եղբայր Հռոմա-
ոի, 'ի մեռանել Է այլոց պարմանոյն
փառնից էին բարձեալ զպատե
րազմն բազում պատերազմաւ Է
դէմ Ասպահնացւոյն առ 'ի մեզ
բէն յետս անհաւ 'ի ձեռաց նորին
զԱպհոսանն. Եւ զպարտելի ունէր
Աներգեն հանդէպ աչաց իւրոց.
և երկնչէր՝ մի գուցէ և երկու
եղբարքն զայցեն 'ի մերայ իւրեանն.
և զառուցեն զինքն 'ի Թագաւո-
րութենէ. Վասն որոյ զինայց ոչ
քաղաքական՝ զի բարեկամացի Է
ըն

պայլին. որպէս զի՝ օգնականութիւն պայլին փախնուցու 'ի հասեալ վտանգէն. և բարեկամացի նոյն պէս ընդ այլոց Լատինացւոյն՝ առ 'ի գնել զժամանակն. Ուրեմն՝ գունն գործէ հոգւով չափ և զօրու թիւ վն միութեան եկեղեցւոյն.

45 Չորրորդ Ուրբանոս պապն Հռոմայ աղաչանօք Մալատինոսի շարժէ ջերմութիւն զօրոր Բոհն-քերայն Եւրոպայի ընդդէմ Մի-քայէլի. վասն որոյ ընդ այս պապիս սկսաւ թագաւորն Միքայէլ զիրա կութիւն՝ միջնորդութիւն ոմանց Փռանչիսկական Փռատրորաց. և 'ի ձեռն իւր Դեսպանացն. Որև ա-ռաքեաց զնոսա ըստ ժամանակին յապաղելով զիրան առ 'ի շահել զԼատինացւոց, նաև զայնոսիկ՝ որք զօրէին առ պապն մեծագին պար-գևօք. Յանդգն որպէս ածէին հա նապազօր գործքն և յաղթութիւնն Կառօլոսի, (որև մանաւանդ մա

ցայ

ցոյց զբոլոր գործութիւնս իւր ընդ-
գործութեանցն եղբօր իւրոյ Նալո-
սիոսի,) այնպէս աձէր և երկիւղն
Միքայէլի. մի որոյ առ Նալախան
կրկին անդ ամ առաքեաց Պետպան-
քս, աղաչելով, մանաւանդ երդմ
նեցուցանելով զնա՝ զի միջնոր-
դեսցէ վասն միութեան եկեղե-
ցեացն. և ջերմապէս աշխատէր
հանդերձ չորրորդ Կղեմէ Ուր-
բանոսի յաջորդաւն: Որև Ուրբա
նոսն խորհեալ զերկիւղն թագա-
ւորին, և զխոսսս որ'ի նեղութեան
կայ՝ որպէս էր ձշմարտապէս. լինի
թէ ընդունի զամենայն ուխտս.
Վասն որոյ՝ յիշեաց առ Միքայէլն
թէ՝ վասն միութեան եկեղեցեաց
ոչ գոյ պիտոյութիւն, ոչ արամն
խոստութեան և ոչ ժողովոյ. վասն
զի հաւատալիքն Լատինականի ե-
կեղեցւոյն՝ են յոյժ բարւոք սահ-
մանեցեալք ժողովովք. Նայլ և թէ
կամիցի ձշմարտապէս միանալ.
վայե

վայելէ ընդունիլ քեզ և Պատրի
արքին. և այլ ամենայն Երևելեան
քահանայապետացն և բոլոր հնա-
զանդելոյն թագաւորութեն քոյ՝
զդաւանութիւն հաւատոյ՝ զոր առ
քեզ տարեցի. քանզի պարունա
կէ զա՝ ողջանդամ զԼատինական
վարդապետութիւն. զոր և նախա
պէս ստորագրել պիտոյէ քեզ՝ և
ապա հարկադրել այլոց առ՚ի յստա
բագրել. և յետոյ տարեալ ՚ի Հռ
ոմ զստորագրութիւնսն՝ զի դրա
նիցին աստ ՚ի Հռոմ, առ ՚ի լինել
յաւիտենական յիշատակ։

46 Եւ մինչև ցաստ թագա
ւորն Մելքսեթ ջանայր բանիւք և
՚ի ցույց խոստմամբք միայն. այլ ծած
կապէս հոգայր ըստ կարողութեն
յարուցանել զթշնամին ՚ի մերոց
Հռոմայոց. մանաւանդ զՍենե-
տին։ Այլ կոյն՝ երբէք ոչ կարաց
անել ընդ ինչ ոչ Աւրքամոսեն
և ոչ Աքեմաէն, որք վախճանեցին.

ապա

տալս բանաւորեցան ձայնով և
գործով ընդ այլում պատկի՝ որ էր
այլ բարձրահօղէ. այլև այնքան են
քաղաքականն, որչափ էր և ինքն Մե
քայէլն. որև այս էր առանձնարան.
Գրիգորիան՝ յաջորդն Աղեմից որ
'ի յաթոռն Հռոմայ: Որև խոնար_
հով զկամս Թագաւորին, կամեցաւ
անմնայն կերպիւ զի զնա բանաւո
րեսցէ 'ի միաւթիւն: Նոյ նախ այր
զերեաց զմնջամեղաւթեան Մե_
նեսակից, որ ցանկայր Մեքայէլն
'ի մերոյ Բառօրեալ յարագանել_
զնոսա. նաև զերեաց առ անմնայն
Թագաւորին և առ Նախիկերայն
Նոյրայկ՝ զի երեն պատարագ
զնոսա. և կոչեաց զնոսա զամենե
նեան 'ի միաբանն 'ի մի վայր. և զբա
հանդանկեան 'ի ժողովն՝ զոր ին_
քըն զումարեաց վասն հեռաւոր_
ոմին 'ի Լաւդաւն քաղաքի: Նոյ
մերեաց ունպարահօը և այնու զը_
բոնք առ Մեքայէլն, թէ վասն է
առանց

տանից պատճառի, կամ՝ անձամբ՝
կամ՝ փոխանորդօք եկեղեցիս 'ի ժո-
ղովն՝ որ տանից լինի՝ արտաքսո-
ւթեան անհիցես զայն դաւա-
նութեն հաւատոյ՝ զոր նախորդքն
իմ՝ տարեցին առ քեզ. որ և այս
ղխալ կերպիւ անհիցիս զեղեկա-
մութեան Լատինացւոց:

47 Եւ ուրեմն նեղացեալ Մի-
քայէլն վասն արկանելոյ 'ի դուրս
զայն զոր կարծէր. այսինքն, միայն
միջոց՝ առ 'ի փախնուլ 'ի բարկու-
թէ թշնամեացն իւր. և առ 'ի հաս
տատել զթագաւորութիւնն իւր.
այսինքն, տարադրել թշնամա-
բար՝ զՄրեերակաւն Երեմիական
եկեղեցւոյն Ս. Ա. այս ոչ է միայն
և առաջին օրինակ միոյ թագաւորի
որ նախամեծար առնէ զքաղաքա-
կանս եկեղեցական իրացն. այլև
յառաջագոյն և հասկելոյ և
այժմ 'ի ժամանակս մեր տեսանեմք՝
որ աճեցարանն ծառայէ աշխարհի.
նիւ

նիւթն հաճոյ՝ է վարագոյր քա-
ղաքականին. ցանկալին աշխարհա-
կան թագաւորութեան 'ի մի անկար
տաճան հողին որ փափաքի թագա-
ւորել, կոխէ և առաթուր առնէ
զփառսն իւր և զօրութիւն, ուրա-
նայ զբնութի. խաստանայ ընդդէմ
ազգականացն, և անտես առնէ զբա-
րեկամսն. զայսոսիկ զոր արար Մի-
քայէլն. Ոճ ոչ է արժան զարմա-
նալ ումեք՝ թէ մի այսպիսի անձն
որ էր մերձակցու Յոհաննու ար-
քային՝ եղև բռնաւոր, որ էանց
զզուշալի և զարհուրելի եղեռնանս,
և որ արար առաւել անօրէնական
գործն. միայն թէ առցէ զթագա-
ւորութիւնն. կոխեաց զա̅ծայինս
և զմարդկային օրէնսն. Նախ ետ
զհօրն և յետոյ մատնեաց զե-
կեղեցին. զի՞նչ ասաց և զի՞նչ ա-
րար՝ առ 'ի հանդուցանել զսիրան
Գրիգորիոս պապին: Ոճ ես ոչ
ունիմ միտս պարագրել զբազմա-
դակն.

դանն . այլ կամեցօղն ընթեռցել զպատմիչսն, որք պարապեցին մանրամասնաբար. և ուր կամի՝ կարէ գտանել։ Եւ կացեալ հաստատուն 'ի ձեռնարկութեան իւր, եարկ 'ի գործ միահամուռ զայն միջոցն՝ զոր ձմնաչէր դող հարկաւոր առ 'ի քարշել զմա՛ հնազանդեալսն 'ի կամս իւր. նախ քաջըն յորդորանօք. խոստմամբք, պարգևօք և մեծարանօք. և ապա նախատանօք և ահացուցմամբք։ Բայց քանզի զինչ որ առնէ, մինչ 'ի հարկէ որ խնդրէ զհնազանդութիւն նոցա թշուառոր։

48 զՊատրիարքն Յովսէփոս զբարի այրն և զերկիւղած ծառայն ևս զխոստովանահայրն իւր՝ որ 'ի նմանէ առեալ էր զթողութի՛ մեծի անօրէնութեանն իւրոյ. զնա՝ զոր առաւել սիրէր և երկնչէր 'ի նմանէ. իջոյց 'ի Պատրիարքական աթոռոյն և փակեաց 'ի մի վանս ։ Եւ զՅօհաննէս Վեքքոսն՝ զհօր-

հա

չափաւոր թղթատարահն մեծի եկե_
ղեցւոյն՝ որ մեծ համբաւ և կարծիք
ունէր բազում՝ մակացութեանց.
և վասն այսորիկ ունէր մեծ համար
ձակութիւն 'ի Պատրիարգարանն
և 'ի թագաւորութեանն, (իմաս_
տուն՝ և մանաւանդ բանիւք և խրատ
ամիւք պարզարեալ. նաև բնութե
խառնուածովք չարհայի. մինչ զի՝
'ի մարդկանէ զայնու ժամանակաւ
ոչ ոք հաւասարեալ ոմն.) նախ
նիւքն Մեքայէլն աշխատեցաւ և Զա
նայց. և այս 'ի ձեռն Կաստանդի_
նոս Մեղանեացւոյն և Գէորգայ
Կիպրացւոյն՝ (որք շուտով ևս 'ի
յանկզքն նուիրեցին զանձինս կա_
մաց և անպարտակաց թագաւորին,)
առ 'ի քարշել զնա 'ի կամս իւր.
Բայց երբև Յովհաննէս Մեքայ
հակառակ երևէր և յայտնի յան_
դիմանէր զՄայլիան որպէս զհե_
րեանիկոս. նախ ընկէց զնա. որու
Յովհաննու Խուճուս կոչեցեալ

(որ այս Յօհաննէս Խուամոսն՝ զՄէքըքան ժողովիւք 'ի դատաս-տան հրաւիրեալ՝ որպէս դարձեալ գործ թագաւորութեանն.) և մեծ եկեղեցականացն էարկ և զպատա ճոյս՝ որք էին քաղաքական մար-դիկ.ք իւրեան. նախ զՊ.էտրոս Ս.ք եոլօքիդայն՝ որ էր մեծ յօդէթէ զ և այլս ընդ փակեալ 'ի բանտի. Իսկ բարի Մէքըքան լաւագոյն խորհեցաւ և հողայ զեւրոպեան. և եանս թէ մինչ փառնդաւորել ներշահել միայ թագաւորի. և մա նաւանդ Միքայելի՝ որ ամենայն կերպիւ հնազանդութիւն խնդրէ. վասն որոյ՝ փախեալ զկամս իւր և եղև դատապետ Լատինամնացն՝ բանիւք և իրօք. Ս.Յ փորձութեն ազգաս Միքայելին առ Օլօմպոս հանապազ մեծի եկեղեցւոյն՝ էր այլոց արժանի. բանզի խօսէր առ թէ առանձին, և թէ յայտնի զձեր-մարտութիւն. (որ և ըզ ամենայնի՝

էր

էր խուժան թագաւորին լեզու-
ձեան, և գրիչ արագագրի դպրե-
տաց և գրոց, և վարդապետաց։)
Բայց հրամայեաց թագաւորն՝ որ
զսորա շղթայեսն և զքիթն հատա-
ցեն. և աքսորեաց 'ի մի վանս Բիւ-
թանացւոց. և յետոյ երեք զնա և
դարձոյց 'ի Կոստանդնուպօլիսն. և
'ի հրապարակս ետ ընկենուլ. և
հրամայեաց հարկանել զերեսս նը-
նորա զենեցեալ կենդանեաց ա-
ղեօքն, վասն առաւել ամօթոյ հը-
ռետորին։ Որև գործս այս էարկ
'ի սիրտս բոլոր բազմութեան այն-
քան զմեծ գողումն, մինչ զի ոչ
ոք իշխէր ընդդէմ կալ։ Նայև ոչ
սակաւ ինչ արար և իւր ազգակա-
նացն՝ որոց զոմանս կուրացոյց առ
'ի յուզանել տեղապահից պապին՝
թէ վասն մեծի հաւատարմութե-
անջէ զհերձուածօղսն. և թէ կա-
մի զմիութիւն եկեղեցւոյն բոլոր
անձայնին. Նաև ոչ էր մեծագոյն
ընդ

ընդ մէջ եղբարցն, որպէս այն որ եղև ընդ մէջ իւրն և քեռն իւրոյ Յուլիանայի. որ զինքն մնաց 'ի ման կութեան նախ քան զլինելն թա գաւոր. իսկ յետ թագաւոր լի- նելոյն՝ եցոյց իւրեան սա ամենայն իրս ջերմեռանդն սէր և փափագ. Այլ զի՞նչ նմա արար, որովհետև նա կայր հաստատ 'ի կողմն ուղղա- փառաց. կամեցաւ Միքայէլն զայն քան սէրն 'ի դառնագոյն ատելու- թիւն փոխել, և ո՞չ կարէր ընաւ ընդդիմակայել բարկութեան թա- գաւորին. բայց ամենեքեան անկան և 'ի պարտութիւն մահուան.

49 Տասներորդ Գրիգոր պա- պըն գումարեաց ժողով 'ի Լուղ- դուն. և 'ի յայս ժողովս առաքեց Միքայէլ 'ի կողմանէ իւրմէ և 'ի կողմանէ որդւոյն իւրոյ Անդրոնի կոսի զմեծ Լօղօթէդ Գէորգէոս Աքրօպօլիտացին, և զՆռօգօմիս- գլխաւոր բանադէգոսն, և զՄեր- րիացի

ըխայի մեծ Թարգմանն։ և 'ի կող-
մանէ եկեղեցւոյն զՊետրմանոսն,
որ և յետոյ Պատրիարգ եղև. նա
և զՆիկէփոր Անդրոփանիան՝ ըն-
կերացեալ ընդ ամենայն ժառանգա
ւորաց, ընդ որոց էր և Յոհաննէս
Մէքքոսն։ Նոյն նաւն այն յո-
րում Պետապանքն Թագաւորին մը
տեալ էին՝ նաւակոծեցաւ. և միայն
ապրեցաւ Նաքօրօլիդայլին, որ
էր 'ի նաւն քահանայապետայն և
ժառանգաւորայն. որք և հասին
'ի ծովակն 'ի 26 Յունիսի և ընդու-
նեցին երգմամբ զդաւանութիւն
հաւատոյ ըստ վարդապետութեան
Սրբեմնեան եկեղեցւոյն՝ յորում
և ստորագրեցին։ Իսկ այսպէս ամե-
նեքեան կատարեցան ըստ կամաց
պապին. որ ցանկայր զհնազանդու-
թիւն Սրբելեան եկեղեցւոյն և
զբարեկամութի Քաօմնեցւոց. յա-
ռալով ԹԷ ոչ ունելով զպապի-
սի Թշնամի՝ դիւրաւ կարեն յետ
առ

առնուլ Լատինքն զՊաղեստինն
և զԵրուսաղեմն 'ի Սարակինոսաց-
ւոցն, որք ընդդէմ որոց բար-
ձեալ էին զխաչն ։ Իսկ Ամիրայէն
ևս էր հաստատեալ, թէ այսու
միջոցաւ ուղղէ զխաղաղութիւնն
որ ընդ Լատինացին. և մանաւանդ
ընդ Կառօլոսի. որք որոյ զէնք
երկիւղալի էր, և այսպէս հաստատ
եալ ապահովութեամբ 'ի թագա
ւորութեանն իւր։ Իսկ վասն ցուց-
ցանելոյ զանձն իւր, թէ է ճշմար-
տապէս միացեալ, այս քաղաքական
թագաւորս. իբրև դարձան Դես
պանքն իւր, և ետուն զոյց վասն
իւրոյն. նախ ժողովիւք բանաքար-
շեաց զՅովսէփ Պատրիարքն. որ
և նա հրաժարեցաւ, ոչ ընդունե-
լով զմիութիւնս զայս. և արար
Պատրիարք զհամանախոհ Յովհաննէս
Մեքքամն ։ Նաև զուգադիպա
յոյն՝ որ կոչիւր (Խասլըխ) զհա-
ճատարիմ՝ զործակցն Յովսէփայ՝
փա

փակեալ 'ի միում բերդի. և այս հրամայեաց՝ որ յիշեսցին զանունն պապին նախայէ» քան զանուանս այլոց 'ի պատարագին։ Ետ դարձել թագաւորն զայլ Պետրոսին առաքեալ առ պապն. որև նա ոչ յետս չոգաւ ոչ ընդունել զգէնն Փառօլօսի. աղաչելով առ նա՝ զի արարցէ խաղաղութիւն ընդ Միքայելի վն պահպանութեան եկեղեցւոյ խաղաղութեան և միաբանութեան։

50 Բայց զկնասիկ զօրս արար թագաւորն, ոչ էր հասու եղեալ երրորդ Նիկողայոս պապն՝ որ էր յաջորդ երից պապիցն, այսինքն, տասներորդ Գրիգորիոսի. հինգերրորդ Անոկէնտիոսի, և քսանևմին երորդ Յոհաննու, որք մեռան մի զկնի միոյ 'ի միջոցի սակաւ ժամանակի։ Այս պապս տեսանէր՝ որ թագաւորն միայն հոգայ զգործն միութեան. և այն ևս վասն քաղաքական վախճանի. իսկ բոլոր թա-

դաւանութիւնն ամենեքին ոչ ըն֊
դունի զմիութիւնն։ Սոյ ապաղաւէ
առաքելոց Պետրոս առ Ակիւղ֊
եցին՝ համեմատելով զնա առ մեծագոյն
համապատմութիւն եկեղեցւոյն։ Քանզի
ընդ այլոյն՝ որք ընդունեցին զժո
ղովն՝ ուրեմն ընդունեսցին և ըզ
հանգամանսն հանդերձ յաւելուա֊
ծովն. այսինքն, 'ի յորդորոյ. և արասցէ
զայս՝ որ ընդունեսցէ բոլոր Արևե
լեան եկեղեցին։ Իսկ ահա զայս այլ
ոք 'ի պապէն՝ ոչ 'ի յառաջնոցն
և ոչ 'ի յետնոցն խնդրեաց երբէք
'ի յԱրևելեցւոյն։ Իսկ եւս զանձն
իւր Թագաւորն 'ի միում նեղ և
անձուկ կայութեան. որովհետև 'ի
մի կողմանէ զայս ոչ խնդրն Ակիւղ֊
եցին ընդունէր, և ոչ ևս իշխէր մե
րայնոյն յառաջ արկանել, որք և
ոչ զմիութիւն ընդունէին. քանզի
էին հաստատունք 'ի վերայ հայրե
նական հաւատոյեացն. և ցուցա֊
նէին այնքան առաւել ցրտութիւն
առ

ու թագաւորին. մինչ զի մերձէր
յաւելուլ մի սաստանելի նեղագոյն
պատերազմ: Այլ ՚ի միւս կողմանէ
շահել զկամս պապին. զի երեւելի
թէ՝ ոչ աշխատանի նենգութեամբ.
այլ եւ մանաւանդ ունէր առաջի
աչացն զգործս մեծամեծս զօրս հա-
նապազ ունէր Ռաուլան: Այլ
առ ՚ի յանկուցանել զմիտս քաղա-
քացւոյն առ ինքն՝ եհան ՚ի Պատ-
րիարքական աթոռոյն զՄեքքան՝
որոյ ոչ կարէր բնաւ առնել եւ հան-
դուրժել թագաւորին. վասն զի էր
ճշմարիտ այր կամապաշտ Մեք-
քային, եւ նեղացուցանող. եւ կամէր՝
զի ամենայն կերպիւ խոր բանս ՚ի
գլուխ եղցէ՝ զոր ինչ խորհեալ է ՚ի
թագաւորէն: Այլ պապն եւս էր
հետեւող ջանիւ թագաւորին՝ առ
՚ի շահել զկամս նոր. երբեմն խոստ-
մամբ, երբեմն սպառնալեօք. մինչ
զի այնքան որ՝ շահեցաւ ամենեւին:
Այլ մանաւանդ՝ պապն վասն այլ-

իմն պատճառի՝ էր մեծ Թշնամի ·Բռուօլոսին. վասն որոյ եղեւ Մէ-քայէլն զմի մեծ պալապաութիւն ժամանակի՝ առ 'ի համաձայնիլ ը-նմա վասն ծածուկ խռակութեանն այնմիկ՝ զոր թելադրէր Յօհաննէս իշխանն Բռօբիտիս Կղզւոյն 'ի մի-աբին ընդ Պետրոս Թագաւորին Սրակոնիայի՝ որ կամէր 'ի ժառան-գութիւն զՄիկէլեայն. որ յայնժամ կալեալ էր զայն ·Բռուօլոսն. Իսկ այս Յօհաննէս 'ի ·Բռուօլոսէ զր-կեալ եղև 'ի յամենայն ընչից զոր ունէր. և ապա՝ զգեցեալ զհան-դերձ կրօնաւորի՝ զի մի ճանաչիցի. և էանց 'ի Կոստանդնուպօլիսն, 'ի Հռոմ, 'ի Յսպանիայ. և բազում յաջողակ խորհրդական կերպիւ շինեաց զմեքենայն. և գրգռեաց զի համաձայնեսցին ընդդէմ ·Բռու-օլոսի եղբաւր. զԹագաւորն Հռո-ոմայ. զԹագաւորն Սրակոնիայի. և զպապն Նիկողայոս. Իսկ Մերե

նայն՝

Նոյն՝ էր ապստամբութիւնն և վերբայարութիւնն Սելեւկեայ.

51 Ի ՅԼ պապն Նիկողայոս վախճանեցաւ յայսմ ժամանակի. և գործակցութեամբ Կառօլոսի յաջորդ կոչեցաւ Նիկողայոսի չորրորդ Մարտինոսն. որոյ Պետրոսն առաքել Միքայէլն ոչ դանդաղեցաւ զԿ հանն Խուարեայի. և զԹէօփանեան Նիկլեայ, վասն պահելոյ զաւագին կարծեաց. Սակայն՝ ի յակերջն իրակութեանս այսմիկ՝ եկեղեցական իրքն երթային ճանապարհաւն քաղաքական իրացն յերկպառակչեր կողմանէ, որպէս փոխեցին զքաղաքականն՝ այնպէս և զեկեղեցականն. Ան զի պապն Մարտինոս՝ էր բարեկամ Կառօլոսի, և նորին հրապուրանօքն բանադրեաց զթագաւորն Միքայէլ առանց իմն իրաւացի պատճառի. Զոր օրինակ՝ Մայխմբուակոս ձեռնեթն բաց ՚ի հաստատելոյ ոչ

այլ

այլ ինչ կարէ առնել․ որ զիւր մանր
որ բացատրութեամբ վիպասանէ
'ի պատմութեան պատառման, ուր
գրեաց ընդդէմ մեր․ մանաւանդ՝
ընդ Պալէօլոսի և ընդ Վենետիկ-
ցւոյ 'ի միասին համաձայնեցաւ, զի
շարժեսցէ պատերազմ՝ ընդդէմ
Միքայէլի ընդ ծով և ընդ ցամաք․
Սակայն 'ի զուր, վասն զի բաղձն, կի՞
մանաւանդ թէ այլապէս վճարեաց
զկեանս․ Քանզի իբրև իմացաւ Մի
քայէլն զխորհուրդն որ 'ի պապէն,
նախ 'ի միում՝ կիրակէի մինչ եկն
եկաց անդ սարկաւագն ուր 'ի պա-
տարագին առ 'ի յիշել զանունն
պապին, որչափ արար յառաջն զինե
Լուգդունոյ ժողովոյն․ Թագաւորն
յարուցեալ 'ի յաթոռոյն իւրմէ՝
մեծաւ ձայնիւ 'ի լսել ամենեցուն
արգել զանունն․ Երկրորդ՝ ա-
պախտ և անխղճէր սրար զկրակու-
թիւն համաձայնութեան 'ի միասին
ընդ Արագոնիայի Պետրոս Թագա

ւոր

Կորիւն. Քահանայի և տէ. նա Մեսրոպ-
էին տառապելոց երեսուն հազար
ունելի ուխտ վասն պատերազմի՝ որ
եղաւ բազում բարերարութիւն.
և 'ի Մ.ընինայ զօրն Մեսրոպեան
անձրևաց զիս մասն զօրայն Քա-
ւօլոսի. և 'ի Սիկելեայ դարձեալ,
տապատմութեան մի եղև երջան-
կացոյն կատարածովք. մինչ զի այն
.քան, որ 'ի յաւուրն այն Օ.տակ
'ի յառաջին երեկոյեան ժամուն,
որքս էր համաձայնութեան Սիկելե-
ացիքն յարեան, և կոտորեալ զգէնս՝
և հարին միահամուռ զԱղւլեա-
ցիսն, և եղև 'ի յիշխանութենէն
Քաւոլոսի որև նոյն Քաւոլոսին
'ի այնմ կողմանէ կոխառեալ՝ և 'ի
յայլ ևս բազում փորձութեան մե-
ռաւ: Իսկ յետ այնորիկ շիջան յայն
բարկին բաղձութեան, և մնաց 'ի կա
տարեալ տարաժամութեան Մեսրոպ
էին: որև սա զինի Քաւոլոսի մի-
հաւանն ոչ առաքեալ 'ի բազում

ժա

ժամանակս կենդանի. մի զի յետ միոյ ամի՝ որ էր թուին 1283, շարժեցաւ գնալ և պատերազմիլ ընդ Յօհաննէս իշխանին Սէդդալիոյն՝ որ ապստամբեցաւ: Որ և հասեալ Մելքիշէն ՚ի գիւղն որ կոչի Բախտիմոսի. անդ վախճանեցաւ, թողեալ զթագաւորութիւնն որդւոյ իւրոյ Անդրոնիկոսի: Որ և ոչ կամեցաւ թաղել զհայրն թագաւորական փառօք. այլ ընկէց անարգաբար զմարմինն ՚ի գուբ մի. և հրամայեաց ծածկել սակաւուք հողով՝ մինչ զի այնքան՝ որ գազանք և թռչունք մի՛ ուտիցեն: Իսկ վերստին կոչեցաւ ՚ի Պատրիարքարանն ծերն Յովսէփ, և վերստին դարձաւ ՚ի թագաւորութիւն. և էր աքսորեալ Նիւղիայն: Իսկ այնոքիկ որք համախոհք երևեցան Լատինացւոյն՝ զղջմամբ և ապաշխարանօք արձակումն ընկալան. Նոր հաւատալիքն Արևմտեան

եկե

եկեղեցւոյն նզովեցան. յորոց եւ քան զեւս առաւել հեռացաւ. եւ մանաւանդ 'ի յառաջնոյն Արեւելեան եկեղեցւոյն. Այլ ահա այս եղեւ սկիզբն, եւ այս կատարած իրակութեան՝ զոր արար Միքայէլ Պալէօլոկոս թագաւորն վասն միութեան եկեղեցեացն.

52 Զկնի մահուան Միքայէլ թագաւորին, որ եւ յիրաւի վերստին կենդանածնաւ զՀռօմայեցւոց թագաւորութիւնն խորհրդեամբ եւ արիութեամբ. սակայն յաւուրս որդւոյ նորին Անդրոնիկոսի, սկսան իրքն խոնարհիլ 'ի վատթարութիւն, վասն զի՝ յայնժամ Օսմանն որ նախ եւ առաջ անուանեցաւ Սուլթան Թուրքայն՝ եւ որ կալաւ զաթոռն թագաւորական 'ի Բուրսայ Բիւթանացւոց, շատ առաւել նեղեաց զթագաւորութիւնն, որ եւ մերկացոյց 'ի բազում տեղեացն 'ի կողմանէ Արեւելից. Այլ դարձեալ

որդի Նորա Օրհանն՝ հանապազոր-
դական յաղթութեամբ յառաջ-
մղեցաւ ՚ի յԱսիոյ մինչև ՚ի յԵւ-
րոպայ՝ կողոպտելով չարաչար զերս
Հռովմայեցւոց՝ ՚ի ժամանակս Անդ-
րոնիկոսի փոքուն՝ որ էջոյց բանու-
թեամբ ՚ի թագաւորութենէն զպապն
իւր զԱնդրոնիկոս։ Իւր թագաւո-
րութեան սաստիկ ձմեռ ՚ի Թուր-
քաց, ՚ի Պուլկարաց և ՚ի յայլոց
բազմաց ապստամբեաց։ Այլ յայն-
ժամ՝ ինքն Անդրոնիկոս, վասն իւր
կիւղի թշնամեայն, և վասն յուսոյ
օգնութեան որ ՚ի Լատինացւոցն,
եդ ՚ի մտի ՚ի գործածել դարձեալ՝
զմիութիւն եկեղեցեացն։ Յաղագս
որոյ՝ Գրեգորիոս առաքեաց առ Փի-
լիպպոս թագաւորն Գաղլիայ՝
զոմն իշխան Անէդոմն տանտոլոն։
և առ 12 եղբարս Վենետիկեցոց
պապն առաքեաց զԲառլաամ՝ միայ-
նակեայն՝ զայն, որ է այնքան անո-
ճանի ՚ի յեկեղեցական պատմութեն-
վաս։

վն պատուիրանն որ պատճառեաց.
Որ և յաղագս որոյ ճարձակագոյն
գրեն Կոլիկոռուսն և Յօհաննէս
Վհանդարուլինոսն՝ որ յետոյ Թա
գաւոր եղև. Եւ սորա՝ գերկու երս
յառաջադրեալ պայլին այս միա-
նակեալս. Նախ՝ զի յորդորեաց
ինքն պայն զՏարին Ռոինքերրա-
ոյն՝ եղանել ընդդէմ Բարբարո-
սայն, որ և ինքն միայնակեալն քար
շեաց զԱրևելեան 'ի միութիւն.
Երկրորդ խնդրեաց զի լինիցի տեր
գերական ժողով՝ Նիկիոյ և պատ-
րաստ գոլովն ամենայն Արևելեան
Պատրիարգայն, և կամ տեղապա-
հելյն նոցին, որ միութին լինիցի
հաստատադոյն կերպիւ՝ քան որ 'ի
Ղուղտունն եղև. Եւ առ այսուիկ
պատասխանեաց Ռինետիկոսն Է
դիմակարար թէ՝ պարտէ՝ զի Նա-
խապէս լինիցի միութիւն Արև-
ելցւոյն. և ապա թէ՝ յորդորեաց
զՔէնան Տառինացւոց 'ի յօգնութի

 Խակ

Իսկ վասն ժողովոյ՝ ասաց թէ՝ ոչ է պէտս, որովհետեւ ոչ գոյ մի ինչ հարկ՝ զի քննիցին հաւատալիքն Արեւմտեան եկեղեցւոյն՝ որք են պարզաբանեալք և սահմանեալք ընդհանուր ժողովովք:

53 Այսպիսի պատասխանիք դարձան Մոսկուա: Իսկ վասն փորձոյ լինի սակս փոփոխելոյ միութեանն՝ ընկերութեամբ է Երկու Լատին եպիսկոպոսացն՝ որք կան դայն տարբեալ ՚ի Կոստանդնուպօլիս, զի տրամադրանեսցեն ընդ Արեւելցւոյն. Այլ զայս տրամախօսութիւնս արգել Նիքիփոռոս Վուլկարեան միով բանիւ. որ ասաց առաջի Յօհաննէս Պատրիարքին և առաջի շուրջ գումարեալ եղելոց քահանայապետացն, յորում եցոյց բազում պերճաբանութեամբ, զդուշութեամբ և խօսիւք հզօրին թէ՝ է վասնզի որ վասն հաւատոյ տրամախօսութիւն և թէ՝ հաւատալիքն

Մրեւելեան եկեղեցւոյն են այն-
քան պարզապէս սահմանեցեալք
'ի զանազան ժողովս, մինչ զի՝ ոչ
կայ մի ինչ երկբայութիւն վասն նո-
Նէ՛ մրդ՝ ով լինքն Սկրիփոսուսն
ունէր յանժամ առաջի Թագաւո-
րին մեծ պատիւ, և 'ի միոս սրբա-
զան ուխտի կարգաւորայն մեծ
կարծիս բաղում դխտութեց, վասն
որոյ՝ բանն սուրին զօրեայ. և այս-
պէս անդրէն յետս դարձան Լա-
տին եպիսկոպոսքն. և ոչ էառ կա-
տարումն ինչ իրակութիւնն: Մա-
նաւանդ՝ 'ի սակաւ ժամանակս ա-
ւուրց մեռաւ և Թագաւորն Անդ-
րոնիկոս, 'ի Թուին 1342:

54 Նէ՛ մրդ՝ իւրն Հռոմայեց-
ւոց որք խոնարհեցան 'ի վատթա-
րագոյնն հանապազօր մանաւանդ
'ի յաւուրս Յովհաննէս Պալէոլո-
կոսին՝ որ էր որդի վերին Անդրո-
նիկոսի: Արև այնքան գայթակղու-
Թեան գործ կալաւ ընդ քաղաքա-
պե

պետին խորոյ և ընդ աներին Յօ-
հաննէս Րանդագրուզինոսի, մինչ-
դև 'ի բազում ժամանակս բուցեալ-
մնայց էր մէջ նոցա մի արիւնահեղ
և ներքազգային պատերազմ։ Եւ
արդ՝ զերկուս մեծամեծ թշնամիս
ունէին Հռոմայեցիքն. մինն զթա-
գաւորն Թուրքաց, որ կամէր հնա-
զանդեցուցանել զթագաւորութիւնն.
և միւսն՝ զպապն՝ որ կամէր նուա-
ճել զեկեղեցին։ Իսկ տառապեալք
թագաւորքն Հռոմայեցւոց՝ առ 'ի
փրկել 'ի բռնաւորութենէ զթագա-
ւորութիւնն՝ ակամայ կամօք հաճե-
ցան հնազանդեցուցանել զԱրևե-
լեան եկեղեցին Արևմտականին։
Եւ ահա այսպէս փախձան առ ին-
երակութիւնքն որ վասն միութեան,
որ երբեք ոչ կատարեցաւ։ վասն
զի՝ 'ի կողմանէ Հռոմայեցւոց յոր-
դորէր առ միութիւնն հարկն՝ վն̄
յուսոյ օգնականութեան որ ընդ-
դէմ բարբարոսաց. և 'ի կողմանէ
Լա

Լատինացւոցն՝ որ երբէք ոչ տա-
ճաճ Սրբեւեղեկանայն օգնութեն-
այն՝ որ խնդրեցաւ:

55 Եւ ա՛րդ՝ երկու անգամ Դեսպանս առաքեաց Քանդաքուզինոսն առ պապն ՚ի 1349 թուին: Առաջին անգամն առ վեցերորդ Կղեմէսն. և երկրորդ անգամն առ վեցերորդ Ինովկենտիոսն՝ առանց ինչ օգտութեան և շահուց: Քանզի՝ իբրև յետոյ մեկնեցաւ Քանդաքուզինոսն ՚ի թագաւորութենէն և եղև միայնակեաց, դարձեալ Յօհաննէս Պալէօլոգոսն նեղեալ ՚ի բազում յաղթութէյն Մուրատ թագաւորին Թուրքաց՝ որ էանց ՚ի Գալլիպօլսոյ, և միով անհուն զօրօք արշաւեալ յաղթութեամբ մինչև ՚ի դրունս Կոստանդնուպոլսոյ. և վասն միջնորդութեան ինքն անձամբ գնաց ՚ի Հռոմ. և առ այս՝ պարծին Լատինքն, (թէպէտ իրքն ճնայ ՚ի յերկբայութեան,) իբր թէ

ես

ետ զդաւանութիւն հաւատոյ ոսկե-
կնքեալ 'ի 1369 թուին, խնդրեր
զօգնութիւն ընդդէմ Բարբարո-
սացն։ Նա զի՞նչ արար. քանզի ոչ
միայն ոչ ետու զինչ օգնութիւն.
այլեւ մինչ դարձաւ 'ի Հռոմայ, կա
լան զնա պարտապանքն 'ի Վենե-
տիկ, եւ ոչ եւ անտի. մինչեւ որդին
իւր Մանուէլ եկից զպարտսն. եւ
հանել 'ի Կոստանդնուպօլսոյ աղ-
քաղաքացն եւ ամենատկար 'ի յամե-
նայն զոր ունէր, հարկաւորեցաւ
դաշնադիր լինել ընդ Մուրատին
բազում վնասակար ուխտիւք. մինչ
զի առ այն էհաս, որ հրամանաւ
Բարբարոսին կուրացոյց զառաջին
որդին իւր զԱնդրոնիկոսն. եւ զերկ
րորդ որդին զՄանուէլն որ էր յա
ջորդ թագաւորութեանն՝ եւս նմա
որպէս գրաւական։

56 Եհաս 'ի թագաւորութիւն
Մանուէլն. այլ մի այնպիսի թա
գաւորութիւն՝ որ էր խրթնացել

եւ

և կողոպտեալ 'ի Թուրքաց. Նա՛ ինքն ևս մոլորեալ յուսոյ օգնականութեան որ 'ի Լատինացւոյն՝ գնաց անձամբ 'ի Գաղղիա՝ առ 'ի խնդրել 'ի վեցերորդ Կարոլոս թագաւորէ. և անտի 'ի յԱնգլիա 'ի թուին 1400: Այլ երբև յամեցաւ անդ յաւելորդ ժամանակս. ընդունայն աշխատեալ, դարձաւ անդրէն:

57 Իսկ վերջին խրակութիւն որ վասն միութեան եկեղեցեաց՝ եղև 'ի Յօհաննէս Պաղէօլոգոսէ որդւոյ Մանուէլի. 'ի յայնպիսի ժամանակի միում, որ 'ի բոլոր թագաւորութենէ ոչ այլ ինչ մնաց. բայց միայն Կոստանդնուպոլիս. և երբն Հռոմայեցւոց գտեալ լինէին 'ի վերջին թշուառութեան: Վասնզի չորրորդ Եւգէնիոս պապըն գումարեաց ժողով 'ի Ֆերրարիա. որ այն ժողովն կատարեցաւ յետոյ 'ի Ֆլորենցիա. բայց այնու-

այնու մտօք, զի կործանեսցէ զգործ
ոյն 'ի Կոստանդեայ եւ 'ի Բասիլեայ
եղեալ ժողովոյն, որովհետեւ այն
երկու ժողովքն խաղաղ սիրով կոր
ծանէին եւ վանէին զիշխանութիւն
պապին. եւ առ 'ի քարշել զԱրեւել
ցիսն 'ի կողմն իւր՝ միաբանութեամբ.
յուսոյ օգնականութեամբ։ Որեւ ո-
րոյ՝ պայմանն՝ օգնականութեան յայն
ժամ՝ պէտս ունէր մանաւանդ եւ
կայսերք թագաւորութեանն։ Այս
կայն՝ զինչ եղեւ 'ի ժողովս այս։
Մինչ գնացին անդ՝ թէ թագաւ-
որն Յոհաննէս, եւ թէ եղբայրն
իւր Տիմիտրի դեսպօտին, Յովսէփ
Պատրիարքն. եւ բազում քահա-
նայապետք եւ ժառանգաւորք. եւ
թէ զինչ հետեւեցան յետոյ ան-
տի, զոր մեծով բազմութեամբ 'ի
պատմութեան ժողովոյս այսմիկ
Սիլվեստրոս Սիւրօպուլոս մեծ ե-
կեղեցականն եւ խրատարարն մեծի
եկեղեցւոյն. որ էր անդ 'ի պատ-
րաս

բատոլ ՚ի բոլորին. և յայնժ զի տաճարութեանն և զնենգութեանն Լատինաց. և ՚ի մերոց հաւատոյ հարքն Սրբեւղեւոյն : Եւ զինչ հետեւեցաւ։ քանզի Փլորենցիոյն ժողովն և գործեցեալքն իւր որ ՚ի նմին, քարոզեցան անախտերբ ՚ի միւս ժողովն՝ որ եղեւ ՚ի Կոստանդնուպոլիս, ՚ի տաճարի սրբոյն Սոփիայի. ՚ի թուին 1450, յաւուրս Կոստանդիանոսի թագաւորին՝ եղբօրն Յոհաննու : Եւ օգնութի ոչ մի ինչ տուաւ ՚ի Լատինացն. այլ մանաւանդ նոքա և եղեն տարտամք և յուղարկաւք՝ ընտանոյք ամենայն Կոստանդնուպոլսոյ : զոր ծեծեալ երկրորդ Մահմետն, և եղեւ տէր ամի թագաւորութեանն Հռոմայեցւոց: Ահա սքանչելի կերպիւ ետես մեզ ցայսօր պատառումն ընդ մէջ եկեղեցեացն, զոր և միացուցէ անբայծ կարծէ ջնջ ամենազօր Հոգւոյն. Ամէն:

Յէ

Յիշատակարան տպեցուցանողին սորին։

Փառք պատիւ և երկրպագութիւն ամենասուրբ Երրորդութեն և միոյ Աստուածութեն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. ամէն։ Որ և բարեխօսութբ և մաղթանօք բազմաչարչար հօրն մերոյ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ յանդ ելեալ աւարտեցաւ տպումն պատմութեան Գրքուկիս այսորիկ. որ կոչի Վէմ գայթակղութեն։

Մաղթեմ աստանօր ՚ի բարեպաշտօն վայելողացդ միով հայրմերիւ յիշել ՚ի ջերմեռանդ յաղօթս ձեր զարժանին յիշեցման և զսիրօղն օգտից և պայծառութեց ազգիս մերոյ, զնոր Ջուղայեցի զազնուատոհմ Մանկչարեանց բարեպաշտօն և յաղնահանճար ազնիւ Պարոն Մարգարն, և զծնօղսն նորին զԾատուրն և զՄարիամն, որք արդէն հանգուցեալք են ՚ի Տէր. և

և զեղբարս նորին զմեծարգոյ ազ-
նիւ Պարոն Մկրտիչն, զկորովա-
միտ ազնիւ Պարոն Փիլիպպոսն,
և զբարեմիտ ազնիւ Պարոն Յով-
հաննէսն, և զկողակիցն իւր զբա-
րեպաշտուհի և զշնորհազարդ Կա-
տարինէ տիկինն, նաև զնորաբող-
բոջ և մեզ զօրացեալ զաւակն
նորին զանդրանիկ որդին զբարե-
միտ և զերջանկազարդ Պարոն Յո-
հաննէսն՝ որ և է հարիւրապետ
՚ի մէջ զօրացն Ռուսատոյ, զՊա-
րոն Փիլիպպոսն, զՊարոն Գէո-
րգն, զՊարոն Պօղոսն, զՊարոն
Անդրէասն, զՊարոն Աղեքսանդ-
րոն, և զնորածին Պարոն Կոստան-
դինն, և զաւագ դուստր նորին
զբարեշնորհ և զբազմազարդ Կա-
տարինէն, զԵղիսաբեթն, զԱն-
նայն, զՄարիամն, և զՄագդաղե-
նայն, և զիւր Տէր հանգուցեալ զա-
ւակն նորին զՅուստինն, զՄա-
րիամն, և զԱննայն, և զայլ ամ-

ար

արեւմտառու Մերձաւորս Նորին , որք են 'ի կեանս , եւ որք փոխեցեալք են առ Ած. վասն զի բարեհամբաւ եւ խոհեմագարդ ազնուականս ըստ Մեծի սիրոյն զոր ունի առ ազգս իւր , եւ ըստ գրաւէր բարուց իւրոց՝ որ միշտ բաղձայ լինել յազգի իւրում՝ այնք բարիք , որք գտանին 'ի զանազան ազգս , որոյ բարեացն մի է եւ այս փոքրիկ գրքոյկս՝ արդեամբք եւ ծախիւք իւրովք հաճեցաւ 'ի լոյս ածել զայս 'ի վայելումն հայկազուն բանասէր ընթերցողաց՝ Որ եւ սիրավառ բաղձանօք հետեւի զայլ եւս քան զայս Մեծամեծս՝ ազգաօգուտ եւ հոգեշահ գրեանս տպեցուցանել Տնաւորդ. գրելիք իւրովք , 'ի յիշատակ ծնողեան եւ իւրայնոցն · Որոյ վարձհատուցն Տէր կատարեսցէ , եւ փոխարէն բազում բարերարութեանցն հազարապատիկ հատուսցէ աստ եւ 'ի հանդերձելումն

Դար

Պարծեալ՝ յիշեսջիք զհարազատ զաւակն որոց Ս. Թադէոսի Լուսաւորչանի՝ և զծայրագոյն նահապետին մեծին Պօղոսի զառաքելաշաւիղ և յաղթնական Տէր Իսահակ արքայեան ուրբ Նախնեացս և Ս. Ծնողին Աստուածական գերագանցի, որ բազում խնդրոյ մերոց զբազմամեայն ընդունելի արժանի արդեամբ ՚ի ժամանակս գըրչոց յիշեաց ու մեզ ՚ի Սաղմոսանաւորաց։ Բայց եթէ ու՞ր ուրեք գտանիցի ՚ի սմա սխալանս ինչ, ու այնս ներել աղաչեմ. քանզի այն ոչ է յեալ ՚ի կամաց՝ այլ ՚ի վրիպմանէ աչաց. աղաչեմ ուստի չէք անմեղայ՝ բայց միայն ՅԾ։ որ է օրհնեալ յաւիտեանս ամէն։

ԱՒԱՐՏ։

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Եթէ անձն քո ծարաւի է պատուոյ, եթէ ականջ քո ունի զզուարձութիւն 'ի հնչմանէ գովութեան, որ 'ի հողոյ ուստի արարեալ ես. և մերայն մնացական քո ու իր լինի որ է արժանի գովութեան:

Կաղնին որ տարածանէ զոստս իւր դէպ 'ի յերկինս, էր երբեմն կաղին մի 'ի ծոցս երկրի:

Ջանա՛մ ու 'ի գոլ առաջին 'ի կոչման քո զոր լինչ և իցէ, և մի՛ թողուր յառաջանալ ումեք նախ քան զքեզ 'ի բարեգործութիւնս. բայց այսու ամենայնիւ մի՛ նախանձիր ընդ արդիւնս այլոց, այլ շահեցի՛ր դու զքանքար քո:

'Ի

'Ի բաց կայ ևս 'ի նոճաձևոյ զնա խանձարօրակից՝ քան ևեթ անպատիճ և անարժան միջոցաւ. Ջանայ համբառնալ դէպ 'ի վեր քան զնա՝ միայն գերազանցելով զնա. այսպէս հակամարտութիւն քան մի մեծագունութեան եղիցի պատկեցեալ պատուով եթէ ոչ գերաճածով:

Առաքինի նախանձաւորութիւն հոգի մարդոյ համբարձեալ լինի 'ի ներքս լերեան, տարփից համբաւէի և ցնծոյ իբրև զընթացաձի 'ի վազելն զընթացս իւր:

Բարձրանայ իբրև զարմաւենի ընդ հակառակս ընկճման. և իբրև զարծուի 'ի հաստատութիւնս երկնից բարձրաթռիչ լինի, և սևեռէ զաչս իւր 'ի վերոյ փառաց արեգական:

Յարացոյցք գերակայ մարդկանց են տեսիլք իւր 'ի գիշերի. և զուարճութիւն իւր է հետևիլ

նոցա

նոցա զանձին ողջոյն:

Ձեռացդ գլխամանս մեծամե֊ ծըս, չմնայած 'ի կատարումն նո֊ ցին և անուն իւր եղանէ ծաղր աշ֊ խարհի:

Բայց սէրտ սան մխացող է լեղի և դառնութեան. լեզու նորա ժայթէ զթոյն. և բարեզխալութ՛ն զրպարտոյն իւրոյ եղծանէ շնորհա֊ տութիւն իւր:

Նման 'ի խոյծթի իւրում արտն ջերմ. և բարին որ յանդիմի այ֊ լոց է չար ներեան:

Ամբարութիւն և չարութի տա֊ ծէն 'ի սրտի նորա. և ոչ գոյ համ֊ կառութիւն 'ի նմա:

Ոչ գոյ 'ի սրտի իւրում գութ֊ տ բարութենս. փոխ որդ հա֊ ճառոյ թէ զբասյն իւր նման է ներեան:

Ցանոյ արհամարել զայնոսիկ որք զանցանեն զներքեանն. և զա֊ մենայն գործս նոցա մեկնէ 'ի չար

կողմն